

Nuorten aikuisten osaamisohjelman arviointi

Loppuraportti – 31.5.2017

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Yhteenvedo arvioinnin tuloksista ja suositukset.....	3
3. Arvioinnin kohde.....	9
3.1 Ohjelman toteutus ja tavoitteet	9
3.2 Ohjelman toimintaympäristö ja kohderyhmä	12
3.2.1 Toimintaympäristö koulutuksen järjestämisen näkökulmasta	12
3.2.2 NAO-ohjelman kohderyhmä	14
3.3 Toteutettujen koulutusten ja toimintamallien kuvausta	18
3.4 Arvioinnin aineisto ja menetelmät	21
3.4.1 Kysely opetus- ja ohjaushenkilöstölle	21
3.4.2 Kysely NAO-opiskelijoille.....	23
3.4.3 Koulutuksen järjestäjien edustajien ja muut asiantuntijahaastattelut	25
4. Arvioinnin tulokset	26
4.1 Miten NAO-ohjelmalle asetetut määrälliset tavoitteet ovat toteutuneet?.....	26
4.1.1 Koulutuksessa aloittaneet	26
4.1.2 Koulutuksen läpäisy	29
4.1.3 Opiskelijoiden työllistyminen	32
4.2 Miten NAO-ohjelmalle asetetut laadulliset tavoitteet ovat toteutuneet?.....	34
4.2.1 Hakeutumisvaihe ja opintojen alkuvaihe	34
4.2.1.1 Opetus- ja ohjaushenkilöstön ja koulutuksen järjestäjien näkemänä.....	34
4.2.1.2 Hakeutumisvaihe ja opintojen alkuvaihe opiskelijoiden näkemänä.....	38
4.2.2 Opintojen aikainen tuki ja ohjaus	39
4.2.2.1 Opetus- ja ohjaushenkilöstön ja koulutuksen järjestäjien näkemänä.....	39
4.2.2.2 Opintojen aikainen tuki ja ohjaus opiskelijoiden näkemänä.....	45
4.2.3 Jatkokoulutuksen ohjaus, työllistymisen tuki sekä työelämä- ja yritys yhteistyö	51
4.2.4 Juurtuminen ja toimintamallien levittäminen opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemänä...	53
4.2.5 Muutokset opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamiseen.....	54
5. Kehittämisen kohteet koulutuksen järjestäjien ja opetushallinnon puolelle.....	58
6. Kuinka ohjelman toimeenpano on tukenut tavoitteiden toteutumista?.....	61
LIITE: Keskeiset keinot motivoida NAO-opiskelijoita opintojen suorittamiseen	63

1. Johdanto

Nuorten aikuisten osaamisohjelma (NAO) käynnistettiin vuonna 2013 osana Nuorisotakuun toimia. Ohjelman tavoitteena on ollut tarjota pelkän peruskoulun varassa oleville 20–29-vuotiaille lisämahdollisuuden hakeutua tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen. Ohjelmassa on koulutuksen tarjoamisen ohella ollut tavoitteena lisätä myös nuorten aikuisten opintoihin hakeutumista ja opintojen suorittamista edesauttavaa neuvontaa ja ohjausta. Hankkeisiin on osallistunut vuosien 2013–2016 aikana noin 60 koulutuksen järjestäjää.

Nuorten aikuisten osaamisohjelman ulkopuolisen arvioinnin on toteuttanut Owal Group Oy opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta. Arvioinnin seurannasta on vastannut NAO-ohjelman projektisuunnittelija Erno Hyvönen. Arviointi käynnistyi syyskuussa 2016 ja se päättyi helmikuun 2017 lopussa.

Arvioinnissa tarkastellaan NAO-hankkeiden tavoitteiden saavuttamista, syntyneitä tuloksia sekä mallien juurtumista peilaten myös ammatillisen koulutuksen käynnissä olevia muutoksia. Arvioinnin pääkysymykset ovat:

- Miten NAO-ohjelmalle asetetut määrälliset ja laadulliset tavoitteet ovat toteutuneet?
- Kuinka ohjelman toimeenpano on tukenut tavoitteiden toteutumista?
- Kuinka toimiviksi ja tulokselliseksi kehitetyt mallit ja toimenpiteet koetaan?
- Kuinka tehdyt toimenpiteet ovat juurtuneet koulutuksen järjestäjän toimintaan? Voidaanko opittua hyödyntää laajemmin?
- Mitkä ovat keskeisimmät kehittämistarpeet eri toimijoiden näkökulmasta, jotta hyvät käytännöt saadaan juurtumaan huomioiden ammatillisen koulutuksen tulevat muutokset (ml. keskeisenä reformi)?
- Mitkä ovat suositukset koulutuksen järjestäjien ja opetushallinnon puolelle?

Arvioinnin aineisto koostuu opetus- ja kulttuuriministeriön keräämistä hankkeiden seurantatiedoista, NAO-koulutusta järjestävien koulutuksen järjestäjien opetus- ja ohjaushenkilöstölle suunnatusta kyselystä, opiskelijoille suunnatusta kyselystä sekä koulutuksen järjestäjien edustajien haastatteluista. Lisäksi arvioinnin osana on kerätty koulutusten seurantatietoja erillisellä koulutuksen järjestäjille suunnatulla kyselyllä. Taustoittamisessa ja arvioinnin tulosten tulkinnassa on hyödynnetty aikaisempia aiheeseen liittyviä selvityksiä.

Arviointi etenee siten, että tulosten yhteenvedon (luku 2) jälkeen taustoitetaan arvioinnin kohde luvussa 3, jossa avataan myös tarkemmin käytettyjä menetelmiä. Arvioinnin tulokset esitellään luvussa 4. Kehittämisen kohteet koulutuksen järjestäjän näkökulmasta on koottu lukuun 5. Arvio toimenpideohjelman tuesta tavoitteiden toteutumisesta on esitetty luvussa 6.

2. Yhteenveto arvioinnin tuloksista ja suositukset

Luvussa tuodaan yhteen arvio määrällisten ja laadullisten tavoitteiden saavuttamisesta sekä tarkastellaan edellytyksiä sille, että hyväksi nähdyt käytännöt saadaan juurtumaan. Lisäksi aineiston pohjalta nostetaan esteitä tavoitteisiin pääsemiseksi sekä kehittämisen kohtia, jotta kohderyhmän koulutuksellinen tasa-arvo voidaan taata jatkossakin. Luvun lopuksi esitetään aineiston pohjalta nousevat suositukset.

Miten NAO-ohjelmalle asetetut määrälliset tavoitteet ovat toteutuneet?

Ohjelman käynnistyessä aloittaneiden tavoitteeksi asetettiin 36 000 vuosien 2013–2016 aikana. Ohjelman puitteissa on mahdollista seurata vain niitä aloittaneita, joiden osalta on myönnetty NAO-rahoitusta. Tavoite näiden osalta on asetettu 16 000 aloittajaan, ja se tullaan lähestulkoon saavuttamaan ohjelman vuosien 2017 ja 2018 aikana. NAO-ohjelman aikana koulutuksen järjestäjät ovat ohjanneet nuoria myös runsaasti valtionosuuspaikoille, mutta näiden osalta ei voida tehdä arvioinnin toimeksiannon puitteissa kerätyn aineiston pohjalta johtopäätöksiä siitä, kuinka alkuperäiseen tavoitteeseen on päästy.

Ohjelman aikana on tavoiteltu erityisesti työttömiä ja NEET-nuoria, mitä voidaan pitää kohderyhmän työmarkkinoilla heikomman aseman takia perusteltuna. Miesten ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tavoittaminen on jäänyt hieman tavoitteista, vaikka paikoin tavoitteen saavuttaminen on ollut lähellä. Työssäkäyviä on vastaavasti tavoiteltu heikommin. Kokonaisuuden kannalta tämä näyttäytyy lähinnä puutteena siten, ettei kohderyhmän näkökulmasta ole kehitetty samassa määrin onnistuneita toimintamalleja.

Vuosina 2013 ja 2014 NAO-ohjelman aloittaneista nuorista aikuisista yli puolet on arvioinnin hetkellä valmistunut, ja vuonna 2015 aloittaneista lähes 40 %. Suurella osalla tavoitteena on koko tutkinnon suorittaminen. Koska jatkavia on vain murto-osa, keskeyttämisaste näyttäytyy usealla koulutuksen järjestäjällä varsin korkeana. Arviota hankaloittaa se, ettei seurannan perusteella saada täyttä varmuutta siitä, kuinka moni on keskeyttäneistä alan vaihtaja tai onko esimerkiksi koulutuksen rahoitusperuste muuttunut koulutuksen aikana, jolloin opiskelijat on voitu merkitä ko. koulutuksessa keskeyttäneiksi. Keskeyttämisten osalta ei ole saatavissa suoraan vertailukelpoista tietoa. Mahdollisesti positiivisista siirtymistä huolimatta keskeyttäminen on yhä varsin korkea usealla NAO-koulutuksen järjestäjällä.

Opiskelijoiden työllistymisestä ei ole saatavissa luotettavaa tietoa, sillä sitä ei ole ohjelman aikana seurattu. Opiskelijakyselyn perusteella yli puolet opintonsa suorittaneista oli kyselyhetkellä työllistynyt. Niistä opiskelijoista, jotka olivat ennen koulutusta työttömänä, hieman vajaa puolet oli työllistynyt koulutuksen suoritettuaan. Työllistymiseen liittyy luonnollisesti paitsi suoritettu koulutus, myös alueellinen ja toimialakohtainen työllisyystilanne, joita ei ole tarkasteltu arvioinnin puitteissa. Opiskelunsa keskeyttäneistä opiskelijoista noin neljännes oli työssä kyselyn hetkellä, mutta 40 % oli kyselyhetkellä työttömänä. Useat koulutuksen järjestäjät ovat painottaneet, että kynnys palata suoritamaan tutkinto loppuun voi olla matalampi myöhemmin, kun taustalla on jo onnistumisia suorituksista tutkinnon osista. Arvioinnin hetkellä ei voida kuitenkaan tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka opiskelijoiden polut tulevat myöhemmin muodostumaan. Enemmistö kyselyyn vastanneista opiskelijoista, jotka opiskelevat vielä NAO-koulutuksessa, uskovat työllistyvänsä koulutuksen jälkeen. Osalla on jo jatko-opinnot mielessä.

Miten NAO-ohjelmalle asetetut laadulliset tavoitteet ovat toteutuneet?

Ohjelman laadulliset tavoitteet koskevat kohderyhmän huomioon ottavien toimintamallien kehittämistä ja juurruttamista myös ammatillisen koulutuksen muutoksiin vastaten. NAO on odotetusti vaikuttanut siihen, että koulutuksen järjestäjät ovat systemaattisesti lähteneet etsimään erilaisia tapoja tavoittaa kohderyhmään kuuluvia henkilöitä. NAO-ohjelman ilmeinen vaikutus on se, että ilman ohjelmaa kohderyhmää ei olisi tavoitettu koulutuksiin tässä mittakaavassa.

Hakeutumisvaiheen ohjauksessa käytäntöjä on rakennettu niin alueellisena yhteistyönä kuin koulutuksen järjestäjien sisällä, ja kehitettyjen mallien nähdään pitkälti vastaavan kohderyhmän tarpeita. Opiskelijoiden henkilökohtainen kontaktointi sekä tulevien opiskelijoiden kohtaaminen ja rohkaisu opintopoluille nähdään keskeisinä onnistumisen elementteinä. Kohderyhmän koulutukseen pääsyyn on ohjelman myötä alettu kiinnittää huomiota, ja haastavankin kohderyhmän koulutuspolkujen edistämiseksi on kehitetty toimintamalleja. Suurella osalla toimijoista on jo ollut olemassa verkostoja, joita on hankkeiden käynnistyttyä aktivoitu ja vahvistettu huomioimaan omaa perinteistä kohderyhmää laajempi joukko opiskelijoita. Osalla muutos tiedottamisen ja verkostoyhteistyön toimintatapoihin on ollut hyvinkin suuri. Opintojen henkilökohtaistamiseen ja opintojen tukemiseen on otettu käyttöön erilaisia työpari- ja moniammatillisia malleja, jotka koetaan toimiviksi ja tarpeelliseksi myös jatkossa.

Koulutuksen järjestäjäkohtaiset opiskelijoiden keskeyttämisluvut vaihtelevat paljon. Taustalla on paljon tekijöitä, joista osa liittyy koulutuksen järjestäjien näkemänä siihen, että opiskelijat olisivat tarvinneet lisää elämäntilanteesta tukea, ja osalla opiskelukunto on alun perin voinut olla liian heikko. Osalla keskeyttäneistä opiskelijoista taustalla on elämäntilanteesta johtuvat syyt, joihin liittyy myös taloudelliset haasteet. Samoja tekijöitä nousi esiin myös opiskelijoiden kyselyssä. Keskeyttämisen syitä kommentoineiden opiskelijoiden näkökulmasta yleisimmät syyt liittyivät elämäntilanteeseen (ml. taloudelliset vaikeudet) ja terveydellisiin syihin (ml. mielenterveys), mutta myös koulutuksen järjestämiseen jäljitettäviin syihin. Edelliset liittyivät koettuun opetuksen ja ohjauksen heikkoon laatuun sekä mm. erimielisyyksiin henkilöstön opiskelijoiden välillä, mihin voi liittyä muun muassa ns. henkilöstön kohtaamisen taidot.

Keskeyttämisen ehkäisemiseksi ja onnistuneiden opintopolkujen rakentamiseksi koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet sidosryhmäyhteistyötä ohjelman aikana ja muodostaneet yhteistä käsitystä koulutukseen ohjattavista opiskelijoista ja opiskelijan tarvitsemista palveluista. Tässä näyttäisi paikoin olevan vielä kehittämisen kohtia, jotta varmistetaan, että opiskelijat ohjautuvat oikea-aikaisesti opintoihin tai tarvittaessa muihin palveluihin. Oikean koulutusalan valintaan on kiinnitetty huomiota hakeutumisvaiheessa ja tätä varten on myös kehitetty erilaisia toimintapaja, kuten navigaatiojaksoja tai oppimisvalmiuksia parantavia opintoja myös tutkintoon johtavan koulutuksen sisään rakennettuna. Aikuisille suunnatuille joustaville malleille nähdään olevan tarvetta myös tulevaisuudessa ja niitä tulisi kehittää ja levittää koulutuksen järjestäjien kesken. Opintojen alkuvaiheessa ryhmäytymiseen ja itsetunnon kehittymiseen on niin ikään kiinnitetty runsaasti huomiota, mitä tulisi jatkaa. Hakeutumisvaiheen tuen, henkilökohtaistamiseen panostamisen sekä tuen tarpeen kartoituksen lisäksi keskeisinä keinoina opiskelijoiden kiinnittymiseen nähdään oikea-aikaisen ja ennakoivan tuen tarjoaminen ja ohjauksen panostaminen. Erittäin suuri arvo nähdään sillä, että opiskelijat kohdataan yksilöinä ja annetaan osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia. Tärkeinä tekijöinä keskeyttämisen kierteen katkaisussa on usein nostettu esiin kiinnostus opiskelijoihin, kannustaminen, luottamuksen luominen ja asioiden yhdessä läpikäynti. Nämä tekijät nousivat myös opiskelijoiden vastauksissa.

Suuri osa opiskelijakyselyyn vastanneista opiskelijoista oli tyytyväisiä koulutukseen. Erityisesti tyytyväisiä oltiin opintojen henkilökohtaistamiseen ja yksilöllisyyden huomioimiseen, hyvään opetukseen ja opiskelijoiden huomiointiin sekä koulutusten kesto. Lisäksi tärkeäksi koettiin ylipäänsä se, että opiskelijat olivat saaneet koulutusmahdollisuuden. Käytännönläheinen koulutus ja onnistumisen mahdollisuudet saivat myös kiitosta. Opiskelijoista viidennes koki tarvitsevänsä lisää tukea opintojen aikana. Kaivattu tuki liittyi erityisesti tiedonkulkuun koulutusten toteutuksista, opintojen kulusta ja eri vaihtoehtoista, jotka näyttäytyivät opiskelijoiden näkökulmasta paikoin sekavilta. Osa kaipasi lisää opetusta, ohjausta ja ylipäänsä tukea; erityistä tukea oppimisvaikeuksiin sekä tukea työssäoppimiseen tai tukea suomen kielen oppimiseen; opettajien läsnäoloa tai ymmärrystä ja joustoa esimerkiksi sairauden kanssa, mutta myös tukea ja ohjausta näyttöjen suorittamiseen ja työnhakuun.

Aineiston perusteella näyttäisikin siltä, että laajempi tietoisuuden levittäminen opiskelijoiden tuen mahdollisuuksista ja palveluista on vielä kesken usealla koulutuksen järjestäjällä. Opetushenkilöstön osaaminen on kasvanut, mutta ns. sekaryhmissä toteutettavissa koulutuksissa osaamisen tulisi jatkautua tasaisesti, jotta yksilölliset tarpeet voidaan ottaa huomioon. Opintopolkujen seurannan tasolla osalla on vielä kehitettävää, jotta keskeyttämisen ennakointi ja tarvittavat tukitoimet osataan kohdentaa oikea-aikaisesti. Opiskelijoiden tuen tarpeet ovat usein moninaisia, ja opintoedellytysten varmistamiseksi tarvitaan myös laajemman verkoston osaamista ja tukea. Sidosryhmäyhteistyössä alueelliset terveydenhuolto- ja sosiaalialan toimijat ovat keskeisessä roolissa. Haasteena nousee paikoin alueellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuus. Ohjelman aikana on hyödynnetty myös nuorten koulutuksen opiskeluhuoltopalveluita laajemmin aikuiskoulutuksen kohderyhmälle. Tulevaisuudessa haasteena nousee koulutuksen järjestäjien resurssien jakaminen myös aikuisopiskelijoiden käyttöön.

NAO-ohjelman toimeenpanossa on korostettu juurtumisen näkökulmaa. Suuri osa kehitetyistä malleista on kytketty kiinteäksi osaksi organisaation toimintaan, jolloin on lähdetty vahvistamaan olemassa olevia palveluita ja vahvistettu ohjausresurssia. Opintojen henkilökohtaistamisen käytännöt, opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomiointi ja opintoedellytysten varmistaminen koulutuksen

käynnistyessä ovat kattoteemoja, joiden nähdään edistäneen onnistuneita opintopolkuja. Uusia rakenteita on kehitetty varsin maltillisesti, mutta milloin niitä on kehitetty – kuten ohjaus- tai oppipajoja – niitä lähdetty kehittämään pääosin juurtumisen näkökulmasta.

Arvioinnin perusteella NAO-kohderyhmän näkökulmasta on edistetty asiakaslähtöistä koulutusta. Itse koulutus on edistänyt työllistymistä, mutta työelämäyhteistyön vahvistaminen ja ohjausresurssin lisääminen työpaikoille näyttäisi olevan kehittämisen kohde.

Koulutusten järjestäjien näkökulmasta toteutettujen toimintamallien nähdään palvelevan laajemmin kaikkia opiskelijoita, jos resursointi turvataan. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden näkökulmasta osa koulutuksen järjestäjistä on päässyt kehittämään toimintamalleja jo NAO:n aikana, ja käynnistynyt MAO-ohjelma tarjoaa hyvän jatkon edelleen kehittämiseksi. Haasteena näyttäytyy laajemmin resurssien riittävyys suomen kielen opetukseen.

NAO-ohjelma on edesauttanut reformin toimeenpanoa, ja raja-aitoja on madallettu opintotarjonnan ja palveluiden näkökulmasta. Yksilöllisten opintopolkujen ja osaamisperusteisuuden vahvistaminen nähdään hyvin ajankohtaisena kehittämisen kohteena koulutusmuotojen yhtenäistyessä.

Koulutukseen pääsyyn ja koulutuksen keskeyttämiseen liittyvät taloudelliset syyt eivät ole koulutuksen järjestäjän ratkaistavissa, vaikkakin yksilöllisten opintopolkujen mahdollistaminen voi edistää opintojen ja työn yhteensovittamista. Useat koulutuksen järjestäjät ovat ottaneet myös aikuiskoulutuksen näkökulmasta uuden roolin varmistaessaan jo hakeutumisvaiheessa opiskelijoiden lähtökohtia ja taloudellisia edellytyksiä opintojen alkamiselle. Haasteena näyttäytyy erityisesti työttömien opiskelijoiden osalta se, että alle 25-vuotiaat eivät voi opiskella omaehtoisena työttömyysetuudella. Yli 25-vuotiaiden osalta käytännöt näyttävät vaihtelevan vielä TE-toimistoittain, mikä saattaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Käytäntöjä tulisi tarkastella valtakunnallisesti ja varmistaa opiskelijoiden riittävät taloudelliset edellytykset.

Kuinka ohjelman toimeenpano on tukenut tavoitteiden toteutumista?

Opetus- ja kulttuuriministeriöstä tapahtuva koordinointi on saanut pääosin kiitosta. Ohjelman aikaiset seminaarit ja vertaiskehittämisen paikat ovat toimineet tiedon jakamisen paikkoina, ja tukenet hyvien käytäntöjen leviämistä. Sen sijaan kritiikkiä on kohdennettu erityisesti rahoituksen myöntämisen sykliin, joka ei mene yhteen koulutuksen järjestäjien vuosisuunnittelun kanssa.

Ohjelman kautta toteutetun tiedonkeruun nähdään tukevan seurantaa ja ohjaavan toimintaa. Tiedottaminen kerättävistä tiedoista etukäteen, jo toiminnan suunnitteluvaiheessa, nähdään vastaisuudessa tärkeänä. Tiedonkeruun osana olisi myös ollut tarpeen koota tietoa esimerkiksi opiskelijoiden työllistymisestä, jolloin tietoa olisi systemaattisesti seurattu koulutuksen järjestäjien taholta.

Ohjelman vaikuttavuuden arvioinnin kannalta haasteena on se, että ohjelmaa on toteutettu valtionosuusrahoituksen ja hankerahoituksen muodossa, eikä valtionosuusrahoituksen osalta tietoa aloitaneista, saati opintojen kulusta, ole saatavilla.

Ohjelman toimeenpanon nähdään edesauttaneen ammatillisen koulutuksen reformiin valmistautumista erityisesti kaventamalla nuorten ja aikuisten koulutuksen raja-aitoja. Tämä konkretisoituu mm. yksilöllisten opintopolkujen muodossa ja opiskelupalveluiden toteutuksessa. Toimeenpanon nähdään myös edesauttaneen sitä, että toimintoja on kehitetty juurtumisen näkökulmasta. Eri hallinnonalojen vielä tiiviimpää yhteistyötä olisi kaivattu ohjelman toimeenpanossa ja siitä tiedottamisessa, mutta myös siksi, jotta hanketoimijoiden kohtaamiin haasteisiin opiskelijoiden ohjaukseen ja laajempaan tukeen olisi voitu etsiä vastauksia voimallisemmin.

Ohjelman vaikuttavuutta lisää se, että maahanmuuttajien koulutuspolkujen kehittämistarpeeseen on vastattu, ja toimintaa voidaan edelleen kehittää maahanmuuttajien osaamisohjelman muodossa.

Suosituksat eri tahoille

NAO-ohjelman keskeinen vaikutus on nähtävissä siinä, että myös heikommissa asemassa olevien opiskelijoiden kohderyhmä osataan ottaa paremmin huomioon hakeutumisvaiheessa ja opintojen henkilökohtaistamisessa. NAO:n puitteissa on tehty yksilöllisten ja joustavien opintopolkujen kehittämistyötä, ja sitä tulee jatkaa yhteistyössä nuorisokoulutuksen kanssa reformin tavoitteiden mukaisesti. Tällöin myös opiskelijoiden ohjaustarve ja -osaaminen korostuu. Ohjelmaan osallistunut henkilöstö kokee muuttaneensa omia toimintatapoja ja vaikutus omaan osaamiseen on tunnistettu. Ns. välittämisen kulttuuria on edistetty. Silti henkilöstön osaamisessa, mutta paikoin myös asenteissa, nähdään kehittämisen tarvetta, jotta varmistetaan myös ns. sekaryhmissä olevien opiskelijoiden edellytykset edetä opinnoissa ja saada tarvitsemaansa tukea.

- 1. Koulutuksen järjestäjien tulisi edelleen vahvistaa henkilöstön ohjausosaamista ja opiskelijoiden kohtaamisen taitoja sekä varmistaa riittävät ohjausresurssit. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kollegiaalisen tuen käytäntöjä, yhteisöllistä oppimista, ja osaamisen jakamista tulee myös edelleen vahvistaa. Tietoisuutta opiskeluhuollon palveluista tulisi levittää, ja varmistaa niiden resursointi myös aikuisille.***

Useat käynnissä olevat ammatillisen koulutuksen uudistusten toimintaperiaatteet tukevat jo kohderyhmän koulutuspolkujen toteutumista. Mm. koulutukseen joustava hakeutuminen nähdään tärkeänä. Jatkuvan haun opiskelijavalinnan kriteereiden puuttuessa opiskelijavalintaa ei voida suoraanaisesti ohjata. Tällöin rahoitusinstrumentti on keskeinen ohjaava väline. Se, että rahoituksessa huomioidaan opiskelijat, joilla ei ole aikaisempaa tutkintoa, nähdään tärkeänä elementtinä. Osaamisperusteisuuden periaatetta tulisi viedä tavoitteiden mukaisesti eteenpäin siten, että opetuksen ja ohjauksen resursseja olisi mahdollista keskittää enemmän niille, joilla on suurempi tuen tarve.

- 2. Ammatillisen koulutuksen rahoituksessa tulisi varmistaa, että myös enemmän ohjausta ja tukea tarvitsevien nuorten aikuisten koulutuksen toteutus on taloudellisesti kannustavaa.***
- 3. Yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa tulisi kehittää myös opiskelijoiden toimeentulon kannalta joustavampia rahoitusmuotoja.***

NAO-ohjelmassa on huomattu kohderyhmän eli nuorten aikuisten laaja ja moninainen tuen tarve. Osaamisen hankkimisen ja opintojen tavoitteellisen suorittamisen tueksi osa opiskelijoista tarvitsee laajan verkoston tukea. Verkostossa olisi hyvä olla opettajien lisäksi opinto-ohjaaja ja opiskeluhuollon asiantuntijoita. Tällä hetkellä kuraattori- ja psykologipalvelut eivät kuulu aikuiskoulutuksena opintojaan suorittaville. Haasteena nousee myös terveydenhuollon saatavuus alueittain.

4. *Opiskelijoiden opiskeluhuollon ja ohjauspalveluiden riittävyys tulisi varmistaa ammatillisen koulutuksen reformia toimeenpantaessa. Lisäksi olisi huolehdittava opetus- ja ohjaushenkilöstön riittävästä alueen palvelujärjestelmän tuntemuksesta osuvan ohjauksen näkökulmasta.*

3. Arvioinnin kohde

Luvussa on kuvattu ohjelman toteutusta ja tavoitteita, minkä jälkeen on kuvattu koulutuksen järjestäjien toimintaympäristöä, ns. lähtötilannetta ja toimintamalleja sekä NAO-opiskelijoiden kohderyhmää. Lopuksi esitellään arvioinnissa hyödynnetty aineisto ja käytetyt menetelmät.

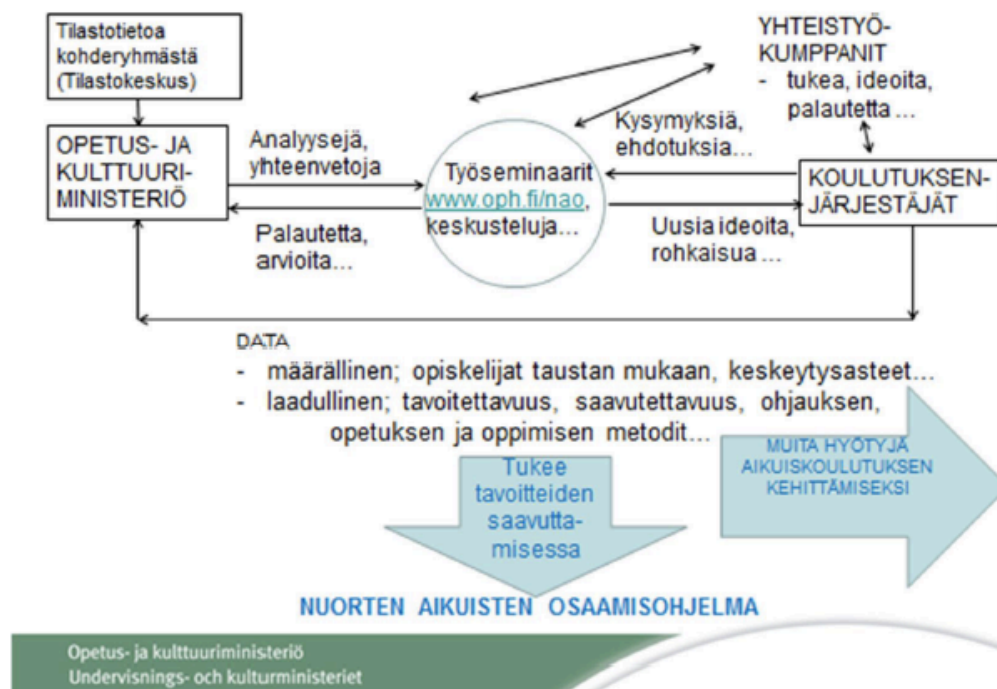
3.1 Ohjelman toteutus ja tavoitteet

Nuorten aikuisten osaamisohjelma käynnistettiin osana Nuorisotakuuta vuonna 2013¹. NAO:n varsinainen toteutusaika (2013–2016) on jatkettu myös vuodelle 2017. Rahoitusta on jatkettu vielä koulutuksessa olevien opintojen loppuun saattamiseksi vuosille 2017–2018. Ohjelman tavoitteena on ollut tarjota pelkän peruskoulun varassa oleville 20–29-vuotiaille lisämahdollisuuden hakeutua tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen. Koulutuksen tarjoamisen ohella ohjelmassa on ollut tavoitteena lisätä myös nuorten aikuisten opintoihin hakeutumista ja opintojen suorittamista edesauttavaa neuvontaa ja ohjausta. Ohjaus- ja neuvontapalveluja ovat voineet järjestää eri tahot: koulutuksen järjestäjät, työelämän järjestöt, säätiöt, rekisteröityneet yhdistykset ja kunnat. Työpajat ja työ- ja elinkeinotoimistot on nähty tärkeinä yhteistyökumppaneina ohjelman toteutuksessa.

Ohjelman hallinto on toteutettu keskitetysti opetus- ja kulttuuriministeriössä. Ohjelma on kuulunut laajemman Nuorisotakuun ohjausryhmän sateenvarjon alle. Ohjelman seuraamiseen ja tukemiseen on saatu rahoitusta EU:n Grundtvig-ohjelmasta "Implementation of the European agenda for Adult learning" vuosille 2013–2014 ja EU:n Erasmus+ -ohjelmasta vuosille 2015–17.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on toteuttanut tilastoaineistojen keruuta ja analysointia, ja järjestänyt yhdeksän alueellista työseminaaria, joiden tarkoituksena on ollut toimia vertaisoppimisen paikoina. Työseminaareihin on tuotettu kentältä kerättyä laadullista ja määrällistä aineistoa ohjelman edistymisestä, verkostojen rakentumisesta, käyttöön otetuista hakevan ja tukevan toiminnan keinoista sekä ohjauksellisista ja pedagogisista ratkaisuista. Lisäksi koulutuksen järjestäjiä on informoitu mm. koulutuskentän rakenteellisista ja rahoituksellisista uudistuksista. Ulkopuolisia asiantuntijoita on hyödynnetty eri teemoihin liittyen. Tietoa on jaettu myös nettiarkistossa www.oph.fi/nao ja hyvät käytännöt -portaalissa <https://ec.europa.eu/epale/node/20555>.

¹ Nuorisotakuun tarkoituksena on ollut antaa mahdollisuuksia nuorille, joilla ei ole työtä tai koulutusta, edistää nuorten työllisyyttä ja lisätä heidän ammatitaitoaan ja vahvistaa nuorten mahdollisuuksia itsenäiseen elämään. Takuu tarkoittaa työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan tarjoamista jokaiselle alle 25-vuotiaalle tai alle 30-vuotiaalle koulutuksen päättävälle viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta. Lisäksi Suomessa koulutustakuu takaa koulutuspaikan jokaiselle peruskoulun päättävälle. (Nuorisotakuu 2016.)

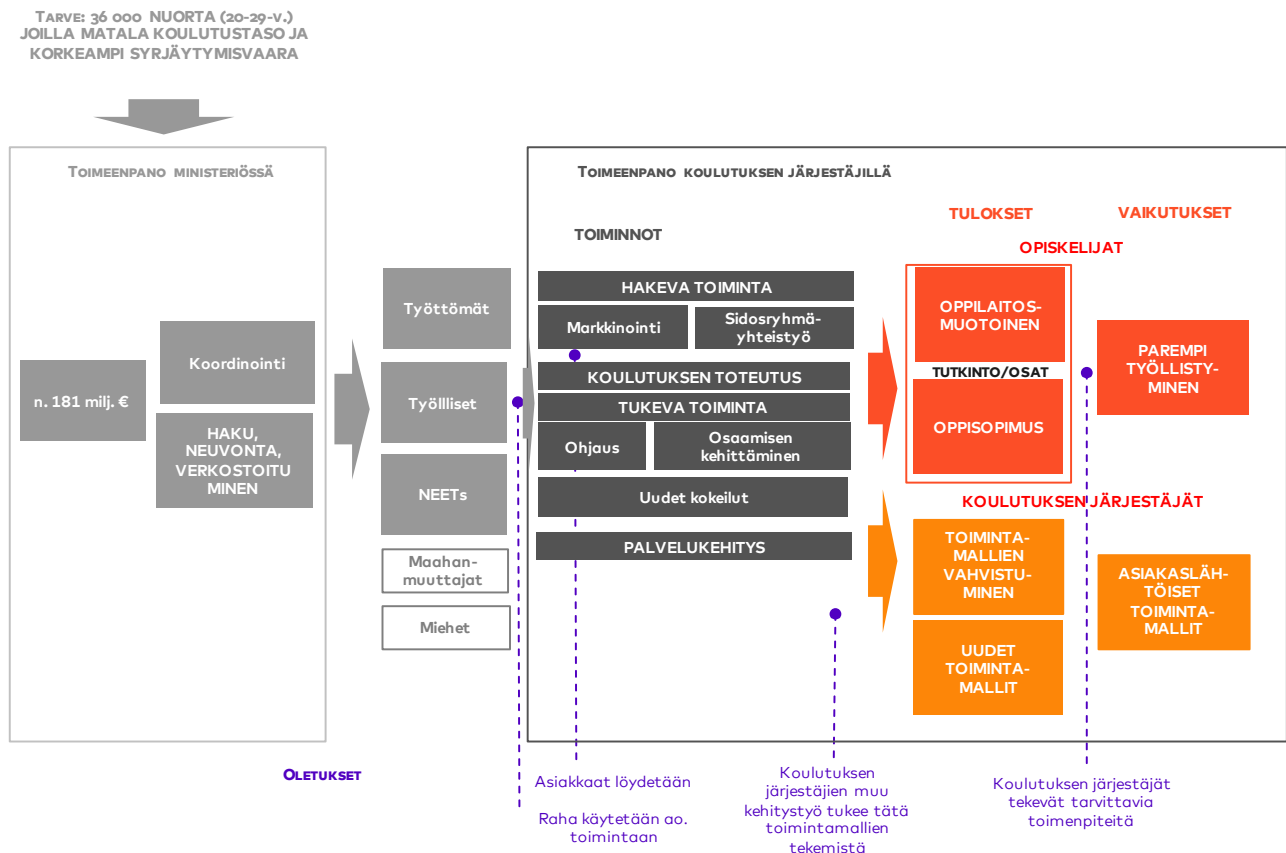
Kuva 1. OKMn näkökulma tiedon keräämisestä, jakamisesta sekä vertaisoppimisesta NAO:n tukena. Kuva: Petri Haltia ja Erno Hyvönen.

NAO-ohjelman määrälliset tavoitteet on jaettu kahteen osaan: erillisellä NAO-ohjelman rahoituksella on tavoiteltu 16 000 aloittajaa vuosina 2013–2016. Tämän lisäksi tavoitteena on ollut 20 000 aloittajaa olemassa oleville näyttötutkintoon valmistavan ammatillisen peruskoulutuksen aloituspaikoille (5 000/vuosi). Koko ohjelmalla on tavoiteltu siten yhteensä 36 000 aloittajaa, mikä on 30 % 2011 koko kohderyhmän määrästä.

Alun perin oppisopimuskoulutuksen osalta asetettiin tavoitteeksi saada yhteensä 6 000 aloittajaa. Ammatillisen lisäkoulutuksen (ammatti- ja erikoisammattitutkintoon) tavoitteena on ollut saada yhteensä 13 500 aloittajaa. Näyttötutkintoon valmistavan ammatillisen peruskoulutuksen aloituspaikkoja on lisätty ja kohdennettu osana nuorisotakuuta, mutta pääosin koulutuksen järjestäjät ovat käyttäneet olemassa olevia aloituspaikkoja, milloin niitä on ollut vapaina. Olemassa olevien paikkojen kohdentamisen osalta seuranta ei ole tehty, jolloin myös ohjelman arvioinnissa voidaan huomioida vain NAO-ohjelman puitteissa rahoitettu koulutus ja arvioida tavoitteiden saavuttamista vain sen osalta.

Ohjelman käynnistymisvaiheessa koulutusta oli mahdollista suunnata vain ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, mutta jo hankkeen alkuvaiheessa on reagoitu koulutuksen järjestäjäkentältä tulleeseen tarpeeseen, ja ammatillisen perustutkinnon suorittaminen oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa NAO-rahoituksella tehtiin väliaikaisella lakimuutoksella mahdolliseksi vuoden 2014 alusta. Ohjelmassa on myös sisäkirjoitettu se, että aloittajamääriä oppisopimuskoulutuksen ja muun koulutuksen välillä on ollut mahdollista tarkistaa ohjelman kuluessa joustavasti, mikäli kysyntä poikkeaa suunnitellusta.

Ohjelman ensisijaisena tavoitteena on ollut tarjota mahdollisuus suorittaa tutkinto tai tutkinnon osia siten kuin opiskelijan kannalta on tarkoituksenmukaista. Laadullisina tavoitteina ohjelmalla on ollut tuottaa koulutuksen järjestäjille toimintamalleja, jotka asiakaslähtöisesti mahdollistavat koulutuksen ja koulutuksen ja tutkintotarjonnan myös kohderyhmälle tulevaisuudessa. Jatkuvuuden kannalta kiinnostavaa on, kuinka tehdyt toimenpiteet ja toimintamallit ovat juurtuneet koulutuksen järjestäjien toimintatapoihin, vastaako opetus- ja ohjaushenkilöstön osaaminen tarvetta ja mitä kehitettävää on tulevaisuuden näkökulmasta, jotta koulutusta voidaan kohdentaa niille, joilla ei vielä ole ammatillista koulutusta ja tutkintoa. NAO-ohjelman interventiologiikkaa on avattu kuvassa 2.

Kuva 2. NAO-ohjelman interventiologiikka arvioinnin näkökulmasta.

NAO-ohjelmassa on ollut mukana noin 60 koulutuksen järjestäjää. Osa koulutuksen järjestäjistä on saanut hankerahoitusta vain yksittäisinä vuosina, mutta suuri osa on ollut mukana koko ohjelman ajan. Nuorten aikuisten osaamisohjelmasta on suunnattu rahoitusta koulutuksen järjestäjille noin 181 miljoonaa euroa vuosien 2013–2016 aikana. NAO:n varsinaista toteutusaikaa jatkettiin 10 miljoonalla eurolla myös vuodelle 2017². Vuoteen 2016 saakka myönnetystä rahoituksesta 14 miljoonaa on suunnattu hakevaan ja tukevaan toimintaan.

² Rahaa osaamisohjelmaa varten budjetoitiin 27 milj. euroa vuodelle 2013 ja 52 milj. euroa molemmille vuosille 2014 ja 2015. Vuoden 2016 rahoituksesta (alun perin 52 milj. euroa) siirrettiin "häntiin" keskeneräisten koulutusten loppuunsaattamiseksi 10 milj. euroa vuodelle 2017 ja 5 milj. euroa vuodelle 2018.

Myönnetty summa opiskelijapaikkaa kohden on ohjelman aikana ollut 10 000 euroa. Opiskelupaikka saattaa sisältää useamman tutkinnon osia tehneen opiskelijan. Silti opiskelijaa kohden myönnetty rahoitus on mahdollistanut lisäresurssia koulutuksen järjestämiseen, minkä lisäksi koulutuksen järjestäjä on voinut hakea rahoitusta hakevaan ja tukevaan toimintaan. Oppisopimuksen lisäpaikat ovat NAO-rahoituksella toteutettuja valtionosuuspaikkoja. Hakevan ja tukevan toimintoja on voitu koulutuksen järjestäjän sisällä kohdentaa myös oppisopimuskoulutukseen.

Toimintavuosien aikana rahoitusta on palautettu noin viisi prosenttia, josta osa on saatu takaisin jakoon. Palautuneet rahat ovat koskeneet pääsääntöisesti opiskelijapaikkoihin myönnettyä rahoitusta. Tärkein syy rahoituksen palautuksiin on ollut se, ettei lisärahoitusta ei ole voinut käyttää, jos VOS-paikat eivät ole ensin täyttyneet.

Tämän arvioinnin osana ei tehdä tarkastelua siitä, ovatko toimenpiteet ja kohdistetut kustannukset olleet tukikelpoisia.

3.2 Ohjelman toimintaympäristö ja kohderyhmä

3.2.1 Toimintaympäristö koulutuksen järjestämisen näkökulmasta

Ohjelmaan osallistuneet koulutuksen järjestäjät ovat lähteneet mukaan kehittämistyöhön eri lähtökohdista. Osalla on laajaa kehittämistoimintaa taustalla, osalla koulutuksen järjestäjistä on ollut jo varsin kiinteä yhteistyö nuorten koulutuksen kanssa, ja toimintatapoja ja tukitoimia on päästy kehittämään yhteistyössä jo aiemmin.

NAO-kohderyhmään kuuluu niin työssä olevia, joilta on syystä tai toisesta jäänyt peruskoulu jälkeen tutkinto suorittamatta, kuin myös työttömiä, joilla on usein myös elämänhallintaan tai terveyteen liittyviä pitkittyneitä ongelmia. Koulutuksen järjestäjien lähtökohdat vaihtelevat paljon siinä, kuinka heillä on aiemmin otettu eri NAO-kohderyhmät huomioon. Kärjistetysti voidaan kuvata, että osassa ns. perinteisissä aikuiskoulutusorganisaatioissa koulutusten kohderyhmä, opiskelijavalinta ja koulutusten toteutus on suunniteltu pääosin aikuisia ja varsin itseohjautuvia opiskelijoita varten. Osalla taas on pidempi historia erityisryhmien huomioimisessa. Erityisen tuen huomiointi aikuiskoulutuksessa on ollut aikaisempien selvitysten mukaan nuorille suunnattua koulutusta vähäisempää, vaikkakin sitä on myös kehitetty useissa hankkeissa ja ohjelmissa. Opiskeluhuollon palvelut³ ovat myös rajallisempia.

³ Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 16 a §:n mukaan opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä opiskeluhuollon palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa opiskelijoille tietoa käytettävissä olevista opiskelu- huollon eduista ja palveluista sekä tarvittaessa ohjata opiskelijaa hakemaan näitä etuja ja palveluita. Terveystuhoitolain 17 §:n mukaan kunnan perusterveydenhuollon on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioden, ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta.

Aikuiskoulutuksen järjestäjän tehtävänä on toimia yhteistyössä eri palveluntuottajien kanssa edesauttaakseen sitä, että palvelut vastaavat opiskelijoiden tarpeita. Opiskeluterveydenhuolto kuuluu oppilaitoksen sijaintikunnan järjestämänä palveluna kaikille ammatillisen koulutuksen opiskelijoille (näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa oleville ja ammatillisessa peruskoulutuksessa oleville), jotka opiskelevat opintotukilain mukaan opintotukeen oikeuttavassa koulutuksessa. Opiskeluterveydenhuollon palveluista vastaavat kunnan terveydenhuolto- ja sosiaaliviranomaiset itsenäisesti, jolloin palveluiden saatavuus riippuu myös kunnista.

Nuorten aikuisten osaamisohjelman tavoitteiden mukaista kehittämistyötä on tehty varsin runsaasti edeltävinä vuosina. Valtakunnallisissa Opin Ovi -hankkeissa⁴ vuosina 2008–2015 on kehitetty ja mallinnettu aikuisten tieto, neuvonta- ja ohjauspalveluja. Hankkeissa on työstetty myös malleja ja ohjauspalveluita erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden tuen tarpeen tunnistamiseen ja tukitoimien toteuttamiseen. Sitä ennen merkittävänä aikuisten koulutustason kohottamiseen tarkoitettu ohjelma oli Noste-ohjelma, jota toteutettiin vuosina 2003–2009. Se oli valtakunnallinen kolmikantaisesti ohjattu aikuiskoulutusohjelma 30–59-vuotiaille, jotka eivät olleet suorittaneet toisen asteen tutkintoa⁵. Myös näissä ohjelmissa kehittämisen painopisteet olivat pitkälti yhteneväiset, vaikka kohderyhmän ikärajaus on edellyttänyt omia erityistoimia.

Nuorten aikuisten osaamisohjelman kanssa samanaikaisesti on ollut käynnissä NAO-ohjelman tavoitteita tukevia ja nuorille suunnattuja nuoriotakuun ja sen osana toteutetun koulutustakuun hankkeita, joista suurimpia ovat Nuorten työssäoppimis- ja oppisopimusuudistuksen toimenpideohjelma (OKM) ja Läpäisyn tehostamisohjelma (OPH). Siten Nuorten aikuisten osaamisohjelman tuloksia ei voi arvioida tyhjiössä. Kuitenkaan kaikilla NAO-ohjelman koulutuksen järjestäjistä ei ole erikseen nuorille suunnattua ammatillista koulutusta, jolloin synergiaa ja yhteistyötä nuorille suunnattujen hankkeiden kanssa ei ole päässyt kehittymään. Muiden hankekokonaisuuksien hyötyä NAO-ohjelman toteutukseen on myös kysytty erikseen arvioinnissa (ks. luku 4.3).

NAO-ohjelman rinnalle käynnistettiin myös vuonna 2015 Aikuisten osaamisperustan vahvistaminen -ohjelma, ENO ("Entisten nuorten osaamisohjelma"), joka keskittyy 30–50-vuotiaisiin aikuisiin, joilta puuttuu toisen asteen tutkinto. Ohjelmalle on ollut käytössä 20 miljoonaa euroa vuosille 2015–2016. Mukana on ollut samoja koulutuksen järjestäjiä kuin NAO-ohjelmassa, jolloin kehittämistyön vaikutuksia ei voi yksioikoisesti erottaa toisistaan. Myöhemmin käynnistyneessä ENOssa on myös voitu soveltaa ja levittää NAO:n aikana kehitettyjä oppeja ja toimintamalleja.

Useilla NAO-ohjelman koulutuksen järjestäjillä on pitkä perinne myös työvoimakoulutusten toteutuksesta, joissa kohderyhmänä on usein vastaavanlaisesti työttömiä ja erityisiä tukitoimia tarvitsevia opiskelijoita. Työvoimakoulutusten kilpailutuksissa voidaan huomioida erityisen tuen tarpeet, jotka eivät noudata täysin samaa periaatetta kuin valtionosuusrahoitteisen erityisen tuen perusteet eli ne voidaan käsittää laajemmin. Esimerkiksi tukiopetus, oppimisvaikeudet ja opiskelijoiden erityistarpeet

⁴ Opin ovi -projektit liittyvät Manner-Suomen ESR-ohjelman toimintalinjaan 3: "Työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis-, innovaatio-, ja palvelujärjestelmien kehittäminen" aikuisopiskelun osalta. Osaohjelmien toteuttamisaika oli vuosina 2008–2013. Osa projekteista toimi vielä 2014–2015. Kehittämishjelma koostui 54 Opin ovi -projektista
Lähde: www.opinovi.fi

⁵ Ks. esim. Noste-ohjelma 2003–2009. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:7.

tulee huomioida koulutushankinnoissa. Lisäksi tarjoukseen ja koulutukseen voidaan sisällyttää oppimisedellytysten selvityksiä ja oppimisvalmennusta, esimerkiksi maahanmuuttajien kielikoulutusta, työkuntoa ylläpitävää liikuntaa tai työnhakuvalmennusta. Nämä eivät kuitenkaan ole itsestään selvyksiä vaan aina kiinni hankinnasta⁶.

Yksi koulutuksen järjestäjien toimintaympäristöön vaikuttava tekijä NAO-ohjelman aikana on ollut ammatillisen koulutuksen reformin ennakointi ja valmistelutyö. Reformi on yksi Juha Sipilän hallitusohjelman osaaminen ja koulutus -painopisteen kuudesta kärkihankkeesta. Yksi kantavista ajatuksista reformin takana on nuorten ja aikuisten koulutuksen raja-aitojen poistaminen. Tavoitteena on tällöin yksi tapa suorittaa tutkinto, ja yksi henkilökohtaistamisprosessi, joka soveltuu kaikille ammatillisen koulutuksen asiakkaille. NAO-ohjelman aikana valmistautumista reformiin on ohjattu myös ohjelman puolelta tiedonkeruun ja järjestettyjen seminaarien yhteydessä.

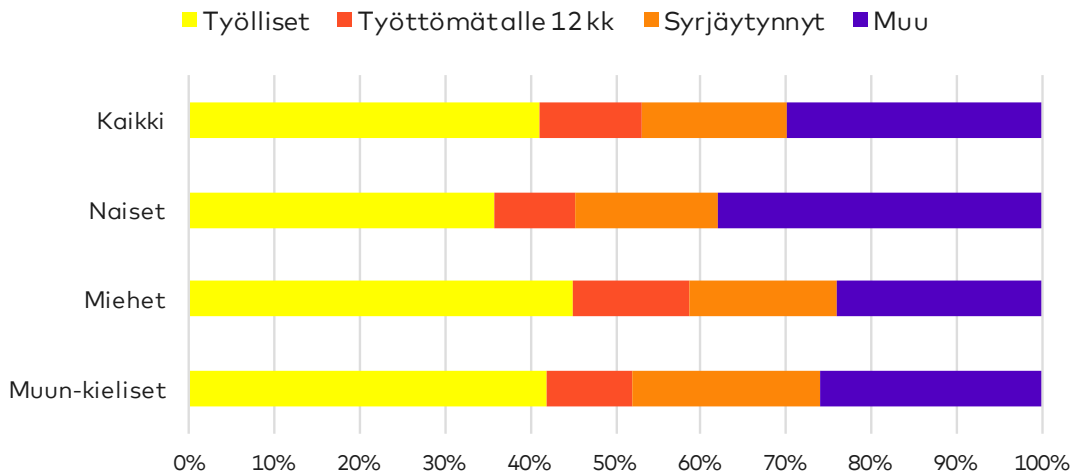
NAOn toiminta-aikana on käynnistetty nuorisotakuuta tukevia Nuorten Ohjaamoja, jotka on suunnattu alle 30-vuotiaille nuorille. Matalan kynnyksen ja "yhden luukun" periaatteella toimivien palvelupisteiden toimintamalli rakentuu monialaisesti tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea tarjoavasta Ohjaamosta, eri hallinnonalojen peruspalveluista ja laajasta yhteistyöverkostosta. Ohjaamojen tehtävänä on tukea nuorten osallisuutta ja toimijuutta tavoitteellisesti. Vuonna 2016 Ohjaamoja oli jo yli 30 eri puolilla Suomea, mutta ei kuitenkaan kaikilla NAO-hankkeita toteuttavilla paikkakunnilla.

3.2.2 NAO-ohjelman kohderyhmä

NAO-ohjelman käynnistyessä (käytettyjen Tilastokeskuksen vuoden 2011 tietojen mukaan) alle 20–29-vuotiaita ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli noin 120 000. Kohderyhmästä 38 prosenttia asui Uudellamaalla, vieraskielisistä jopa 55 %. Seuraavaksi eniten kohderyhmää oli edustettuna Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla (n. 8 % molemmissa niin suomen/ruotsin- kuin vieraskielisistä).

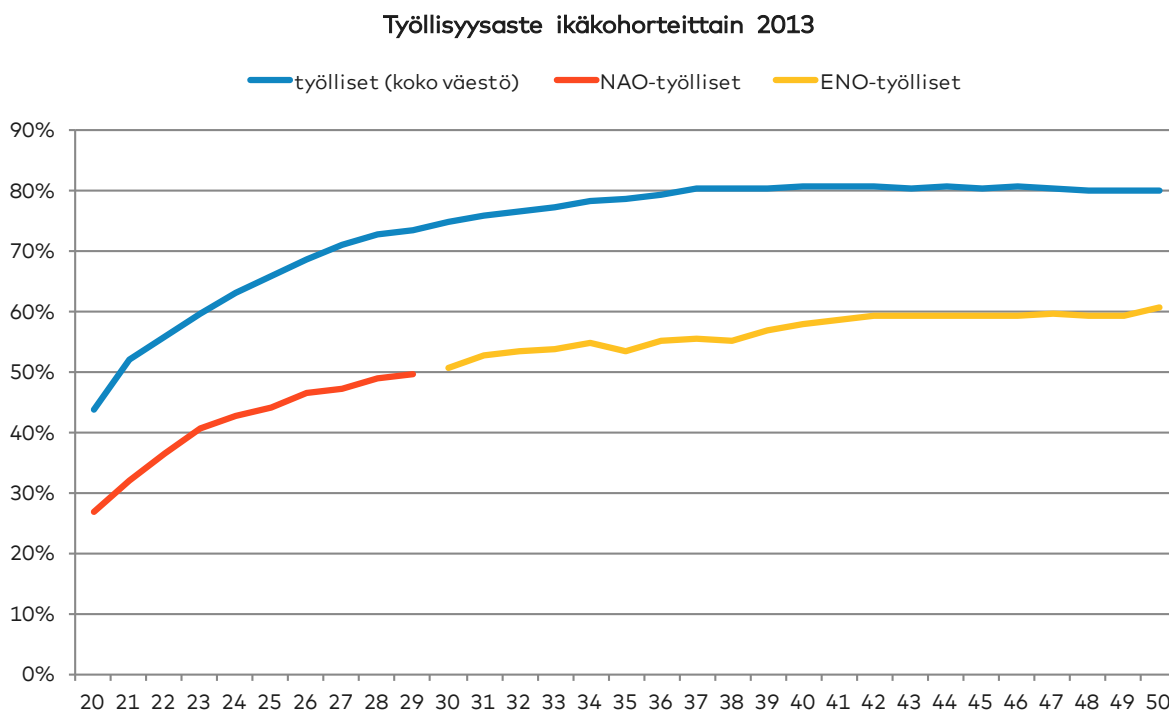
Kohderyhmän asema työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa on muita heikompi. Opetus- ja kulttuuriministeriön pyytämässä tiedoissa Tilastokeskukselta vuodelta 2013 käy ilmi, että kohderyhmästä 42 % oli työllisiä, 12 % oli ollut työttömänä alle 12 kuukautta, 17 % oli ns. syrjäytyneitä. Määritelmää on käytetty silloin, kun henkilö on ollut pitkäaikaistyön tai henkilön työttömyys on kestänyt yli 12 kk tai ei ole tilastoitavissa "muut"-kategoriaan. Muita on 30 %, mikä tarkoittaa tilastossa sitä, että henkilö on työmarkkinoiden ulkopuolella oleva opiskelija, eläkeläinen, kotona pienten lasten kanssa, vanki tai asevelvollisuutta suorittava.

⁶ Lähde: Erilliskysely: suunnittelija Ella Laakso, TEM, Tiedonhallinta/Tieto-osasto, 29.10.2012 julkaisussa Ammatillinen erityisopetus 1/2013.

Kuva 3. 20-29-vuotiaat ilman perusopetuksen jälkeistä tutkintoa olevat, ja erikseen naiset, miehet ja muun kieliset vuonna 2013 (OKMn erillistiedonkeruu Tilastokeskukselta). Kuva: Erno Hyvönen.

Kuviosta 4 näkyy, että ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevien työllisyysaste eri ikäryhmissä on alempi kuin niillä, joilla on peruskoulun jälkeinen tutkinto. Kuvion työllisissä on mukana koko väestö, ml. siten myös NAO- ja ENO-kohderyhmät.

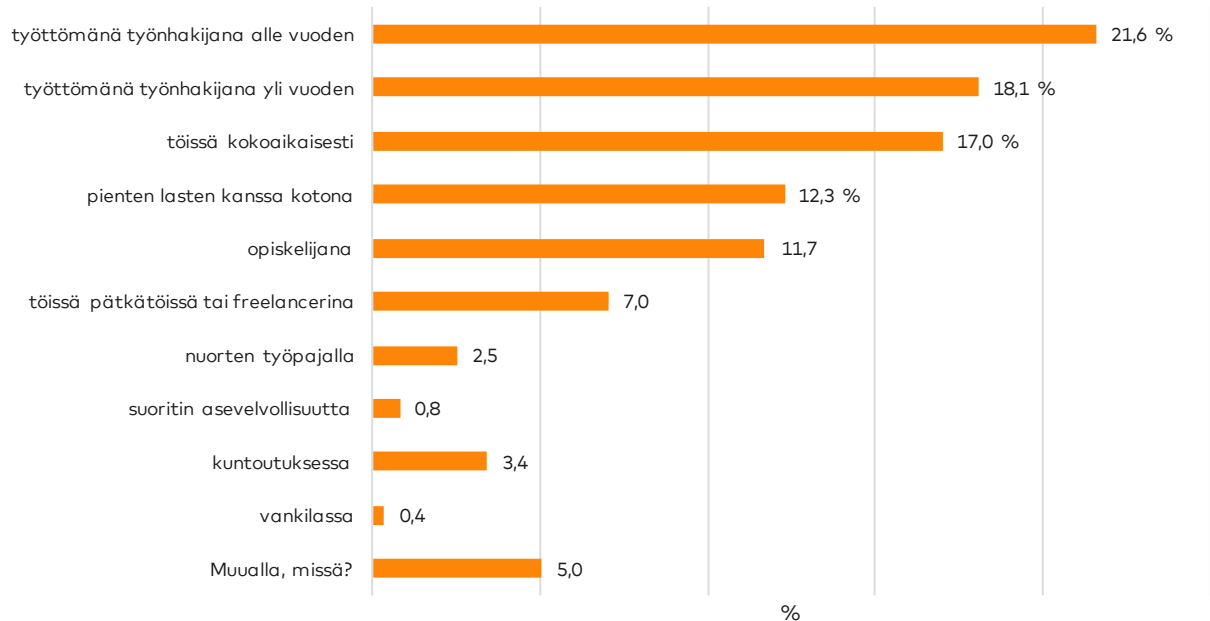

Kuva 4. Työllisyysaste ikäkohorteittain koko väestöstä ja erikseen NAO-ohjelmaan (20–29-vuotiaista) ja ENO-ohjelmaan (30–50-vuotiaista) kuuluvista ilman perusopetuksen jälkeistä tutkintoa olevista (OKMn erillistiedonkeruu Tilastokeskukselta). Kuva: Erno Hyvönen.

Kohderyhmä opiskelijakyselyn perusteella

Osana NAO-arviointia tehdyn opiskelijakyselyn vastanneista (N=1 253) opiskelijoista yli 40 % oli työttömänä ennen koulutuksen alkua, mikä osaltaan jo kertoo siitä, että koulutuksiin on tavoiteltu heikommassa työllistymistilanteessa olevia nuoria aikuisia.

Mitä teit ennen NAO-koulutuksen aloittamista. (N=1 110) Olin:

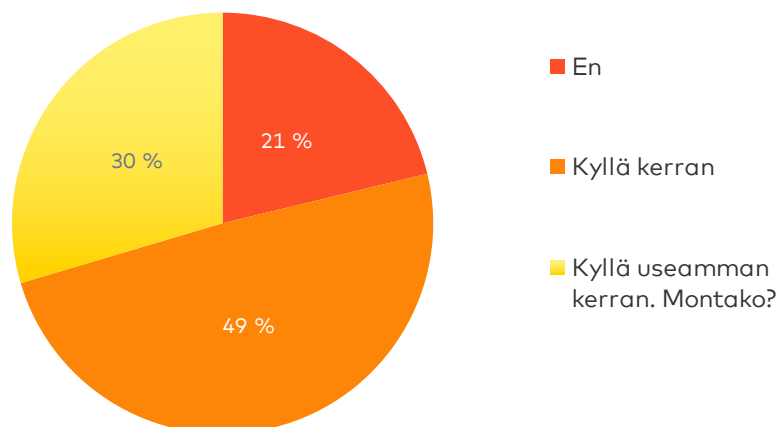

Kuva 5. Opiskelijakyselyyn vastanneiden tilanne ennen NAO-koulutusta (%).

Ohjelman kohderyhmään ei kuulu opiskelijat, jotka ovat jo suorittamassa tutkintotavoitteista koulutusta. Opiskelijoiden vastausten perusteella opiskelemissa olleet ovat osallistuneet mm. VALMA-koulutukseen, tai on juuri keskeyttänyt koulutuksen. "Muulla, missä?" -vastanneilla on erilaisia taustoja. Nuori on voinut esimerkiksi olla sairauslomalla tai hän on kertonut olleensa ennen NAO-koulutusta "sohvalla".

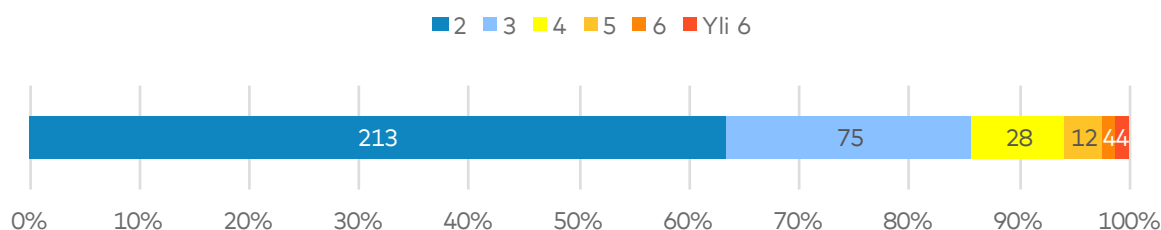
Kohderyhmän koulutukseen hakeutumiseen vaikuttavat usein aikaisemmat koulutusten keskeyttämiset ja mahdolliset epäonnistuneet koulukokemukset. Myös arvioinnin osana toteutettuun opiskelijakyselyyn osallistuneista 79 % oli aikaisemmin keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen tai lukion kerran tai useammin. Siten vastanneista NAO-opiskelijoista viidennes ei ole ollut aikaisemmin peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa.

Oletko keskeyttänyt aiemmin ammatillisen koulutuksen tai lukion?
(N=1 200)

Kuva 6. Opiskelijakyselyyn osallistuneiden koulutuksen keskeyttäminen aikaisemmin (ennen NAO-koulutusta).

Useamman kerran keskeyttäneet olivat tyypillisesti keskeyttäneet koulutuksen 2 tai 3 kertaa. Kuvassa 7 näkyy useammin kuin kerran ammatillisen koulutuksen tai lukion keskeyttäneiden jakautuminen.

Kuva 7. Opiskelijat, jotka ovat keskeyttäneet ammatillisen koulutuksen tai lukion aikaisemmin useammin kuin kerran (palkeissa N).

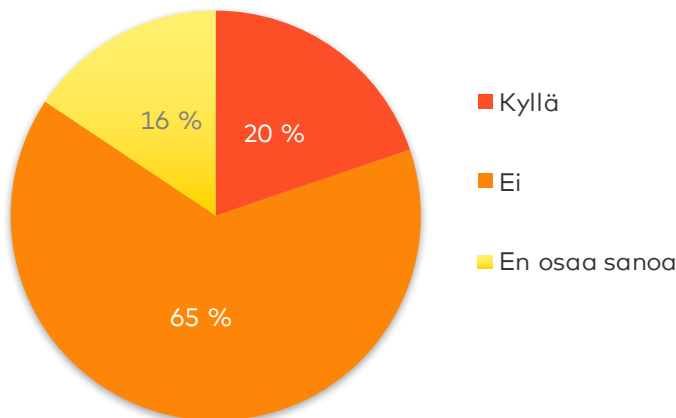
Myös Maria Kallion opinnäytetyössä on tutkittu NAO-kohderyhmän taustoja. Tehdyn kyselyn perusteella kohderyhmään kuuluvista opiskelijoista yli 80 prosenttia oli keskeyttänyt koulutuksen aikaisemmin, ja suurimmat syyt näille keskeytyksille olivat väärä alavalinta, henkilökohtaiset syyt ja sairastuminen sekä motivaation ja kiinnostuksen puute⁷.

Opiskelijoista viidennes on vastannut, että hänelle on tehty henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS). Kyselyssä tarkennettiin, että HOJKS voidaan tehdä oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea varten. Huomattava osa ei osannut sanoa onko suunnitelma tehty vai ei, mikä oli odotettavaa. Kuitenkin viidenneksen arvio siitä, että HOJKS on tehty, antaa viitteitä siitä, että opiskelijoissa on ns. perinteisen aikuiskoulutuksen puolella keskimääräistä enemmän erityistä tukea

⁷ Lähde: Kallio, M. (2016). Oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Nuorten aikuisten osaamisohjelman hakevan toiminnan realistinen arviointi. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma YAMK.

tarvitsevia, tai niitä, joille koulutuksen järjestäjä on laatinut HOJKS:n tai muun erityistä tukea koskevan suunnitelman, joka oikeuttaa yksikköhintojen porrastamisen erityisopetuksessa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2013 oppilaitosmuotoisen opetussuunnitelma-perusteisen ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista 16 prosentille oli tehty HOJKS, mutta kun mukaan otetaan kaikki ammatillisen koulutuksen tutkintoon johtavat koulutukset, eli myös aikuiskoulutus, opiskelijoista vuonna 2013 vain kahdeksalle prosentille oli tehty HOJKS. Määrä on ollut kasvava⁸.

Onko sinulle tehty opiskelun tueksi henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS? (N=1 107)

Kuva 8. Opiskelijoiden näkemys siitä, onko heille tehty henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS (oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea varten).

3.3 Toteutettujen koulutusten ja toimintamallien kuvausta

Tässä luvussa esitellään opetus- ja kulttuuriministeriön tiedonkeruun pohjalta hankkeiden NAO-koulutusten toimintamalleja, kun suuri osa hankkeista ovat olleet käynnissä 1–2 vuotta.

NAO-ohjelmassa järjestetään enemmän tutkintoon johtavaa koulutusta kuin tutkinnon osaan tai osiin tähtäävää koulutusta. Sama koulutuksen järjestäjä on luonnollisesti voinut järjestää koulutuksia eri tavoitteilla. OKM:n toteuttamien seurantakyselyiden mukaan koulutuksista suuri osa on oppilaitosmuotoista. Koulutusta on järjestetty niin omissa NAO-ryhmissä kuin sekaryhmissä, joita on hyödynnetty hieman erillisryhmiä enemmän. Samoilla koulutuksen järjestäjillä voi olla esimerkiksi koulutuslakohtaisia ratkaisuja, ja toimintatapoja on muutettu vuosien aikana.

⁸ Lähde: Koulutustilastot. Tilastokeskus. Julkaistu 11.6.2015. Lisäksi vuonna 2013 tehdyn valtakunnallisen kyselyn mukaan noin 66 prosenttia kyselyyn vastanneista aikuiskoulutuksen järjestäjistä ilmoitti, että 1–10 prosentille aikuisopiskelijoista on kirjattu henkilökohtaistamissuunnitelmaan erityisopetuksen peruste ja siihen liittyvät tukitoimet. Neljännes vastasi, ettei yhdellekään aikuisopiskelijalle ole kirjattu erityisopetuksen perustetta henkilökohtaistamissuunnitelmaan. (Lähde: Ammatillinen erityisopetus, 1/2013).

Taulukko 1. Toteutetut koulutukset OKMn toteuttamien "NAO-koulutusten rakenne" -kyselyiden mukaan syksyllä 2014 ja 2015.

Koulutus on	2014 %	2015 %
Perustutkintoon johtava	42 %	48 %
Perustutkinnon osa/osia	21 %	33 %
Ammattitutkintoon johtava	46 %	46 %
Ammattitutkinnon osa/osia	25 %	22 %
EAT:oon johtava	1 %	2 %
EAT:n osa/osia	0 %	2 %

Taulukossa 2. on koottu opetus- ja kulttuuriministeriön tiedonkeruun pohjalta eri toimijat, joiden kanssa on tehty yhteistyötä opiskelijoiden tavoittamisessa. Koulutuksen järjestäjien yhteistyökumppaneina TE-toimisto ja etsivä nuorisotyö ovat olleet hyvin keskeisessä roolissa.

Taulukko 2. Oppilaitosten hakevan ja tukevan toiminnan yhteistyöverkostot NAO-koulutuksissa vuosina 2014 ja 2015 (OKMn tiedonkeruu).

Mitkä seuraavista ovat olleet yhteistyökumppaneitanne opiskelijoiden saamisessa NAO-koulutukseen?				
	syys 2014		syys 2015	
	N	%	N	%
TE-toimisto	63	83 %	40	87 %
Etsivä nuorisotyö	49	64 %	35	76 %
Työpajat	45	59 %	31	67 %
KELA	11	14 %	9	20 %
Kolmannen sektorin toimijat			24	52 %
TYP			18	39 %
Yritykset	36	47 %	19	41 %
Muu	33	43 %	26	57 %
Muu			12	26 %
Käytössä on erillinen hakevan toiminnan yhteistyöryhmä	28	37 %	21	45 %

Lähes kaikilla toteuttajilla on vuoden 2015 tilannetiedon mukaan hyödynnetty ohjauksen lisäresursseja, minkä lisäksi suurella osalla on opettaja-NAO-ohjaaja -työparit/opettaja-avustaja -työpareja sekä sisäistä moniammatillista NAO-tiimejä/yhteistyöfoorumeja (ks. taulukko 3).

Taulukko 3. Toimintatavat OKMn toteuttaman "NAO-koulutusten rakenne" -kyselyn mukaan syksyllä 2014 ja 2015.

Mitkä seuraavista toimintatavoista ovat olleet käytössä koulutuksessanne?	2014	2015	
	%	%	N
sisäinen moniammatillinen NAO-tiimi/yhteistyöfoorumi	37 %	65 %	30
opettaja-NAO-ohjaaja -työparit/opettaja-avustaja -työparit	68 %	78 %	36
ohjauksen lisäresurssit	–	93 %	43
täydennyskoulutusta kouluttajaryhmälle	28 %	37 %	17
muu, mikä	21 %	35 %	16
muu, mikä	7 %	11 %	5

Suurella osalla NAO-toteuttajista on OKMn tiedonkeruun mukaan ollut vahvana ryhmäytymisen tuki tai toimintatavat opiskelijan itsetunnon kohottamiseen. Lisäksi on panostettu työelämävalmiuksien parantamiseen. Opiskeluihin orientoiva jakso on ollut käytössä noin 60 % NAO-toteuttajista. Reilu viidennes on panostanut valmentavaan jaksoon tai opiskelijoille on tarjottu mahdollisuus kokeilla eri aloja.

Taulukko 4. Toimintatavat alkuvaiheessa tai ennen opintojen alkamista OKMn toteuttaman "NAO-koulutusten rakenne"-kyselyn mukaan syksyllä 2014 ja 2015.

Mitkä seuraavista toimintatavoista ovat olleet käytössä koulutuksessanne?	2014	2015	
	%	%	N
valmentava pajajakso / mahdollisuus kokeilla eri aloja	15 %	22 %	10
opiskeluihin orientoiva jakso (myös treeni- tai navigointijakso tms.)	42 %	59 %	27
ryhmäytymisen tuki / opiskelijan itsetunnon kohottaminen	57 %	78 %	36
työelämävalmiudet	65 %	70 %	32
työnantajien osallistuminen orientoivaan jaksoon	26 %	11 %	5
muu, mikä	26 %	39 %	18

Koulutusten aikana on vuoden 2015 seurantakyselyn perusteella hyödynnetty erityisesti lisäresurssia ohjaukseen ja opintojen henkilökohtaistamiseen sekä pilkottu opintokokonaisuuksia pienemmiksi paloiksi. Lisäksi on edistetty opintojen välisten vertaistuen mahdollisuuksia ja tarjottu ammattisuomen tukitoimia vieraskielisille. Vajaa puolet on tarjonnut moniammatillisia opiskelijan tukipalveluja (ml. terveydenhuolto, ravinto jne.).

Taulukko 5. Toimintatavat opintojen aikana OKMn toteuttaman "NAO-koulutusten rakenne"-kyselyn mukaan syksyllä 2014 ja 2015.

Mitkä seuraavista toimintatavoista ovat olleet käytössä koulutuksessanne?	2014	2015	
	%	%	N
kummi-ohjaajat/henk.koht. coaching	59 %	50 %	23
opintokokonaisuuksien pilkkominen pienemmiksi paloiksi	57 %	78 %	36
muut lisäresurssit ohjaukseen ja opintojen henkilökohtaistamiseen	–	89 %	41
ammattisuomen tukitoimia vieraskielisille	25 %	57 %	26
opiskelijoiden välinen vertaistuki	67 %	65 %	30
moniamm. opiskelijan tukipalveluiden malli (ml. terv.huolto, ravinto jne.)	–	48 %	22
muu, mikä	26 %	35 %	16

Työssäoppimisen osalta käytössä on ollut oppilaitosmuotoisen koulutuksen osalta tehostettu ohjaaminen työpaikoilla, tai koulutus on sisältänyt laajennettua työssäoppimista. Lisäksi on panostettu työpaikkaohjaajien kouluttamiseen nuorten näkökulmasta.

Taulukko 6. Toimintatavat työssäoppimisessa oppilaitosmuotoisissa koulutuksissa OKMn toteuttaman "NAO-koulutusten rakenne"-kyselyn mukaan syksyllä 2014 ja 2015.

Mitkä seuraavista toimintatavoista ovat olleet käytössä koulutuksessanne?	2014	2015	
	%	%	N
valmentava ennakkojakso	30 %	19 %	8
työpaikkakouluttajien vertaistukiryhmä	2 %	2 %	1
työpaikkakouluttajien perehdyttäminen nuorten ohjaamiseen	63 %	67 %	29
tehostettu ohjaaminen työpaikoilla/laajennettu työssäoppiminen	–	74 %	34
muu, mikä	25 %	30 %	13
muu, mikä	2 %	14 %	6

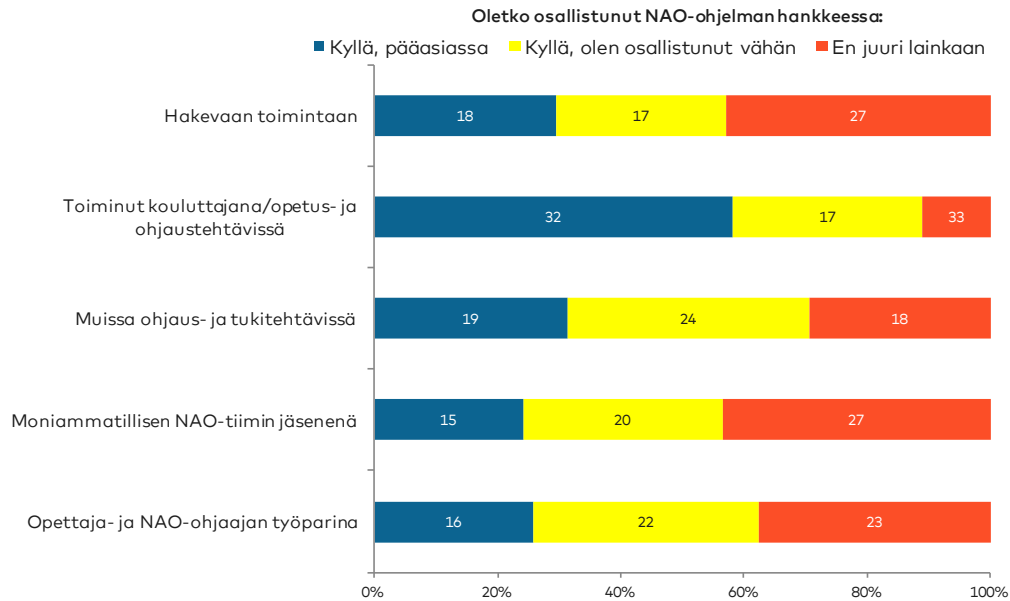
Yhteenvedossa hyödynnettyjä OKMn rakennekyselyn tuloksia on myös hyödynnetty työmenetelmänä: vuoden 2014 tulokset on esitelty ja käsitelty syksyn 2014 työseminaarissa, ja oppilaitoksilla on ollut esimerkkejä toiminnan kehittämiseksi vuoden 2015 kyselyyn mennessä.

3.4 Arvioinnin aineisto ja menetelmät

Arviointiaineisto koostuu seuraavista aineistoista: 1) opetus- ja ohjaushenkilöstölle suunnattu kysely, 2) opiskelijakysely, 3) koulutuksen järjestäjien edustajien haastattelut sekä 4) koulutuksen järjestäjille suunnattu täydentävä seurantatietojen keruu. Lisäksi arvioinnissa on hyödynnetty opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamia ja toimittamia aineistoja, erityisesti vuosittain toteutettujen koulutuksen järjestäjiltä pyydettyjen seurantakyselyiden yhteenvedot, Tilastokeskukselta NAO-ohjelman puitteissa tilattuja taustatilastoja sekä mm. NAO-ohjelman tilaisuuksien palautteita. Aineistona on myös hyödynnetty aikaisempia selvityksiä, jotka ovat tukeneet arviointikohteen syventämistä ja tulosten tulkintaa. Seuraavaksi esitetään erikseen arvioinnin toteutuksessa kerättyjä tietoja.

3.4.1 Kysely opetus- ja ohjaushenkilöstölle

Kysely suunnattiin NAO-yhteyshenkilöille opetus- ja kulttuuriministeriöstä saatujen osoitteiden perusteella. Kyselyyn saatiin yhteensä 94 valmista vastausta 53 koulutuksen järjestäjältä. Enemmistö vastaajista on toiminut pääasiassa kouluttajana/opetus- ja ohjaustehtävissä:

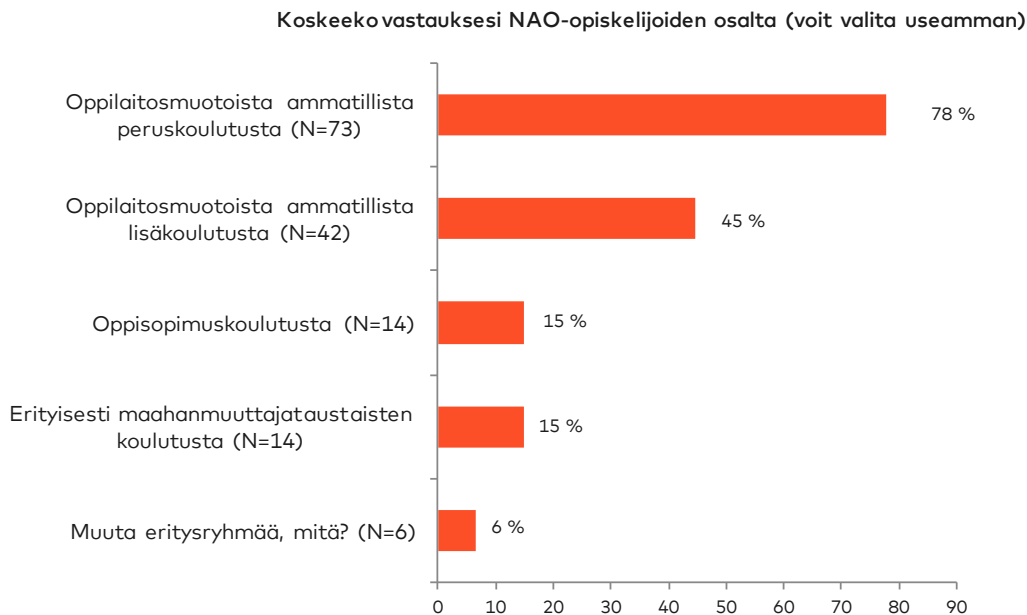

Kuva 9. Missä roolissa vastaaja on ollut NAO-hankkeessa (N = 73–87).

- Vastauksista 53 % annettiin yksityishenkilönä. Vastaajat olivat tyypillisimmin kouluttajia ja opettajia, osassa NAO-vastaava.
- Vastauksista 47 % on annettu tiiminä
 - Vastaajien nimikkeitä tiimeissä: yleisimmin mainitut olivat opinto-ohjaaja (22), opettaja (22), kouluttaja (16), koulutus-/osaamis-/asiakkuuspäällikkö (14), kehitys/ai-kuiskoulutus-/osastonjohtaja (9), erityisopettaja (6), vara-/pedagoginen-/rehtori (4).
 - Laajimmillaan "TNO-yksikkö, ohjaustiimi, ammatillinen kouluttaja, kehityspäällikkö, vararehtori".

Koska vastaukset koskevat pääsääntöisesti useampaa koulutusala, niitä koskevia tarkempia tarkasteluja ei ole mahdollista tehdä kyselyn perusteella.

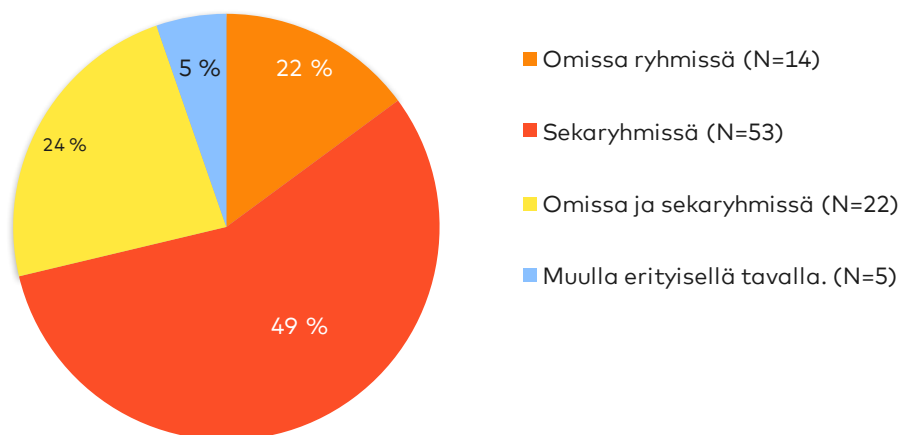
Vastauksista enemmistö koskee oppilaitosmuotoista ammatillista peruskoulutusta. Muuta erityisryhmää, mitä -vastauksissa on avattu tarkemmin toteutettuja koulutuksia, yhdessä on kerrottu, että kyseessä on ollut vankiloissa tapahtuva koulutus.

Kuva 10. Koulutusmuoto ja erityinen kohderyhmä, jota vastaukset koskevat.

Vastaajien opiskelijat opiskelivat yleensä sekaryhmissä, tai omissa ja sekaryhmissä. Viidenneksellä opiskelijat opiskelivat vain omissa ryhmissä. Muulla erityisellä tavalla -vastaukset pitävät sisällään tarkennuksia, kuten: *"Opiskelijat opiskelevat sekä omissa ryhmissään että sekaryhmissä. Sen lisäksi opiskelijat opiskelevat työvaltaisesti omien henkilökohtaisten suunnitelmien mukaan."*

Opiskelevatko NAO-opiskelijat, joiden osalta vastaat kyselyyn:

Kuva 11. NAO-opiskelijoiden sijoittuminen koulutuksissa (omat/sekaryhmät).

3.4.2 Kysely NAO-opiskelijoille

NAO-rahoitusta saaneita koulutuksen järjestäjiä pyydettiin välittämään kyselyä kaikille opiskelijoille, jotka ovat vielä koulutuksessa sekä niille, jotka ovat valmistuneet tai keskeyttäneet.

- Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1 253 opiskelijaa 37 koulutuksen järjestäjältä. Vastaajamäärät vaihtelivat koulutuksen järjestäjittäin paljon. Suurin vastaajamäärä koulutuksen järjestäjää

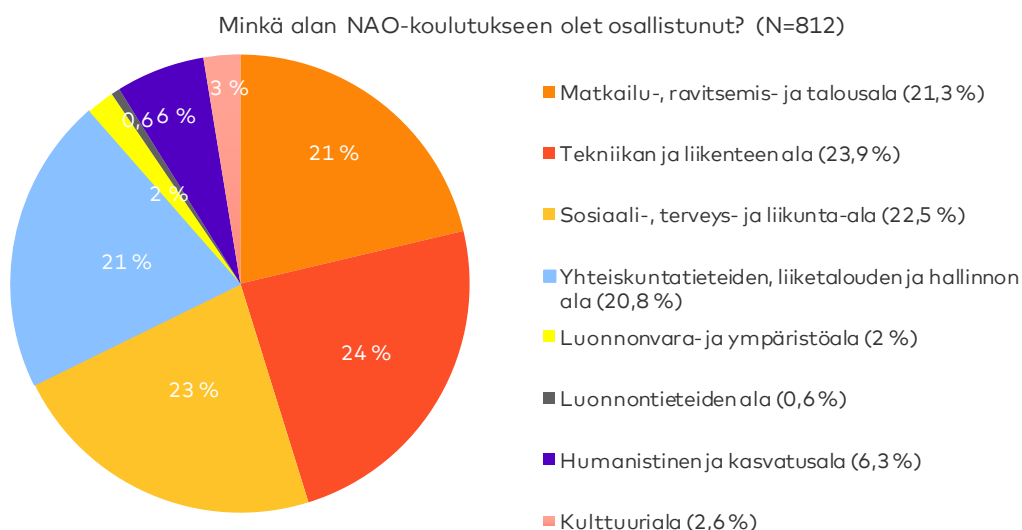
kohti oli 224, pienin neljä opiskelijaa. Vastausten jakautuminen on näyttäisi olevan pääosin hyvin suhteessa myös toteutettujen koulutusten volyymiin koulutuksen järjestäjillä.

- Vastaajista n. 60 % oli naisia, 39 % miehiä ja alle yksi prosentti identifioi itsensä muu-sukupuoliseksi.
- Vastaajista 43 % on vielä NAO-koulutuksessa, 47 % on suorittanut koulutuksen loppuun ja 10 % on keskeyttänyt koulutuksen. Keskeyttäneitä tavoitettiin vähemmän suhteessa keskeyttäneiden määrään.
- Suurin osa eli 95 % kaikista vastanneista opiskeli oppilaitosmuotoisessa ammatillisessa koulutuksessa ja vain 5 % oppisopimusmuotoisessa koulutuksessa.
- Suurella osalla eli 86 %:lla tavoitteena oli koko tutkinnon suorittaminen, 14 %:lla tutkinnon osan tai osien suorittaminen.
- Vastanneista 40 % oli työttömänä työnhakijana ennen koulutuksen aloittamista ja 17 % oli töissä kokoaikaisesti.
- Kyselyyn vastanneista NAO-opiskelijoista jopa 18 %:lla äidinkieli oli jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Ruotsi oli äidinkielenä kahdella prosentilla. Yleisimmät muut kielet olivat arabia, venäjä, viro, somalia.
- Kohderyhmässä enemmistö vailla tutkintoa olevista on alle 25-vuotiaita, mikä näkyy vastanneiden opiskelijoiden ikäjakaumassa opintojen aloitusvuonna:

Taulukko 7. Vastanneiden opiskelijoiden iät opintojen aloitusvuonna.

	2013	2014	2015	2016
alle 25-vuotiaat	64 %	64 %	55 %	46 %
25–29-vuotiaat	36 %	36 %	45 %	54 %
ka.	23 v.	23 v.	25 v.	25 v.

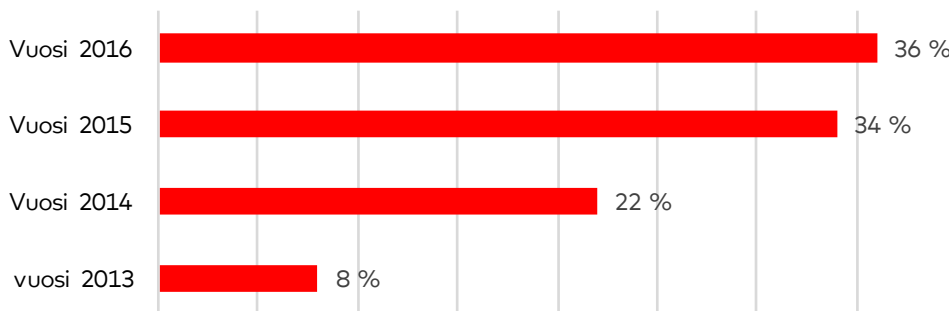
Eniten vastauksia saatiin tekniikan ja liikenteen alalta (24 %), matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta (21 %) sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta (21 %).

Kuva 12. Opiskelijakyselyyn vastanneiden koulutusalat.

Vastaajista suuri osa on aloittanut opinnot vuonna 2016 tai 2015. Viidennes on aloittanut vuonna 2014.

Vastanneiden opintojen aloitusvuosi

Kuva 13. Opiskelijakyselyyn vastanneiden opintojen aloitusvuosi.

3.4.3 Koulutuksen järjestäjien edustajien ja muut asiantuntijahaastattelut

Arviointia varten tehtiin 20 tarkentavaa koulutuksen järjestäjien edustajien haastattelua. Haastattavat koulutuksen järjestäjät valikoitiin muun tiedonkeruun perusteella. Haastatteluun haluttiin koulutuksen järjestäjiä eri puolilta Suomea, eri kokoisia, sekä omistusperustaltaan erilaisia järjestäjiä. Lisäksi tarkasteltiin aikaisemman tiedonkeruun perusteella kiinnostavia kohteita, jolloin on tarkasteltu myös yhteistyön laajuutta hakevan ja tukevan toiminnan osalta pohjautuen OKMn toteuttamaan tiedonkeruuseen. Haastattelut tehtiin nimettömänä, jotta koulutuksen järjestäjät ovat voineet esittää kehittämisen kohteita ja esittää näkemyksiä ohjelman toimeenpanoon liittyen vapaasti. Haastatteluihin on osallistunut koulutuksen järjestäjää kohden 1–4 henkilöä. Pääsääntöisesti mukana on ollut johtoa (kehitysjohtaja, rehtori, apulaisrehtori), ja milloin mukana on ollut useampi henkilö, mukana on ollut NAO-projektipäällikkö/vastuuhenkilö ja opinto-ohjaaja, opettaja ja/tai erityisopettaja.

Lisäksi osaksi tiedonkeruuta toteutettiin neljä opetushallinnon edustajan haastattelua ja yksi työ- ja elinkeinoministeriön edustajan haastattelu.

4. Arvioinnin tulokset

Luvussa esitellään NAO-ohjelman määrälliset ja laadulliset tulokset koulutuspolun eri vaiheissa ja arvioita tulosten juurtumisesta. Tuloksia tarkastellaan erikseen koulutuksen järjestäjän ja sen henkilöstön sekä opiskelijoiden näkökulmista.

4.1 Miten NAO-ohjelmalle asetetut määrälliset tavoitteet ovat toteutuneet?

4.1.1 Koulutuksessa aloittaneet

Nuorisotakuun kuuluvan ohjelman ensisijaisena tavoitteena on ollut ensisijaisesti tarjota pelkän peruskoulun varassa oleville 20–29-vuotiaille lisämahdollisuus hakeutua tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen ja suorittaa tutkinto tai tutkinnon osia omien tavoitteiden mukaisesti.

Vuonna 2013 NAO-ohjelmassa aloittavien tavoitteeksi asetettiin 36 000 vuosien 2013–2016 aikana. Kohdejoukosta 16 000 on tavoitteen mukaan kuulunut NAO-rahoituksen piiriin, ja 20 000 opiskelijan osalta (5000/vuosi) on tavoitteena ollut kohdentaa valtionosuuden piiriin kuuluvaa näyttötutkintoon valmistavaa ammatillista peruskoulutusta. Näyttötutkintoon valmistavan ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen osalta ns. valtionosuuspaikoilla opiskelevien määrää ei voida jäljittää luotettavasti arvioinnin käytössä olevan aineiston pohjalta.

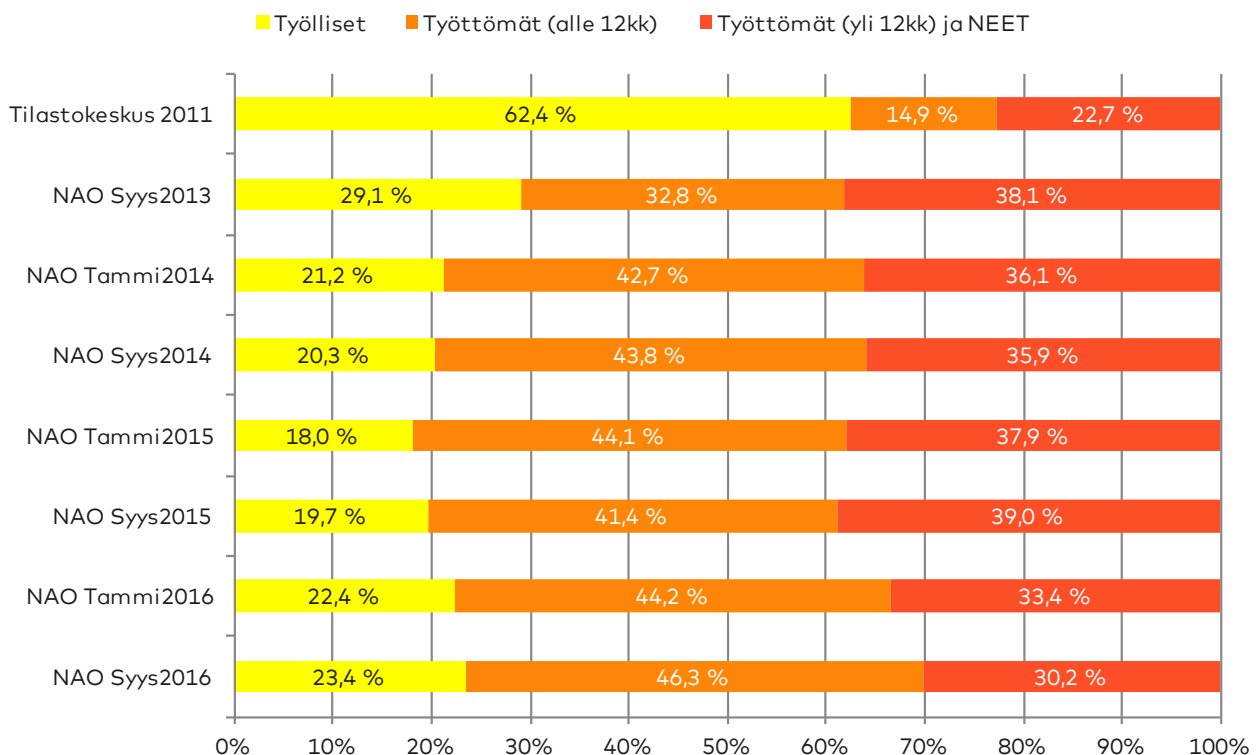
NAO-ohjelmassa on vuodesta 2013 vuoden loppuun 2016 mennessä aloittanut yhteensä n. 12 800 opiskelijaa NAO-rahoituksella, mikä on 80 % tavoitteesta⁹. Kokonaisluvussa on mukana myös oppisopimusopiskelijoita, mutta seurannan perusteella ei saada täyttä varmuutta siitä, onko kaikki oppisopimuskoulutuksella aloittaneet raportoitu aloittaneisiin. Koulutuksen järjestäjät ovat myös poistaneet tilastoista opiskelijoita, jotka on siirretty valtionosuusrahoituksen paikoille kesken NAO-koulutuksen. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedonkeruussa lokakuussa 2016 aloittaneita oli oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa 12 285. Lisäksi oppisopimusmuotoisessa koulutuksessa on ollut 1100 opiskelijaa; luku on laskennallinen opiskelijatyövuosimäärä, jonka sisällä saattaa olla paljon enemmän tutkinnon osia tekeviä opiskelijoita. Opetus- ja kulttuuriministeriön arvioiden mukaan määrät tulevat vielä kasvamaan vuoden 2018 loppuun, jolloin erillisellä NAO-rahoituksella toteutettavien koulutusten aloittaneiden määrä tullaan lähestulkoon saavuttamaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on seurattu aloittaneiden toteutumaa suhteessa Tilastokeskuksen vuoden 2011 lähtötietoon. Erikseen on seurattu myös erityisen heikossa asemassa olleita, eli ilman

⁹ Lähde: arvioinnin osana toteutettu seurantietojen keruu tammikuussa 2017.

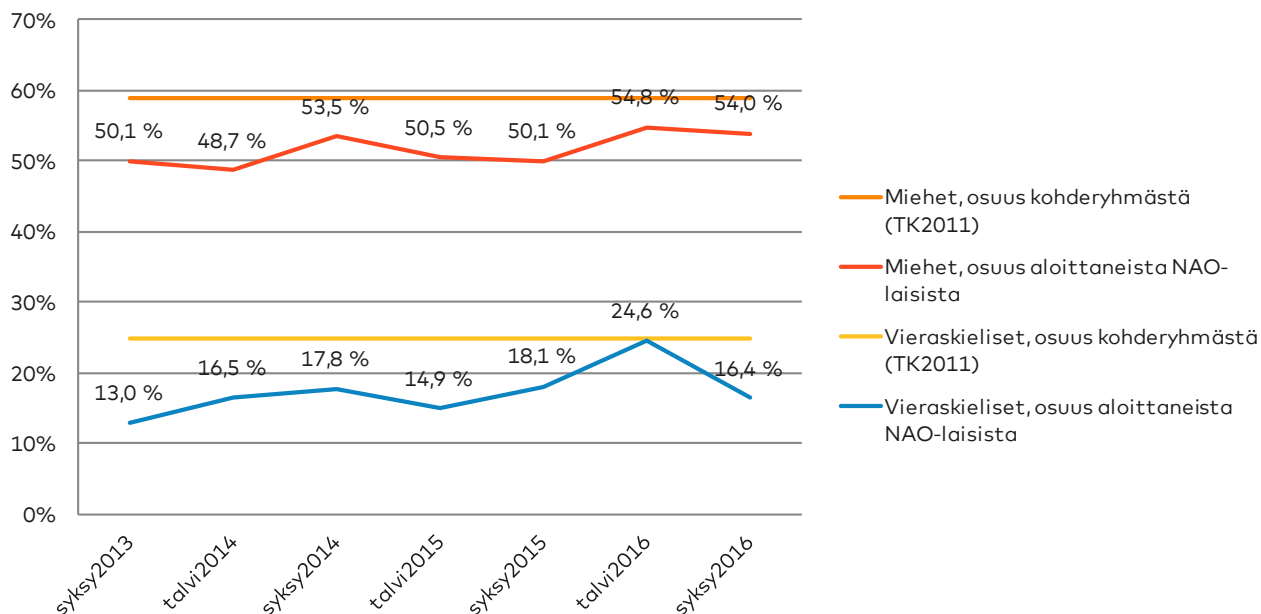
perusopetuksen päättötodistuksen jälkeistä tutkintoa olevia työttömiä ja nuoria, jotka eivät opiskele, työskentele tai ole työharjoittelussa (ns. NEET-nuoria) sekä maahanmuuttajia.

Työttömiä on tavoitettu ohjelman aikana hyvin. Miesten ja vieraskielisten osalta tavoitteet ovat hie-
man jäljessä suhteessa opetus- ja kulttuuriministeriön asettamaan vertailukohtaan (ks. kuvat 14 ja
15). Vastaavasti työssä olevia on tavoitettu heikommin. Taustalla nähdään osin kohderyhmien prio-
risointi, mutta myös työnantajien tavoittamisen ja sitouttamisen ongelmat. Ottaen huomioon NAO-
kohderyhmän heikompi asema työmarkkinoilla, työttömien tavoittamisen voidaan nähdä olevan oh-
jelman tavoitteiden mukaista.

Kuva 14. Koulutuksessa aloittaneet kohderyhmän mukaan ja vertailutieto (Tilastokeskuksen) lähtö-
tilanteeseen vuonna 2011. Lähde: opetus- ja kulttuuriministeriön hankeseuranta. Kuva: Erno Hyvö-
nen.

Miesten ja vieraskielisten osuus uusista NAO-opiskelijoista 2013-16

Kuva 15. Koulutuksessa aloittaneet kohderyhmän mukaan ja vertailutieto (Tilastokeskuksen) lähtötilanteeseen. Lähde: opetus- ja kulttuuriministeriön hankeseuranta. Kuva: Erno Hyvönen.

Toimenpideohjelman käynnistyessä haasteita on tuonut se, että hankerahoituksen myöntämisen jälkeen koulutuksen järjestäjien on tullut nopealla syklillä käynnistää koulutuksia ja etsiä kohderyhmään sopivia opiskelijoita. Ohjelman edetessä taas kohderyhmän tavoittamisessa on haasteena näyttäytynyt se, että ns. helpoimmin löydettävien jälkeen on täytynyt panostaa enemmän hakevaan toimintaan.

Suuri osa niistä, joilla rahoitusta on jäänyt käyttämättä, kertoo, että valtionosuusrahoitukseen (VOS) kuuluvat aloituspaikat eivät ole tulleet täyteen, ja ko. paikat on täytetty ensisijaisesti NAO-kohderyhmään kuuluvilla opiskelijoilla. Koulutuksen järjestäjät ovat tuoneet vahvasti esiin, että hakevan toiminnan avulla on tavoitettu huomattava joukko kohderyhmään kuuluvia. Koska VOS-paikoja on ollut vapaana, opiskelijoita on ohjattu ensisijaisesti niille, mikä on myös ohjelman tavoitteiden mukaista. Osa nuorista aikuisista taas ei ole aloittanut koulutuksessa, vaikka tietoisuutta koulutusvaihtoehtoista on voitu lisätä. Siten arvioinnin perusteella voidaan vain olettaa, että ohjelman aikana on tavoitettu huomattava määrä kohderyhmään kuuluvia. Sitä, kuinka moni on aloittanut koulutuksessa ei tiedetä. Alla tyypillisiä kuvauksia siitä, kuinka kohderyhmää on tavoitettu enemmän kuin NAO-paikoilla on aloittanut:

”

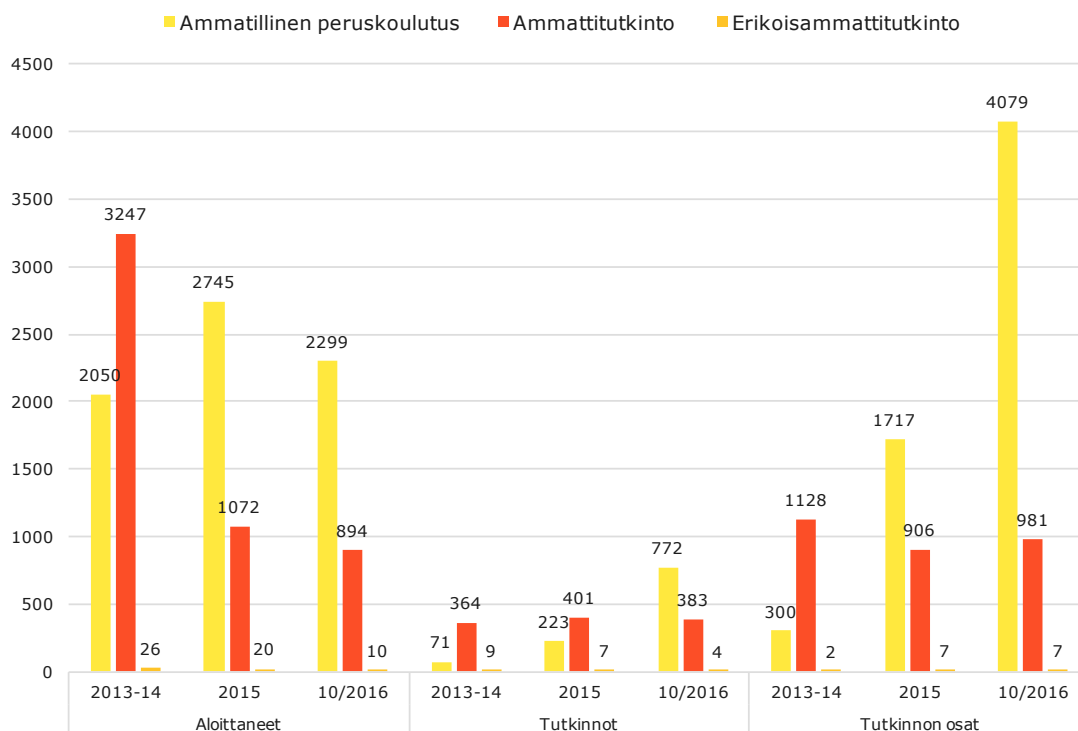
Vuosina 2013-2014 oppilaitoksessamme ei ollut NAO-opiskelijoita, koska järjestämisluvan mukaiset yksikköpaikat olivat vajaita. 2015-2016 aloittaneiden lisäksi NAO:n hakeva toiminta on tavoittanut yli 50 NAO-kelpoista. Nämä henkilöt eivät ole aloittaneet NAO-opiskelijoina, koska A) järjestämisluvan mukaiset yksikköpaikat ovat olleet joinakin laskentapäivinä vajaita; B) ovat aloittaneet esimerkiksi tutkintotoimittamisessa työvoimakoulutuksessa, joka on mahdollistanut paremman koulutuksen aikaisen rahoituksen (alle 25-vuotiaat); C) Eivät ole jostain muusta syystä aloittaneet NAO-opiskelua esim. terveyteen tai muihin elämäntilannetekijöihin liittyvät syyt, tai soveltuvan koulutusalan puuttuminen.”

- ” Kohderyhmä on ollut paljon laajempi kuin mitä näissä tilastoissa on esim. v. 2015 ja 2016 osalta. Tuolloin ei normiopiskelupaikat täyttyneet, ja emme voineet pitää heitä NAO-opiskelijoina. suuri osa valmistuneista on jatkanut sovitusti myös toisessa oppilaitoksessa.”
- ” Hakevan toiminnan kautta olemme tavoittaneet satoja NAO-nuoria Etelä-Suomen alueelta. Tapahtumien, verkostoyhteistyön ja muun toiminnan avulla olemme henkilökohtaisesti tavanneet moninkertaisen määrän aloittaneisiin nähden. Nämä opiskelijat on ohjattu eri oppilaitoksiin ja kuntouttavaan toimintaan. Hakevan toiminnan merkitys opiskelijahankintaan on ollut ehdottoman tärkeä.”

Koska ohjelmaa on toteutettu ”kahdesta eri kassasta”, mutta VOS-paikkojen käyttöastetta ko. kohderyhmälle ei ole seurattu, sen osalta vaikuttavuus jää arvailujen ja raakojen arvioiden varaan.

4.1.2 Koulutuksen läpäisy

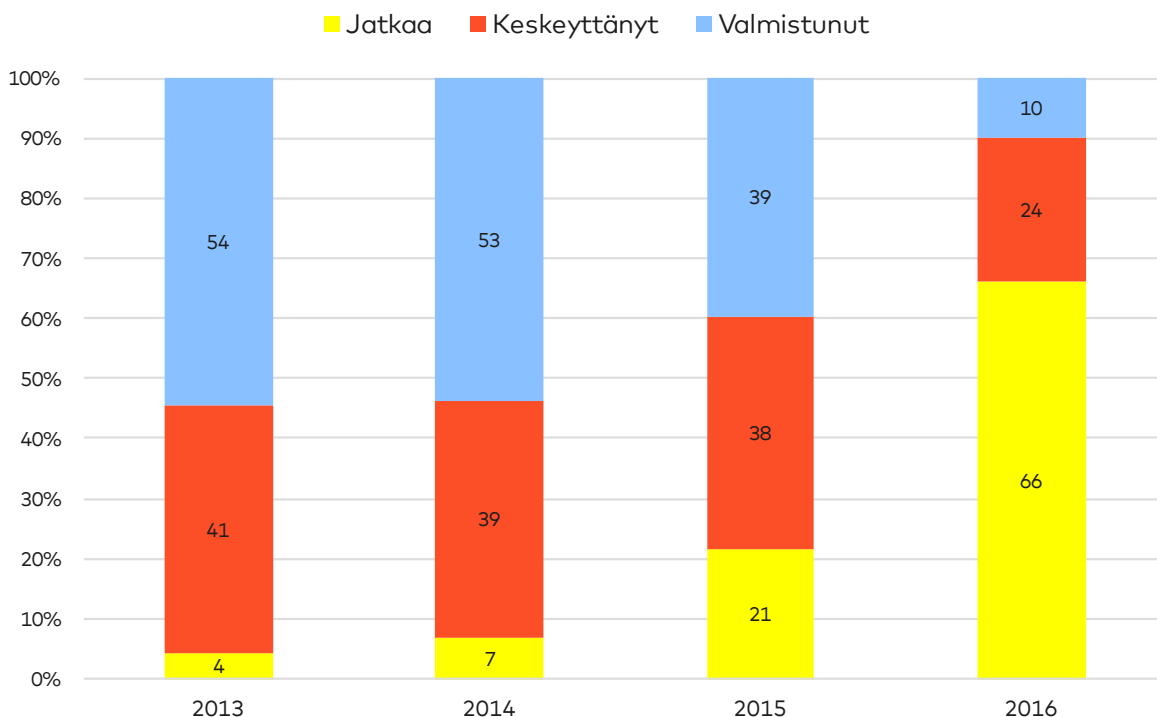
Määrällisten seurantatietojen saamiseksi on hyödynnetty opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttamaa tiedonkeruuta sekä koulutuksen järjestäjille suunnattua täydentävää tiedonkeruuta. NAO-ohjelman aloittaneista on OKMn tiedonkeruun perusteella syksyyn 2016 mennessä suoritettu NAO-rahoituksen puitteissa yhteensä 2234 tutkintoa, joista suuri osa on ammatillisia perustutkintoja ja ammattitutkintoja. OKMn tiedonkeruun tutkinnon osien seurannan osalta ei voi tehdä tyhjentäviä johtopäätöksiä. Osa koulutuksen järjestäjistä on kirjannut samat tutkinnon osat tutkinnon suorittaneiden ja tavoitteellisesti tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaneiden toteumiin. Lukuja ei myöskään voi suhteuttaa aloittaneisiin, sillä seurannasta ei käy ilmi, onko opiskelijan tavoitteena koko tutkinto, vai tutkinnon osa/osia. Arvioinnin täydentävässä tiedonkeruussa kysyttiin siten vain koulutuksesta valmistuneiden määrät, jolloin valmistuneeksi katsotaan opiskelija, joka on tavoitteiden mukaisesti suorittanut koulutuksen loppuun, huolimatta siitä, onko kyseessä koko tutkinto vai tutkintojen osien suorittaminen. Tämän seurannan mukaisesti tiedot on esitetty kuvassa 16.

Kuva 16. Aloittaneet, tutkinnot ja suoritettut tutkinnon osat 10/2016 mennessä opetus- ja kulttuuriministeriön tiedonkeruun mukaan.

Valmistuneita on tammikuussa 2017 tehdyn tiedonkeruun mukaan yhteensä vuosina 2013–2016 aloittaneista yhteensä 4 948 (joko koko tutkinnon, tai tavoitteellisesti tutkinnon osia suorittaneita). NAO-rahoituksella vielä jatkavia on neljännes. Valmistuneiden luvut tulevat kasvamaan vielä ns. häntien osalta vuosien 2017 ja 2018 aikana. Keskeyttäneiden määrä vuosina 2013–2015 aloittaneista on noin 40 %¹⁰. Erityisesti vuonna 2016 aloittaneiden osalta koulutuksessa jatkavia on vielä 66 %, joten keskeyttäneiden määrää ei voi suhteuttaa. Myös viidennes vuonna 2015 aloittaneista jatkaa vielä koulutuksessa. Vuoden 2013 aloittaneista yli puolet on suorittanut tavoitteiden mukaisesti koulutuksen loppuun.

¹⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedonkeruissa keskeyttämisprosentti on ollut noin 23–25 %. OKMn tiedonkeruussa on pyydetty raportoimaan eri vuosina aloittaneet ja ko. vuosina keskeyttäneet. Nyt toteutetussa arvioinnin tiedonkeruussa pyydettiin luvut kunakin vuonna aloittaneista kootusti.

Kuva 17. Vuosina 2013–2016 aloittaneista jatkavat, keskeyttäneet ja valmistuneet NAO-opiskelijat, % aloittaneista. Valmistuneissa opiskelijat, joiden tavoitteena oli koko tutkinto tai tavoitteiden mukaisesti tutkinnon osa tai osat.

Edellä esitetyt keskeyttämisluvut eivät ole verrannollisia yleensä käytettyihin laskentaperusteisiin. Tilastokeskuksen henkilö pohjaisessa tiedonkeruussa seurataan vuositasolla keskeyttäneitä, ja keskeyttäneitä ovat ne opiskelijat, jotka eivät ole valmistunut seuranta-aikana, ja jotka eivät enää opiskele. Mukana on siten myös alan vaihtajia, joita ei ole huomioitu tässä tiedonkeruussa muuten kuin laadullisesti kuvailemalla. Ammatillisessa oppilaitosmuotoisessa peruskoulutuksessa Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 koulutuksen keskeytti kokonaan 7,6 prosenttia¹¹. Trendi on ollut viime vuosina laskeva.

Näyttötutkintona suoritettavista tutkinnoista ei myöskään ole saatavilla vertailukelpoista tietoa: Opetushallituksen julkaiseman tutkimuksen mukaan vuonna 2001 aloittaneista 54 prosenttia ja vuonna 2006 aloittaneista 46 prosenttia suoritti näyttötutkinnon viiden vuoden kuluessa¹². Seurannassa ei ole huomioitu sitä, ettei kaikilla koulutukseen osallistuvilla ole ollut tavoitteenakaan suorittaa kokonaista tutkintoa, jolloin keskeyttämisestä puhuminen on jossain määrin harhaanjohtavaa. Siten tutkimuksessa kaikki koulutuksen aloittaneet, jotka eivät suorita tutkintoa, ovat seurannassa keskeyttäneitä. NAO-tiedonkeruussa myös tavoitteellisesti osatutkinnon suorittaneet ovat "valmistuneita".

¹¹ Lähde: Koulutustilastot. Tilastokeskus. Julkaistu: 17.3.2016. http://www.stat.fi/til/kkesk/2014/kkesk_2014_2016-03-17_fi.pdf

¹² Lähde: Simo Aho ja Ari Mäkiäho (2014). Vuosina 2001 ja 2006 toisen asteen opinnot aloittaneiden seurantalutkimus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2014:8.

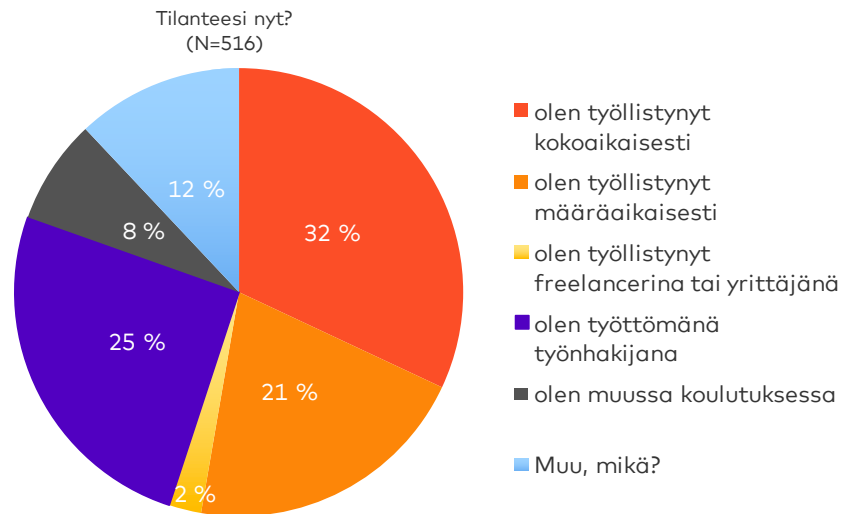
Arvioinnin puitteissa ei ole mahdollista tehdä henkilöseurantaan perustuvia johtopäätöksiä, mutta Tilastokeskuksen tilastoista voidaan seurata muutosta ikäluokassa. Vuonna 2011, jota on pidetty NAO-seurannan vertailuvuotena, 20–29-vuotiaita ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli 121 192. Vuonna 2015 heitä oli 116 589. Muutos on 4 603, eli nuoria ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa on neljä prosenttiyksikköä vähemmän. 20–24-vuotiaiden osalta muutos on jopa seitsemän prosenttiyksikköä, ja 25–29-vuotiaiden osalta vain alle yhden prosenttiyksikön. Yksin NAO:n toimenpiteet eivät ole tätä muutosta aiheuttaneet, sillä samanaikaisesti ko. kohderyhmälle, etenkin alle 25-vuotiaille, on ollut käynnissä muita hanke- ja toimenpidekokonaisuuksia nuoriso- ja koulutustakuun piirissä. Luonnollisesti ikäskaalan vanhempien opiskelijoiden tilanteen tulee heijastua myöhempinä vuosina myös yli 30-vuotiaiden tilastoluokkaan. Tarkasteluvuosina 30–34-vuotiailla muutosta ei ole vielä nähtävissä. Ohjelman vaikutuksia ei voi vielä käytössä olevien tilastovuosien perusteella jäljittää luotettavasti, joten sitä tulisi tarkastella ohjelman päätyttyä.

4.1.3 Opiskelijoiden työllistyminen

Työllistymistä koskevaa seurantaa ei ole tehty ohjelman puitteissa, joten siitä ole tarkkaa tietoa arvioinnin käyttöön. Tilastokeskuksen tiedot tulevat varsin pitkällä viiveellä, eikä tiedoista ole mahdollista eritellä NAO-opiskelijoita. Koulutuksen järjestäjien näkökulmasta ainoa tapa työllistymisen seurantaan on selvittää tieto suoraan opiskelijoilta. Tätä on tehty hankkeissa joko hajanaisesti, tai ei ollenkaan.

Useampi koulutuksen järjestäjä kertoo kuitenkin tehneensä opiskelijoille kyselyitä tai kartoituksia, joiden perusteella voidaan antaa suuntaa antavia tietoja näiden toimijoiden näkökulmasta. Suuri osa koulutuksen järjestäjistä, jotka ovat asiaa seuranneet, ovat tuoneet esiin, ettei suurta eroa ole havaittavissa suhteessa muihin opiskelijoihin. Yksittäiset koulutuksen järjestäjät ovat kertoneet ”mututuntumalla”, että työllistyminen on ollut heikompaa. Arvioinnin seurantatietoihin yksittäiset koulutuksen järjestäjät ovat kirjanneet työllistyneiden määriä: opiskelijamäärät vaihtelevat paljon, samoin työllistymisprosentti 23 prosentista sataan.

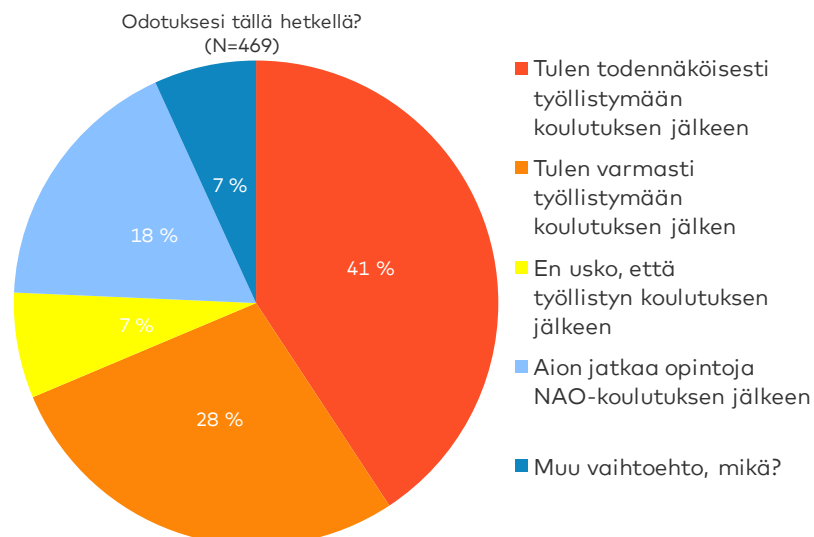
Opiskelijakyselyn vastauksista saa tilannetiedon noin 1200 opiskelijan osalta. NAO-koulutuksen loppuun suorittaneista (N=527) opiskelijoista reilu puolet kertoi työllistyneensä koulutuksen jälkeen. Neljännos koulutuksen suorittaneista oli työttömänä työnhakijana.

Kuva 18. Opiskelijoiden tilanne koulutuksen jälkeen (koulutuksesta valmistuneet) opiskelijakyselyn mukaan.

Opiskelunsa keskeyttäneistä opiskelijoista noin neljännes oli työssä kyselyn hetkellä, mutta 40 % oli työttömänä.

Enemmistö (n. 70 %) opiskelijoista, jotka opiskelevat vielä NAO-koulutuksessa uskovat työllistyvänsä koulutuksen jälkeen. Vajaa viidennes aikoo jatkaa opintoja NAO-koulutuksen jälkeen.

Kuva 19. Opiskelijoiden odotukset NAO-koulutuksen jälkeen opiskelijakyselyn mukaan.

Niistä opiskelijoista, jotka olivat ennen koulutusta työttömänä, hieman vajaa puolet oli työllistynyt koulutuksen suoritettuaan. Yli vuoden työttömänä olleiden tilanne oli hieman heikompi, sillä 42 % oli työllistynyt (työttömänä 31 %). Alle vuoden työttömänä olleista 53 % oli työelämässä (39 % työttömänä).

4.2 Miten NAO-ohjelmalle asetetut laadulliset tavoitteet ovat toteutuneet?

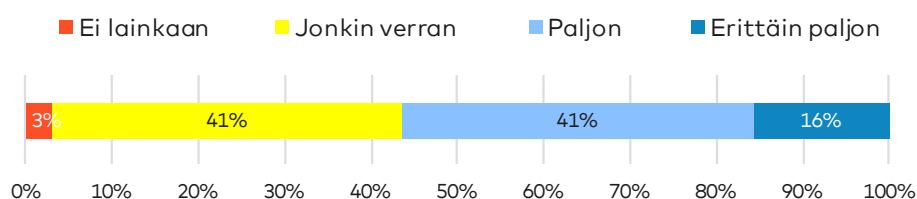
Laadullisten tavoitteiden toteutumista puretaan tarkemmin seuraavissa luvuissa. Luvuissa on hyödynnetty koulutuksen järjestäjien haastatteluaineistoja, opetus- ja ohjaushenkilöstölle suunnatun kyselyn tuloksia sekä opiskelijoille suunnatun kyselyn tuloksia. Laadulliset tavoitteet koskevat erityisesti toimintamallien kehittämistä ja juurruttamista myös ammatillisen koulutuksen muutokseen vastaten.

4.2.1 Hakeutumisvaihe ja opintojen alkuvaihe

4.2.1.1 Opetus- ja ohjaushenkilöstön ja koulutuksen järjestäjien näkemänä

Tässä yhteydessä käsitellään hakeutumisvaihetta hakevan toiminnan, opiskelijoiden hakeutumisvaiheen ja opiskelijavalinnan näkökulmista. Koska opintojen alkuvaiheen toteutus nivoutuu kiinteästi hakeutumisen käytäntöihin, teema puretaan samassa luvussa.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä kysyttiin, onko NAO-ohjelman myötä havaittavissa konkreettisia ja vakiintuneita toimintatapojen muutoksia liittyen oppilaitoksen hakevaan toimintaan. Niistä vastaajista, jotka ovat itse osallistuneet hakevaan toimintaan, 57 % koki, että muutoksia toimintatapoihin on ohjelman aikana havaittavissa paljon tai erittäin paljon. Sen sijaan vastaajista, jotka eivät ole osallistuneet hakevaan toimintaan lainkaan tai vain jonkin verran, vain viidennes arvioi, että muutoksia on tapahtunut paljon tai erittäin paljon. Siten toimintatavat eivät ole tiedossa läpileikkaavasti organisaatiossa, mitä voidaan pitää ymmärrettävänä "puhtaasti" opetus- ja koulutus-tehtävien parissa toimivien osalta.

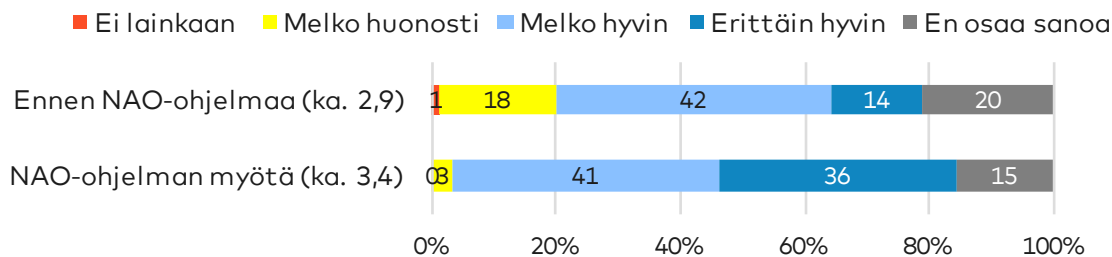

Kuva 20. Onko NAO-ohjelman myötä havaittavissa konkreettisia ja vakiintuneita toimintatapojen muutoksia liittyen oppilaitoksen hakevaan toimintaan? Vastaajina henkilöt, jotka ovat osallistuneet pääasiassa hakevaan toimintaan (opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely, N=33/88).

Henkilöstöltä kysyttiin arviota siitä, miten hyvin opiskelijoiden koulutukseen liittyvät toimet vastasivat tarpeita ennen NAO-ohjelmaa hakeutumisvaiheen osalta, ja miten hyvin ne vastaavat tarvetta NAO-ohjelman myötä. Hakeutumisvaiheen arvioissa lähtötilanne on ollut suurella osalla asiaa kantaa ottaneista jo melko tai erittäin hyvä¹³. Toiminnan nähdään NAO-ohjelman myötä myös pääosin kehittyneen (ks. kuva 21).

¹³ . "En osaa sanoa" -vastanneet ovat olleet suurelta osin niitä, jotka ovat pääosin toimineet enemmän opetus- ja ohjaustehtävissä.

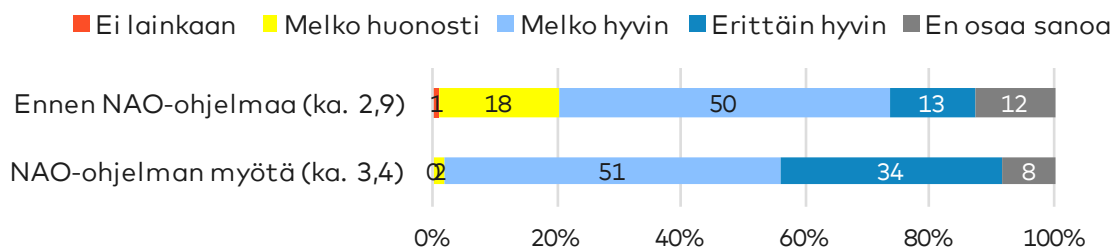
Hakeutumisvaiheessa

Kuva 21. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio tilanteesta ennen ja jälkeen NAO-ohjelman hakeutumisvaiheessa. Ka. asteikolla 1-4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastaajien määrät palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

Opintojen alkuvaiheen osalta kyselyn vastaajat näkevät muutoksen kehittyneen positiivisesti suhteessa opiskelijoiden tarpeeseen NAO-ohjelman myötä. Vaikka näkemys tasosta on vielä pitkälti "melko hyvän" tasolla, "erittäin hyvin" arvioineiden määrä on kasvanut eniten.

Opintojen alkuvaiheessa

Kuva 22. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio tilanteesta ennen ja jälkeen NAO-ohjelman opintojen alkuvaiheessa. Ka. asteikolla 1-4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastaajien määrä palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä kysyttiin myös, mitä muutoksia on tehty erityisesti hakevan toiminnan osalta. Muutoksia perusteli 63 vastaajaa (93:sta), ja vastauksissa on sivuttu aihetta usein hakevaa toimintaa laajemmin. Vastaajat, jotka arvioivat muutoksia olevan "melko" tai "erittäin paljon", perustelivat muutoksia ahkerammin kuin ne, jotka arvioivat muutokset vähäisemmiksi. Noin neljäsosa asiaa kommentoineista kertoi toimintatapojen muutoksista liittyen verkostoyhteistyön käytäntöihin ja tapoihin. Nämä liittyvät kohderyhmän tavoittamiseen, mutta myös yhteisymmärryksen mm. opiskeluvuatuksista. Niin ikään neljännes kertoi muutoksista hakeutumisvaiheen toimintatapojen kehittämiseen ja monipuolistamiseen; näitä olivat erityisesti valintaprosessiin (ml. hakeusten läpikäynti, haastattelut, valinta) osallistuvan henkilöstön liittyvät tekijät (moniammatillisuus), (opinto-)ohjaajien vahvempi osallistuminen tai tiimin osallistuminen hakeutumisprosessista aina henkilökohtaistamiseen ja opintojen alkamiseen saakka sekä erityisen tuen kartoittamiseen.

Keskeisenä on opiskelijan tilanteen aiempaa tarkempi kartoitus. Lisäksi korostettiin ohjauksen roolin vahvistumista ja resurssin lisäämistä tarkoittaen henkilökohtaisen ja jalkautuvankin ohjauksen kohdentamista. Näillä on tavoiteltu mm. opiskeluvaihtumien ja motivaation varmistamista ja opiskelijoiden lähtökohtien parempaa huomiointia ja urasuunnittelua. Osa nosti erikseen esiin jatko-ohjauksen paremmin soveltuviin koulutuksiin. Myös jatko-ohjauksessa on usein huomioitu moniammatillinen verkostoyhteistyö ja profiloitu ohjaus esim. runsaasti tukea tarvitseville tai oppisopimuksesta kiinnostuneille. Muutoksilla on tavoiteltu opintoja tukevaa ohjausta ja asiakaslähtöisyyden vahvistamista. Kymmenisen vastaajaa kertoi erikseen koulutuksen järjestämisestä tarpeen mukaan eli avoimemmasta, joustavasta hakeutumisen mahdollisuuksista opintoihin.

Aineistoa tarkentavissa koulutuksen järjestäjän edustajien haastatteluissa hakeva toiminta näyttäytyy NAO-ohjelmassa moninaisena. Se on toisaalta pitänyt sisällään tiedottamisen lisäksi olemassa olevien verkostojen hyödyntämistä ja vahvistamista, tai verkostojen luomista – koulutuksen järjestäjän lähtötilanteesta riippuen. Osalla koulutuksen järjestäjistä vahvempaan on ollut neuvottelut ja käytäntöjen sopiminen verkostoissa, osa on perustanut kiinteitä infopisteitä, jotka ovat voineet olla yhteisiä koulutuksen järjestäjien ja sidosryhmien kanssa. Ohjaamo on toiminut osalle hyvin keskeisenä yhteistyökumppanina. Niitä ei ole kaikissa kaupungeissa, jolloin muiden ohjauspalveluiden kehittäminen on nähty tärkeäksi. Lisäksi hakeva toiminta on kattanut jalkautumisen nuorten pariin ja tiedotustoimenpiteitä; Ilmoittelua eri medioissa, verkkotiedotusta, markkinointimateriaalin tekemistä lähtien lasinalusista; tempauksia ja jalkautumista tiloihin ja tapahtumiin, kuten lätkämatseihin ja muihin urheilu- tai kulttuuritapahtumiin.

Koulutuksen järjestäjien edustajien haastatteluihin osallistuneiden mukaan yksi keskeinen NAO-ohjelman vaikutus on siinä, että koulutuksen järjestäjät ovat systemaattisesti lähteneet etsimään erilaisia tapoja tavoittaa kohderyhmään kuuluvia henkilöitä. Suurella osalla on jo ollut olemassa verkostoja, joita on hankkeiden käynnistyttyä aktivoitu vahvistettu ja laajennettu. Osalla muutos tiedottamisen ja verkostoyhteistyön toimintatapoihin on ollut hyvinkin suuri. Osa koulutuksen järjestäjistä on esimerkiksi käynyt läpi aikaisemmat hakeneet opiskelijat, joita ei ole koulutukseen syystä tai toisesta valittu, ja kutsunut henkilökohtaiseen tapaamiseen. Tällöin kohderyhmä ei ole ollut koulutuksen järjestäjien ns. ensisijainen valinta, kun opiskelijoita on aikaisemmin riittänyt aloituspaikkoihin nähden. Yksi koulutuksen järjestäjä kertoi, että pelkästään näitä opiskelijoita löytyi yli 600, joista henkilökohtaisten ohjauspalveluiden pariin tuli 100 vuoden aikana. Suuri osa kertoi myös, että opiskelijoita on laajalti ohjattu muiden koulutuksen järjestäjien tai palveluiden piiriin, jos oikeaa koulutusta tai palvelua ole ollut itsellä tarjolla.

Koulutuksen hakeutumisvaihe on itsessään sisältänyt enemmän toimintatapojen muutoksia, jotka ovat liittyneet moniammatilliseen yhteistyöhön, ohjausresurssin lisäämiseen ja henkilökohtaiseen ohjauspalveluun. Hakeutumisvaiheen palveluiden osalta korostui myös, että koulutuksen järjestäjät ovat joutuneet ottamaan aikaisempaa suuremman vastuun opiskelijoiden elämäntilanteesta ja opintososiaalisista tekijöistä. Kohderyhmän 20–29-vuotiaista suuri osa on työttömiä työnhakijoita, jolloin opiskelijoiden opintososiaaliset edut ovat monimutkaisempia kuin suoraan peruskoulusta siirtävillä. Osalla potentiaalisista opiskelijoista on jo oma perhe, osa on yksinhuoltajia, ja taloudelliset kysymykset ovat merkittävämmässä roolissa kuin esimerkiksi vanhempien luona asuvilla nuorilla. Alle 25-vuotias työtön työnhakija ei ole oikeutettu omaehtoisen koulutuksen aikana työttömyysturvan mukaiseen korvaukseen, mikä itsessään on jo este usealle nuorelle. Yli 25-vuotias voi olla oikeutettu

korvaukseen, mutta sen saaminen ei ole itsestäänselvyys. Pelkkä opintotuki ei ole houkutteleva tai edes realistinen vaihtoehto esimerkiksi nuorille perheellisille tai yksinhuoltajille. Osalle koulutuksen järjestäjistä tämä seikka on tullut alussa jopa yllätyksenä. Potentiaaliset opiskelijat eivät ole voineet käynnistää opintoja, tai ovat joutuneet keskeyttämään varhaisessa vaiheessa taloudellisista syistä johtuen. Toiminnan käynnistyessä, oppien jälkeen, asiaan on jouduttu kiinnittämään paljon huomiota jo hakeutumisvaiheessa. Ennen tarkempia suunnitelmia, koulutuksen järjestäjät ovat käyneet läpi potentiaalisen opiskelijan kanssa opintojen rahoitukseen liittyvät keskustelut ja epävarmuuden elementti omaehtoisen rahoituksen osalta on varjostanut toimintaa monella.

Useat haastateltavat toivat esiin, että käytännöt vaihtelevat TE-toimistoittain ja virkailijoittain: näennäisesti samoista lähtökohdista tulevista opiskelijaehdokkaista osa on saanut myönteisen päätöksen, osa ei. Yksi haastateltava esitti asian siten, että opintojen hakeutumisvaiheessa ohjauspalvelu on ollut kuin viranomaisneuvontaa, jossa ensisijaisesti on täytynyt kiinnittää huomio siihen, miten opiskelijaehdokas saa varmistettua toimeentulonsa. Tämä koskee myös koulumatkoihin liittyvää rahoitusta, jonka osalta taas on voitu neuvotella kaupungin sosiaalitoimiston kanssa. Käytännöt kuitenkin vaihtelevat kunnittain.

Sidosryhmäyhteistyön on pääosin nähty toimineen hyvin. Poikkeuksiakin löytyy. Esimerkiksi yksi koulutuksen järjestäjä koki, ettei viesti ole välittynyt oikein, ja NAO-opintoja on pidetty ns. viimeisenä oljenkortena, kun muita palveluita ei ole löytynyt. Tällöin opintoihin on ohjattu opiskelukunnoltaan liian heikossa kunnossa olevia nuoria aikuisia, mikä on tullut ilmi myös keskeyttämisinä. Tällöin TE-toimiston on nähty "siivoavan tilastojaan" saattamalla nuoren aktiivitoimenpiteeseen: Kun opinnot eivät ole edenneet, asiakas on saanut TE-toimistosta karenssin, jolloin taloudelliset ongelmat ja uuden pettymyksen rikkonaiselle opintopolulle.

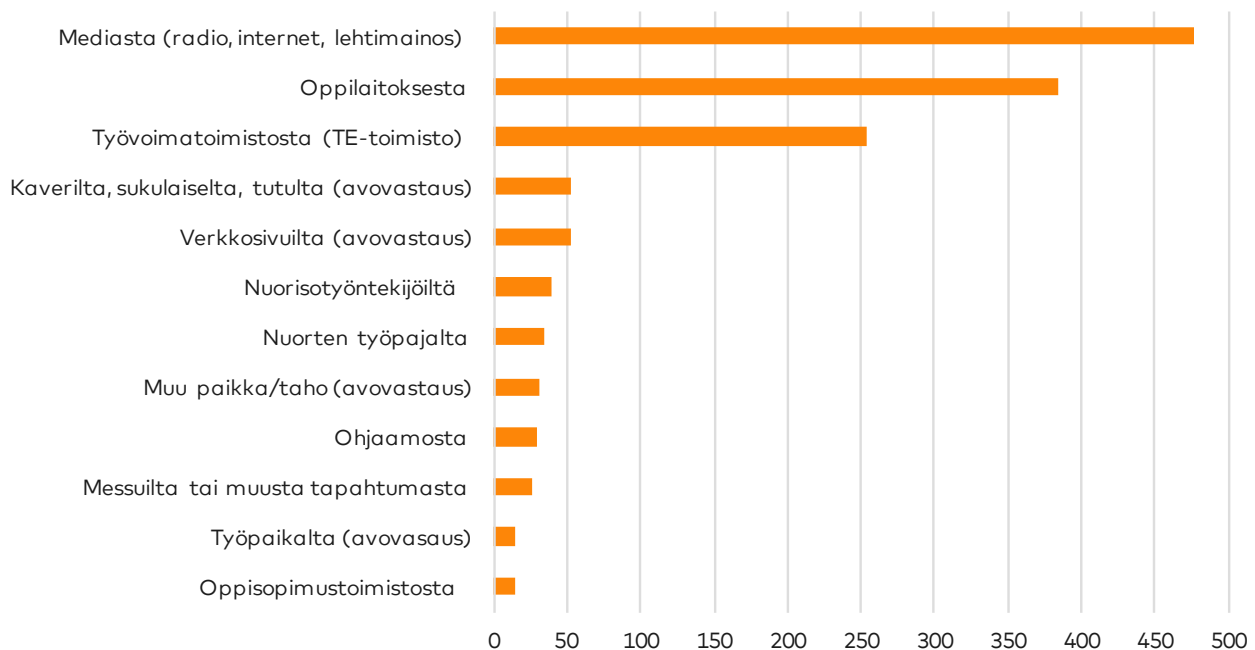
Vaikka sidosryhmäyhteistyö toimisi, nousee myös esiin, ettei hakeutumisvaiheen toteutus ei aina tue parhaalla tavalla tavoitetta. Haasteena on koettu se, ettei opiskelijoille tarjoudu luontevaa tapaa tutustua alaan ennen opintojen aloitusta. Henkilökohtaiset ohjauskeskustelut auttavat osaltaan, mutta osa keskeyttämisistä on johtunut vääristä koulutusvalinnoista. Erillisen navigaatiojakson haittana on se, että milloin koulutus ei ole tutkintoon tähtäävää, opiskelija ei saa taloudellista tukea opintoihin. Ratkaisuna nousi myös koulutuksen järjestäminen siten, että opiskelija hakeutuu suoraan ammatilliseen koulutukseen. Sen sisälle kuuluu orientaatiojakso, jossa on tutkinnon perusteiden yhteisiä elementtejä, kuten henkilökohtaistamiseen ja ryhmäytymiseen liittyviä sisältöjä ja mm. asiakastaitoja. Ryhmä siirtyy moniammatillisesta ammatilliseen ryhmään, ja osa saattaa vaihtaa alkuperäistä suunnitelmaa alan suhteen vielä tässä vaiheessa.

Osa koulutuksen järjestäjistä on perustanut omia NAO-ryhmiä, osa järjestää koulutukset systemaattisesti sekaryhmissä, ja pääsääntöisesti hyödynnetään molempia sen mukaan, miten opiskelijoita on koulutuksiin hakeutunut. Yksiselitteistä vastausta ei ole olemassa siihen, kuinka eri tavoin muodostetut ryhmät toimivat, ja kuinka onnistuneiksi ne koetaan. Hieman suurempi osa näyttäisi kokevan sekaryhmät toimivammiksi. Tällöin ei tapahdu ns. negatiivista ryhmäytymistä, ja opiskelijat tutustuvat eri elämäntilanteessa oleviin opiskelijoihin. Osa koulutuksen järjestäjistä on ollut hyvin varovaisia sen suhteen, ettei NAO-opiskelijat erottaudu ja leimaudu. Haasteena sekaryhmissä nou-

see se, ettei tarvittavaa lisäresurssia ole välttämättä osattu kohdentaa yksittäisen opiskelijan tukeen, eikä resurssia ja osaamista ole jalkautunut koko oppilaitoksen tarpeisiin. Asiaa käsitellään lisää alaluvussa 4.2.2.

4.2.1.2 Hakeutumisvaihe ja opintojen alkuvaihe opiskelijoiden näkemänä

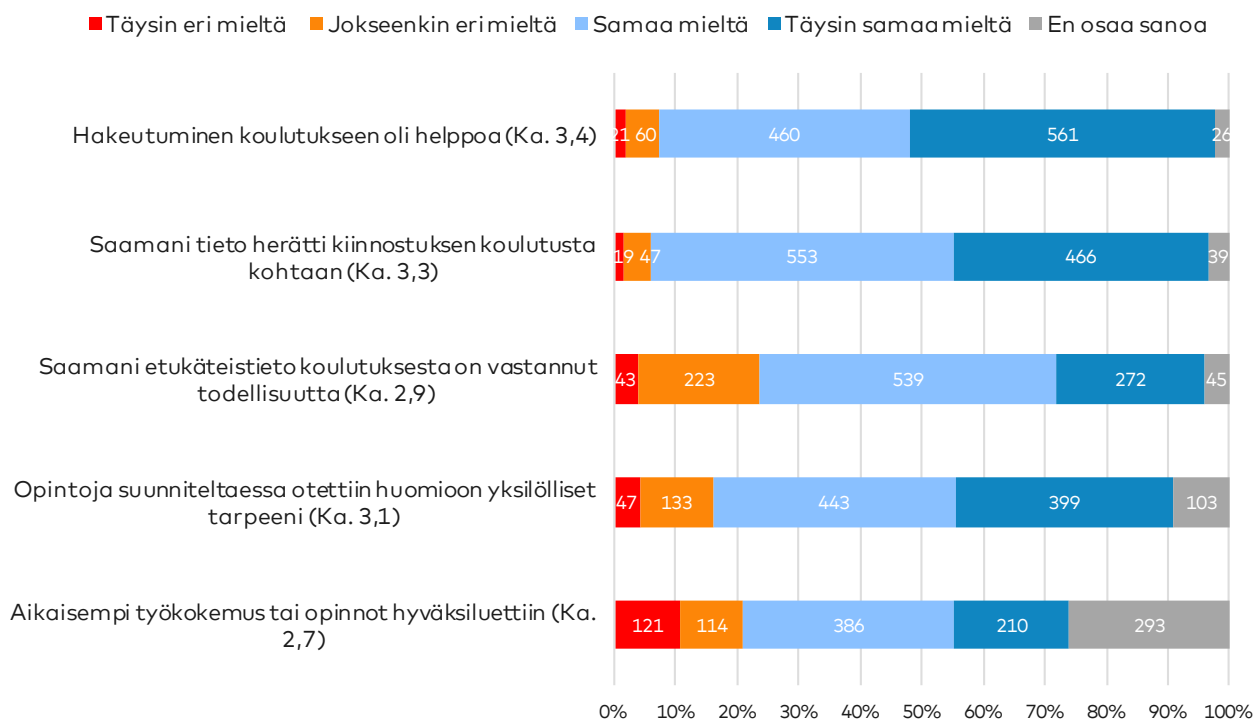
Opiskelijakyselyn perusteella tieto koulutuksesta on saatu erityisesti mediasta (44 %), suoraan oppilaitoksesta (35 %) ja työvoimatoimistosta (23 %). Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi vastaajat saivat kertoa vapaasti, mitä kautta opiskelijat olivat kuulleet koulutuksesta. Avovastausten perusteella kaverit ja sukulaiset olivat niin ikään levittäneet tietoa koulutuksesta. Usein tämän perusteella koulutuksesta kiinnostunut on etsinyt tarkempaa tietoa. Muu paikka/taho -avovastaus pitää sisällään myös joitain suoria kontakteja oppilaitoksesta.

Kuva 23. Mitä kautta sait tietää koulutuksesta? Opiskelijakyselyn vastaajamäärät palkeissa. Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

Opiskelijakyselyyn vastanneiden näkemysten mukaan itse hakeutuminen koulutukseen on nähty pääosin helppona (ka. 3,4/4) ja koulutuksesta saatu tieto on pääosin herättänyt kiinnostuksen koulutusta kohtaan, mikä on odotettavaa, sillä opiskelijat ovat aloittaneet koulutuksessa. Opiskelijoista noin neljännes kokee, ettei opintojen toteutus ole vastannut hakeutumisvaiheessa saatua mielikuvaa koulutuksesta (ka. 2,9/4). Vastaajista 16 % näkee, ettei yksilöllisiä tarpeita (esim. lukihäiriö, pienten lasten hoito yms. opiskelua haittaavat tekijät) ole huomioitu tarpeeksi opintoja suunniteltaessa (ka 3,1/4). Viidennes kokee, ettei aikaisempaa työkokemusta tai opintoja ole tunnustettu ja tunnustettu ("hyväksiluettu", ka. 2,7/4). Vastaajissa on myös paljon niitä, jotka eivät osaa sanoa. Tuloksille ei ole yksiselitteisiä vertailuaineistoja, mutta vastaavaa kysymyksen asettelua on käytetty aikaisemmassa

opiskelijakyselyssä: Nuorten työssäoppimis- ja oppisopimusuudistuksen toimenpideohjelman arvioinnissa oppisopimuskoulutuksen ennakkojaksolle osallistuneet¹⁴ olivat arvioineet koulutukseen hakeutumisen helppoutta hieman kriittisemmin (ka. 3), mutta koulutuksesta saadun tiedon ”paikkansa pitävyys” oli arvioitu täsmälleen samaksi (ka. 2,9). Samoin yksilöllisten tarpeiden huomiointi oli saanut saman arvion (ka. 3,1), vaikkakin ko. kysymyksen muotoilu ei täysin vastaa NAO-kyselyä. Aikaisemman osaamisen tunnistamista ja tunnustamista taas kysyttiin toimenpideohjelman arvioinnin kyselyssä ammatillisen peruskoulutuksen työssäoppimista kehittävien hankkeiden opiskelijoilta sekä oppisopimusopiskelijoilta, ja arviot olivat ko. kyselyissä hieman paremmat (ka. 2,9 ja ka. 3,1).¹⁵

Kuva 24. Opiskelijoiden näkemykset opintojen hakeutumisesta ja opintojen alkuvaiheesta opiskelijakyselyn mukaan (N = 1124–1128/kysymys).

4.2.2 Opintojen aikainen tuki ja ohjaus

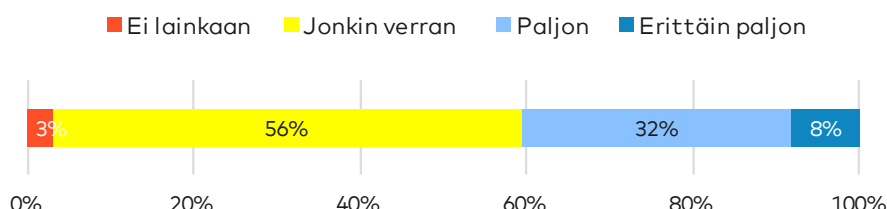
4.2.2.1 Opetus- ja ohjaushenkilöstön ja koulutuksen järjestäjien näkemänä

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä kysyttiin, onko NAO-ohjelman myötä havaittavissa konkreettisia ja vakiintuneita toimintatapojen muutoksia liittyen oppilaitoksen opiskelijoiden opintojen aikaiseen kokonaisvaltaiseen tukeen ja ohjaukseen. Kaikista vastaajista 40 % näki, että muutoksia

¹⁴ Kohderyhmät vertailukohteissa ovat eri ikäisiä (ennakkojaksolle hakeutuneet ovat alle 18-24-vuotiaita), mutta yhteistä koulutuksissa on se, että koulutuksilla on ollut tietynlainen uutuusarvo ja markkinointiin on jouduttu panostamaan ns. normi yhteishakua enemmän.

¹⁵ Lähde: Nuorten työssäoppimis- ja oppisopimusuudistuksen toimenpideohjelman arviointi (2015).

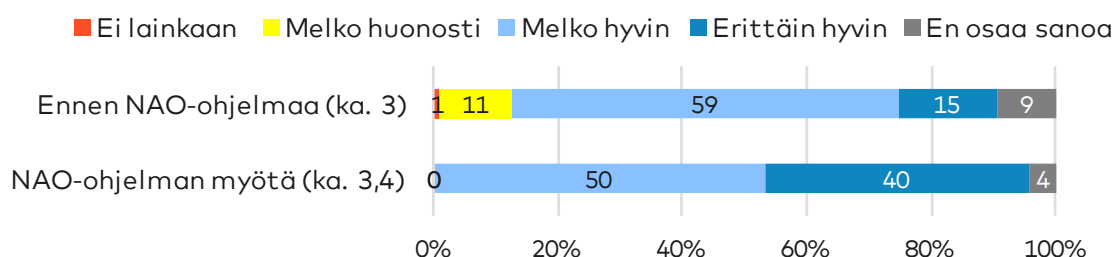
on havaittavissa paljon tai erittäin paljon. Suuri osa on arvioinut, että muutoksia on jonkin verran. Erityisesti yksittäiset vastaajat (vs. ne, jotka ovat vastanneet tiiminä), ovat arvioineet muutoksen hieman heikommaksi.

Kuva 25. Onko NAO-ohjelman myötä havaittavissa konkreettisia ja vakiintuneita toimintatapojen muutoksia liittyen opiskelijoiden opintojen aikaiseen kokonaisvaltaiseen tukeen ja ohjaukseen. (opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely, N=87).

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn vastaajat – muutamaa epävarmaa vastaajaa lukuun ottamatta – näkee, että opetuksen ja ohjauksen osalta toiminta vastaa kohderyhmän tarpeita melko tai erittäin hyvin NAO-ohjelman myötä.

Opetuksessa ja ohjauksessa opintojen aikana

Kuva 26. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio NAO-kohderyhmän huomioimisesta ennen NAO-ohjelmaa ja NAO-ohjelman myötä opetuksessa ja ohjauksessa opintojen aikana. Ka. asteikolla 1–4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastaajien määrät palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

Vastaajat saivat perustella vastauksiaan tehtyjen muutosten osalta. Ne, jotka arvioivat muutoksia olevan melko tai erittäin paljon, perustelivat muutoksia jälleen ahkerammin kuin ne, jotka arvioivat muutokset vähäisemmiksi (avovastauksien N=63/93). Lähes puolet asiaa avanneista ovat tuoneet esiin selkeitä rakenteellisia tukitoimia ja konkreettisia toimintamalleja, joilla on vastattu tarpeeseen. Kirjo on laaja, mutta useimmin nostettiin esiin erilaisia tukipalveluita opintoihin, kuten pajaopinnot. Erilaisten työpari- ja tiimimallien muodostaminen on nostettu esiin hyvänä käytäntönä. Muita laajempia muutoksia olivat mm. henkilökohtaistamisen prosessin uudistaminen, erityisopetukseen integrointi, ylipäänsä HOJKS-prosessin käyttöönotto tai esimerkiksi opintojen työvaltaistaminen.

Lähes puolet kuvasi eri henkilöstön tarjoamia yksilöllisen tuen muotoja, joita on tehty NAO-ohjelman resurssein. Opetuksen ja ohjauksen tukena ovat toimineet esim. työhönvalmentaja, erityisopettajat,

S2-opettaja, kuraattori, koulunkäynninohjaaja, ja keskeisessä roolissa luonnollisesti ammattiopettajat, joiden osaamiseen ja ohjauksellinen otteen kerrotaan kehittyneen, sekä opinto-ohjaajat, joiden resurssia on lisätty.

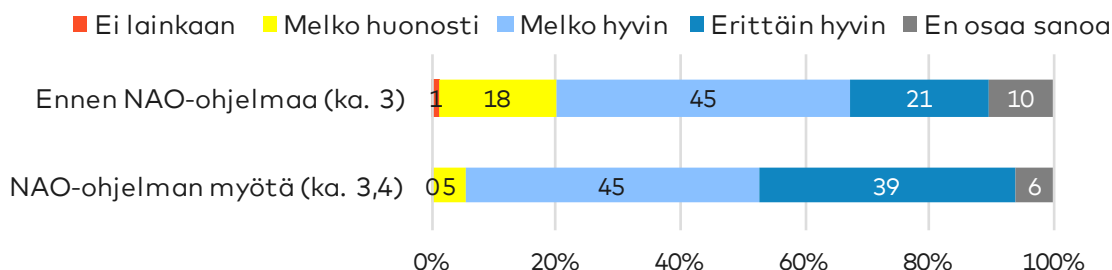
” Kyseisen ryhmän osalta paras tukitoimenpide on ollut mittava suomen kielen lisäopetus ja suomen kielen opettajan ja ammattiopettajan samanaikaisopetus. Myös 'pajaopinnot' erityisopettajan johdolla ovat tukeneet erittäin hyvin maahanmuuttajaopiskelijoiden opintoja. Pajaopinnoissa on ollut mahdollisuus saada yksilöllistä lisätukea opintoihin (lääkelaskut, näyttötutkintosuunnitelmat jne.) Hyvä käytäntö on ollut myös moniammatillisen tiimin yhteistyö.”

Osa vastauksista koskikin vaikeasti mitattavia seikkoja, kuten opetushenkilöstön parempaa paneutumista opiskelijoiden lähtökohtiin ja laajempaa asennemuutosta. Keskeisenä yhteisenä tekijänä useissa vastauksissa on, että tukimuotoja ja ohjausta pohditaan opiskelijoiden tarpeista lähtien, ja opiskelijoiden henkilökohtaiseen ohjaukseen ja tukeen on mahdollista kohdentaa resurssia tarpeen mukaan, asiakaslähtöisesti.

Tiiminä vastanneet ovat arvioineet toimintatapojen muutokset hieman suuremmiksi kuin yksittäisenä henkilönä vastanneet. Tämä on ymmärrettävää siten, ettei rakenteelliset uudistukset välttämättä näyttäyty selkeänä yksittäisen opetus- tai ohjaushenkilöstön näkökulmasta. Toisaalta tulos tarkoittaa myös sitä, ettei käytäntöjä ole otettu tarkoituksenmukaisessa laajuudessa käyttöön. Myös osa henkilöstöstä on nostanut esiin, että heidät on jätetty ns. oman onnen nojaan, eikä tarjotut tukimuodot ja resurssit ole tavoittaneet käytännön työtä tekeviä. Tämä nousi keskeisesti esille myös koulutuksen järjestäjien edustajien haastatteluissa.

Yksilöllisten opintopolkujen toteutusta koskevat arviot opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä näyttäytyvät saman suuntaisina kuin muissa opintojen aikaista tukea koskevissa arvioissa. Suuri osa vastanneista kokee, että toimintamalleja on kehitetty NAO-ohjelman aikana. Käytännössä tämä tarkoittaa mm. tarkempaa henkilökohtaistamista ja yksilöllisyyden huomioimista opetusjärjestelyissä ja oppimisympäristöissä, opintojen suorittamista tarvittaessa tutkinnon osa kerrallaan ja opintojen työvaltaistamista. Opintokokonaisuuksien pilkkominen pienempiin osiin on näkynyt myös opetus- ja kulttuuriministeriön tiedonkeruissa kehittyneen koulutuksen järjestäjillä.

Yksilöllisten opintopolkujen toteuttamisessa

Kuva 27. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio tilanteesta ennen NAO-ohjelmaa ja NAO-ohjelman myötä yksilöllisten opintopolkujen toteutuksessa. Ka. asteikolla 1-4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastajien määrät palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

Koulutuksen järjestäjien edustajien haastatteluissa korostui keskeisenä muutoksena ohjauksen ja tuen uudelleen resursointi opintojen aikana. Ensinnäkin opintojen ohjauksen resurssia on lisätty, ja suuri osa on ottanut käyttöön jonkinlaisen "tukihenkilömallin" ja tiimityöskentelytapoja, jotta mm. opettajat ja kouluttajat eivät jää yksin enemmän tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa. Tuen antamista on siten arkipäiväistetty. Usein muutoksia kuvattiin siten, että NAO-toiminnan aikana on syvennetty yhteistyötä ja kehitetty edelleen omia toimintamalleja. Osalla tarpeeseen on vastattu rakentamalla uusia toimintamalleja, kuten opiskelijoiden tukipajatoimintaa, jolla on vastattu keskitetympin oppimisen vaikeuksiin, autettu työssäoppimispaikkojen löytämisessä jne. Tukena toiminnassa on voinut olla myös varsin uusilla toimenkuvilla oppimisvalmentaja tai työvalmentaja.

Haasteena ja kehittämisen kohteena usealla toimijalla tunnistettiin, ettei tietoisuus kaikista tukimahdollisuuksista ole levinnyt koulutuksen järjestäjän sisällä, eikä palveluita osata aina käyttää. Toisaalta tuodaan myös esiin periaate, että osaamisen tulee jalkautua kaikille opetus- ja ohjaushenkilöstölle eikä tukea voi ulkoistaa ulkopuolisille. Mikäli riittävää tukea ei ole tarjottu henkilöstölle, vaan on oletettu, että tieto ja osaaminen "tulee annettuna" haastavampien opiskelijoiden myötä, on ymmärrettävää, että henkilöstö kokee olevansa yksin, ilman tarvittavaa osaamista ja tiimiä. Tämä oli paikannettavissa myös opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn vastauksissa.

Vaikka kehittämistyötä on tehty, levittämistyön keskeneräisyys näkyy monella koulutuksen järjestäjällä. Esimerkiksi yksi koulutuksen järjestäjä nosti esiin, että järjestäjän toimintasuunnitelmaan on lisätty opiskeluhuollon työkalupaketti, jota tullaan kehittämään siten, että henkilöstöllä on laajemmin tiedossa tarjolla olevat palvelut ja ratkaisukeskeisiä työkaluja oman työnsä tueksi.

Eri opiskelijoiden tarpeet huomioivien palveluiden tarve on ollut kohderyhmällä ilmeinen. NAO-kohderyhmästä varsin suuren osan arvioidaan tarvitsevan tukea yleisemmin elämänhallintaan, mutta myös opiskeluhuollon ja terveydenhuollon palveluita. Niiden saatavuus vaihtelee koulutuksen järjestäjittäin paljon. Asiaa käsiteltiin tarkemmin osan koulutuksen järjestäjien kanssa. Esimerkiksi erityisopettajan palvelut ovat jo pitkälti saatavilla myös aikuisille, mutta kuraattoripalveluita on vain osalla. Toisaalta ohjauksen lisääminen opinto-ohjaajan tai muulla nimikkeellä toimivan ohjaushenkilön panoksella on usein nähty palvelevan tarkoitusta. Toisilla koulutuksen järjestäjistä on ollut valmiiksi käytössään kattavammin palveluita, kuten esimerkiksi työpajan yksilövalmentajia. Osalla NAO-rahoituksella on rekrytoitu/hankittu täydentäviä palveluita.

Terveydenhuollon palveluiden saatavuus vaihtelee paljon kunnittain. Haastatteluissa nousi myös esiin, että vaikka NAO-rahoitusta on periaatteessa voinut suunnata myös ko. palveluiden hankkimiseen, koulutuksen järjestämisestä vastaava kunta ei ole ollut halukas rekrytoimaan henkilöstöä. Palveluita on voitu ostaa myös yksityisiltä. Verkostoyhteistyön merkitys on myös kasvanut ja niitä on kehitetty NAO:n aikana, mutta palveluiden pysyvyys nähdään haasteena resurssien pienentyessä.

Palveluiden saatavuuteen on jouduttu etsimään ratkaisuja NAO-ohjelman aikana. Tässä on hyödynnetty moniammatillisia verkostoja ja käyty keskusteluja kunnan kanssa. Osassa on voitu sopia koulutuksen järjestäjän sisällä nuorten koulutuksen resurssien hyödyntämisestä myös aikuiskoulutuksen opiskelijoille. Suurella osalla haastateltavista koulutuksen järjestäjistä ratkaisuja onkin etsitty joko yhteistyössä kaupungin kanssa tai oman oppilaitoksen sisällä yhteistyössä nuorten koulutuksen

kanssa. Esimerkiksi yksi vastaaja kertoi, että kaupungin terveydenhuolto on keskeinen yhteistyökumppani, ja palvelua on NAO:n aikana saatu omalla kampuksella, minkä lisäksi on pidetty palavereja osaamisen ja yhteistyön kehittämiseksi. NAO-opiskelijat ovat myös saaneet omia terveystapaamisia, minkä idea tuli terveydenhuollon puolelta. Terveystarkastus-sanaa on tietoisesti vältetty, ja vapaaehtoiset terveystapaamiset ovat olleet hyvin käytössä. Yhteisiä tapaamisia on järjestetty myös kouluttajien, opiskelijoiden ja esim. NAO-ohjaajan kanssa. Kunta on vastannut palvelun järjestämisestä. Tietoa jatkuvuudesta ole vielä NAO-ohjelman arvioinnin hetkellä.

Myös koulutuksen järjestäjän linjauksia on voitu muuttaa siten, että opiskeluhuoltopalvelut ovat käytössä niin työvoimakoulutuksessa kuin muussa koulutuksessa, kuten myös NAO-kohderyhmälle. Toimintatapoja on muutettu mm. siten, että on suunniteltu kuraattoripalveluiden aikatauluja eri toimipisteisiin etukäteen. Yksi koulutuksen järjestäjä taas kertoi, että erityisopetukseen oli lähdetty ponnistamaan jo ennen NAO-ohjelmaa, mutta ohjelma antoi kehittämiseen vauhtia: Erityisopetuksen koordinaattori toimii nyt opiskeluhuoltoryhmän vetäjänä, ja kuraattori on tukenut opiskeluhuoltoryhmää tuomalla elämänhallinnallisia ratkaisuja. Koulutuksen järjestäjällä on oppimisvalmentaja, mutta terveydenhoitaja on lähinnä valtionosuusrahoitteisen koulutuksen käytössä yhdessä toimipisteessä.

Yksi koulutuksen järjestäjä kuvaa verkostotyön merkitystä seuraavan esimerkin kautta tilanteessa, jossa julkinen terveydenhuolto ei ole vastannut akuuttiin tarpeeseen: opiskelijalla oli masennuslääkitys eikä saanut nukkua öisin, mikä vaikutti opiskeluun. Lääkäriaikaa ei saatu julkisen terveydenhuollon kautta, mutta etsivällä nuorisotyöllä oli suora kontakti nuoriso- ja aikuispsykiatriin, josta saatiin lääkäriaika, ja opiskelija valmistui jopa kuukausia etuajassa. Jos opiskelija olisi ollut vanhempi, vastaavaa palvelua ei olisi saatu, ja keskeyttäminen olisi ollut todennäköinen.

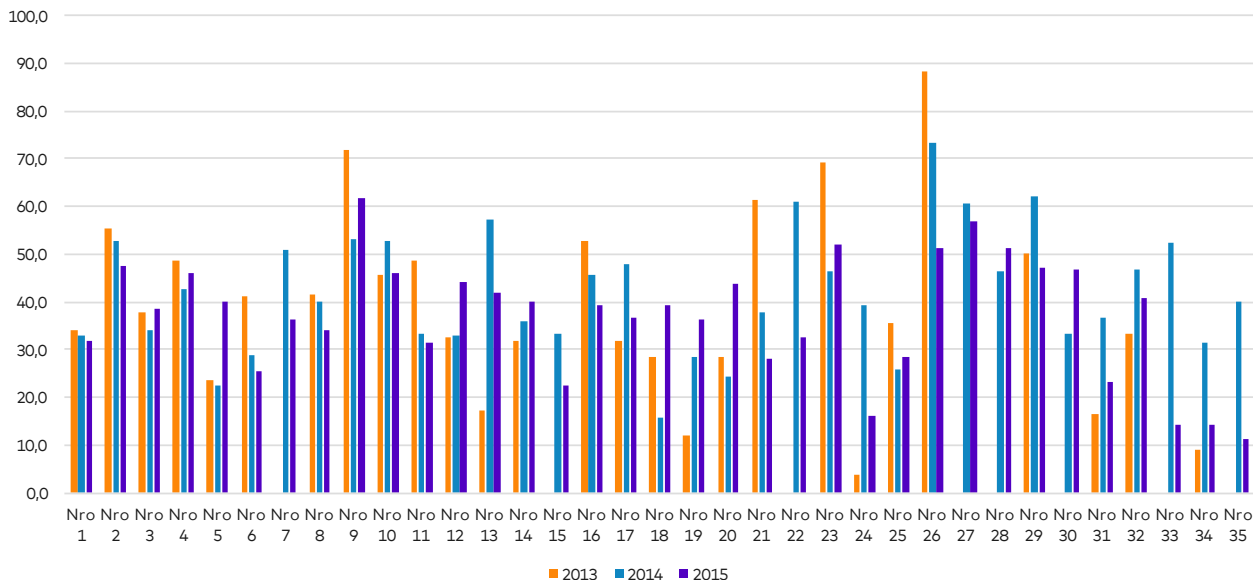
Koulutuksen keskeyttämisen syistä ei NAO-ohjelman osalta saatavissa tarkemmin tutkittua tietoa, mutta aineiston perusteella syyt jakautuvat elämänhallintaan ja terveyteen liittyviin syihin, elämän muutoksiin ja koulutuksen järjestäjiin jäljitettäviin tekijöihin. Koulutuksen järjestäjiltä kysyttäessä keskeyttämiset liittyvät usein siihen, ettei opiskelija runsaasta tuesta huolimatta kykene suorittamaan opintoja, opiskelijalla on selkeitä elämänhallintaan liittyviä ongelmia tai terveydellisiä esteitä, jotka voivat liittyä myös mielenterveyteen. Tällöin yksi haaste on juuri ollut alueellisten palveluiden saaminen opiskelijan opintojen tueksi. Myös elämäntilanteen muutokset nuorilla aikuisilla tulevat usein opintojen esteeksi. Yksi hyvin keskeinen syy on opiskelijoiden taloudelliset ongelmat. Tällöin mahdollinen työssäkäynti on esteenä opintojen etenemiselle. Jo hakeutumisen ja alkuvaiheen keskeytymisen syynä nostettiin esiin se, ettei opiskelija ole työttömänä ollessaan saanut päätöstä TE-toimistosta omaehtoisesta opiskelusta työttömyysturvalla, jolloin etenkin perheelliset tai itsenäisesti asuvat nuoret aikuiset eivät tule toimeen opintotuella. Erityisesti alle 25-vuotiailla työttömillä, jotka ovat saaneet työttömyyskorvausta, mutta jotka eivät edes ole oikeutettuja omaehtoisen koulutuksen aikaiseen työttömyyskorvaukseen, muutos opintotuella siirtyessä on suuri.

Opiskelijoissa on huomattavan paljon niitä, jotka ovat jo keskeyttäneet aikaisemmin, ja NAO-koulutuksen koulutuksen järjestäjien on täytynyt keksiä keinoja puuttua "keskeyttämisen kierteeseen". Tässä ei haastatteluiden mukaan ole aina onnistuttu. Osa haastateltavista toi esiin, että opiskeli-

joita on lähtenyt siten, ettei heitä ole jäljitetty enää muiden tukitoimien pariin. Opiskelijoiden motiivointi on yksi tärkeä teema, mutta mukana on myös opiskelijoita, jotka eivät ole kokeneet alaa oikeaksi. Tässä keskeisenä on myös alkuvaiheen ohjauksen rooli, johon on pyritty panostamaan ohjelman edetessä.

Kuviossa 28 on kuvattu eri koulutuksen järjestäjien keskeyttämisprosentteja. Taulukossa on koulutuksen järjestäjiä, joilla on vähintään 20 opiskelijaa mukana aloittaneissa. Vuoden 2016 lukuja ei ole mukana, sillä joukossa on paljon jatkavia. Myös vuoden 2015 luvuissa on vielä viidennes jatkavia opiskelijoita. Kuten aikaisemmin tuotiin esiin, läpäisyn näkökulmasta luvut eivät ole verrannollisia Tilastokeskuksen lukuihin.

Kuten kuviosta näkee, keskeyttäminen vaihtelee paljon koulutuksen järjestäjien välillä, mutta myös vuosittain. Taustalla voi osalla olla se, että koulutukseen on valikoitunut ensin ns. helpompia opiskelijoita, ja haasteet ovat tulleet pintaan vasta vaikeammin tavoitettujen opiskelijoiden myötä. Sitä kuinka paljon koulutuksen järjestäjät ovat toimillaan onnistuneet puuttumaan keskeyttämisen kierteseen, ei voida aineiston perusteella aukottomasti jäljittää, muuta kuin esimerkinomaisesti: Esimerkiksi koulutuksen järjestäjä, jolla keskeyttämisä on vähän, kertoi haastattelussa, että poissaoloja seurataan, keskeyttämisä ja niiden syitä ennakoidaan. Opiskelijoiden tuki on myös läpileikkavasti erilaisten palaverien aiheena, mm. pedagogisissa kokouksissa esimiehille. Osa toi esiin, että jo keskeyttäneitä opiskelijoita houkutelleen takaisin, jolloin tarjotaan yksilöllistä tukea joko opintojen jatkamiseen tai muiden jatkopolkujen suunnitteluun.

Kuva 28. NAO-koulutuksen keskeyttäneitä (% vuosina 2013, 2014 ja 2015 aloittaneista) koulutuksen järjestäjillä, joilla on vähintään 20 opiskelijaa. Lähde: arvioinnin osana toteutettu seurantakysely.

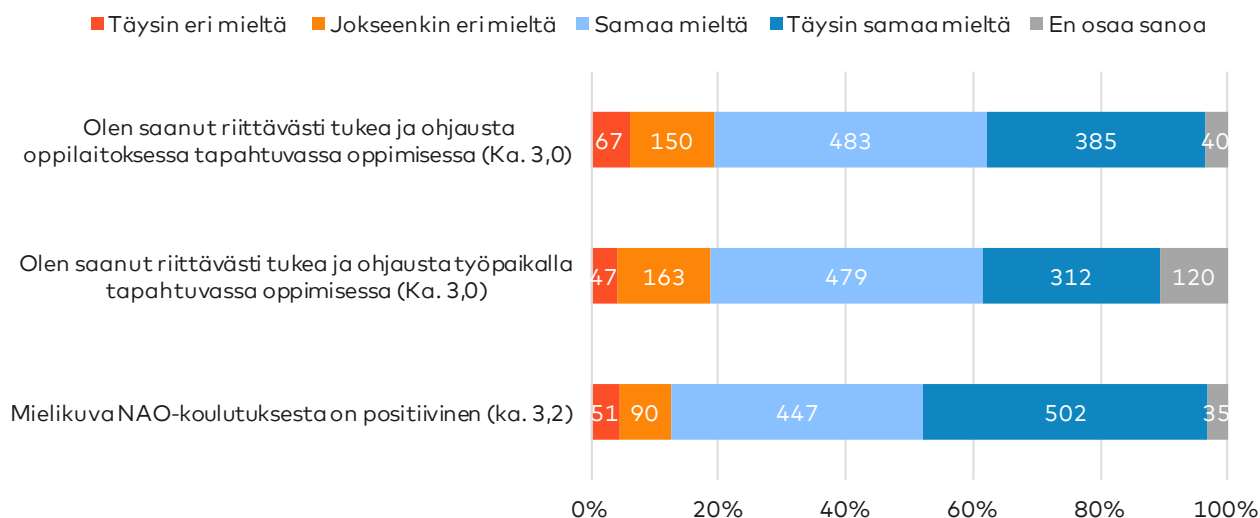
Osa koulutuksen järjestäjistä panostaa paljonkin ennaltaehkäisevään työhön ja "paimentaa" opiskelijoita kotoa. Aikuiskoulutuksen järjestäjän roolia kuvataan myös muuttuneen enemmän sosiaalityön puolelle. Yksi koulutuksen järjestäjä kuvaa tilannetta siten, että ennen opintoja TE-toimisto, etsivä

nuorisotyö ja muut toimijat tukevat elämänhallintaan liittyvissä ongelmissa (asunto, velat, toimeentulo, terveys eli onko opiskelu/työkuntoinen), mutta nyt näitä on ratkottu oppilaitoksissa sen jälkeen, kun opinnot ovat jo alkaneet: *"Nämä syyt ovat ne syyt miksi nuoret keskeyttävät koulutuksen yleisimmin. Oppilaitoksen ohjaus opintojen suorittamiseen menee hukkaan, kun elämä muuten on sekaisin eikä oppilaitoksissa ole osaamista opastaa esimerkiksi velkaantumisessa."*

4.2.2.2 Opintojen aikainen tuki ja ohjaus opiskelijoiden näkemänä

Opiskelijakyselyyn vastanneista viidennes olisi tarvinnut enemmän tukea ja ohjausta oppilaitoksessa tapahtuvassa oppimisessä. Lähes saman verran olisi tarvinnut tukea ja ohjausta työpaikalla tapahtuvassa oppimisessä. Suurimpia koulutusaloja tarkasteltaessa tulokset näyttäytyvät varsin tasaisina, mutta tekniikan ja liikenteen alan opiskelijat ovat antaneet osin hieman heikompia arvioita.

Vertailukohtaa voidaan hakea aikaisemmasta Nuorten työssäoppimis- ja oppisopimusuudistuksen toimenpideohjelman arvioinnin osana toteutetusta opiskelijakyselystä: Ammatillisen peruskoulutuksen yksilöllisesti laajemman työssäoppimisen hankkeisiin osallistuneista ja kyselyyn vastanneista alle 25-vuotiaista (N=479) opiskelijoista, 38 prosenttia arvioi, että olisi kaivannut enemmän tukea työelämässä tapahtuvassa oppimisessä¹⁶. Erottavina tekijöinä aineistossa on mm. se, että NAO-opiskelijat ovat vanhempia, mutta myös se, että NAO-opiskelijoissa on toisaalta enemmän niitä, joilla on jo keskeytyneitä opintopolkuja, ja opintoja haittaavia tekijöitä. Enemmän tukea tarvitsevista opiskelijoista myös suurempi osa on keskeyttänyt koulutuksen.

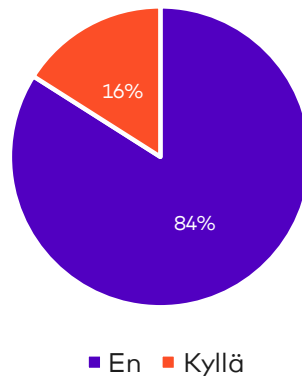
Kuva 29. Opiskelijoiden näkemykset tuesta ja ohjauksesta opintojen aikana sekä kokonaisarvio NAO-koulutuksen mielikuvasta (ka. asteikolla 1-4, ilman "en osaa sanoa". N = 1121–1125).

Summaavana kysymyksenä esitettiin erikseen, olisiko opiskelija tarvinnut enemmän tukea ja ohjausta opinnoissa. Kyselyyn vastanneista 84 % koki, ettei olisi tarvinnut enempää ohjausta ja tukea opinnoissa, 16 % olisi tarvinnut. Opintonsa jo keskeyttäneistä suurempi osa, 35 % kertoi, että olisi

¹⁶ Nuorten työssäoppimis- ja oppisopimusuudistuksen loppuraportti. OKM 2015.

tarvinnut enemmän tukea ja ohjausta. Tukea enemmän tarvinneista vastaajista vajaa kolmannes on kaivannut ohjausta opintoihin, niiden suunnitteluun ja etenemiseen liittyen.

Olisitko tarvinnut enemmän tukea ja ohjausta?

Kuva 30. Opiskelijoiden näkemykset siitä, olisivatko he tarvinneet enemmän tukea ja ohjausta opintoihin (N=1130).

Alla esimerkkejä vastauksista:

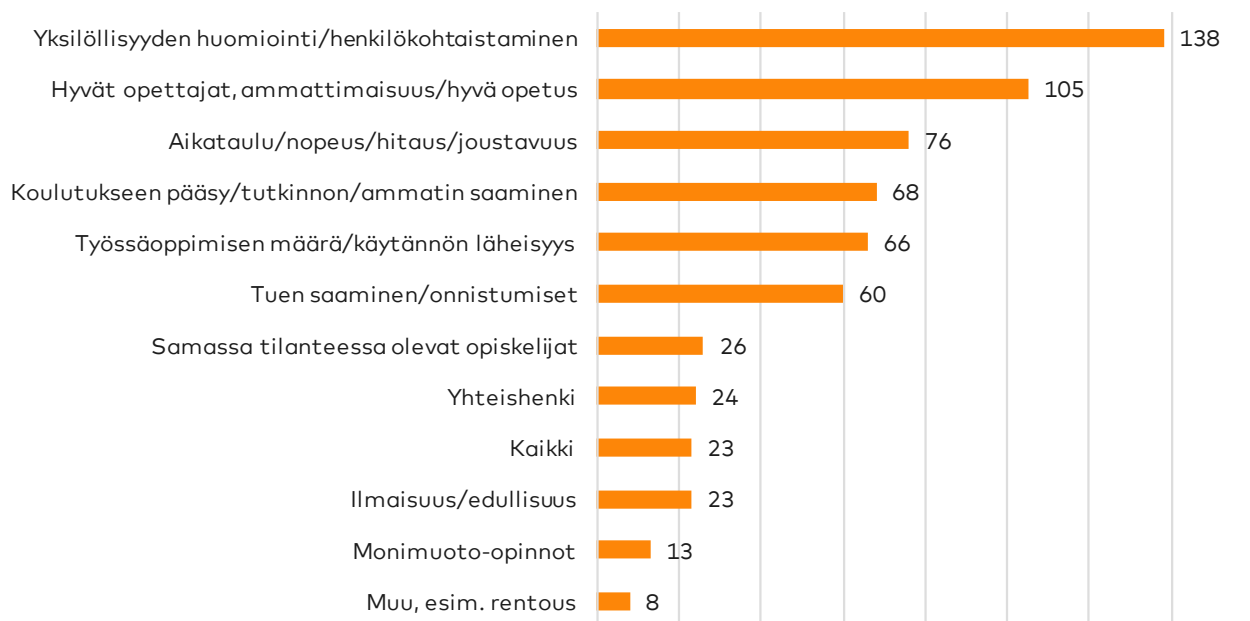
- ” Selkeyttä opiskeluun ja sen työstämiseen. Opettajalta joutui kaivamaan tarvitsemaani tietoa ja opiskelu oli osin sekavaa. Välillä tuli erittäin heitteillä oleva olo, kun en kuulunut opettajan 'pää-ryhmään' vaan olin vain osa pienryhmää.”
- ” En tiennyt missä työmaalla piti olla, kuka oli opettaja ja missä kohdassa olin suorituksien kanssa. Vielä valmistuttuani en ihan täysin ymmärrä mitä olen tehnyt ja mitä en, koska opettaja vaihtui 4 kertaa opintojen aikana.”
- ” Neuvontaa, mitä koulutukseen voi sisältyä pakollisten kurssien lisäksi.”

Avovastausten perusteella suuri osa tukea tarvitsevista kaipasi ylipäänsä parempaa tiedonkulkua opintojen etenemisestä ja järjestelyistä. Näiden lisäksi kaivattiin joko ammattialaa tai ainekohtaista opetusta (n. 10 %) tai suomen kielen tukea (n. 5 %). Erityisen tuen tarpeen tai sairauden huomiointi opinnoissa nousi esiin niin ikään noin viidellä prosentilla vastanneista. Myös tukea työssäoppimiseen tarvitsi noin 5 %. Ja saman verran tukea tarvitsi työssäoppimispaikan löytämiseen, kuten myös työllistymisen tukeen. Osa kaipasi ylipäänsä lähiopetusta tai tietoperustan eli teorian avaamista.

Mikä oli erityisen hyvää NAO-koulutuksessa -kysymykseen vastanneista¹⁷ 93 % kertoi positiivisia asioita, kolme prosenttia negatiivisia ja kolme prosenttia neutraaleja, kuten ”en osaa sanoa”. Niistä, jotka eivät vastanneet ko. kohtaan, 14 % oli arvioinut, että olisi tarvinnut enemmän tukea tai ohjausta opinnoissa, eli hieman pienempi määrä kuin kokonaisaineistossa. Ko. vastaajissa on kuitenkin hieman enemmän niitä, jotka ovat keskeyttäneet koulutuksen.

¹⁷ 49 % kaikista vastaajista kommentoi kysymystä.

Alla olevassa kuvassa on opiskelijakyselyn avovastauksista (N=517 positiivisesti kommentoineet) luokiteltu teemoja. Suuressa osassa vastaksissa on mainittu useampia tekijöitä. Luokittelun perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, onko ko. tekijä ollut vaikuttamassa opiskelijoiden arvioon onnistumisista, sillä tekijöitä ei ole selvitetty strukturoidusti.

Kuva 31. Mikä oli erityisen hyvää NAO-koulutuksessa? (N = 517 avovastausta).

Erityisen hyvänä on koettu opintojen henkilökohtaistaminen ja mahdollistaminen yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaan. Hyvin moni toi esiin sen, että opinnot on voitu järjestellä työn ohessa tai lasten kanssa toteuttavaksi. Seuraavaksi eniten nostettiin esiin koulutuksen, kouluttajien, opettajien ja ohjaushenkilöstön osaaminen ja innostaminen tai esimerkiksi opiskelijoiden etenemisestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen. Kolmanneksi eniten mainintoja sai koulutuksen kesto. Useimmiten tässä on viitattu siihen, että opinnot on voitu suorittaa myös nopeasti (verrattuna esim. pitkiin perustutkintoihin, ja kokemuksiin aikaisemmin keskeytyneistä opinnoista). Luokittelu on todennäköisesti pitkälti päällekkäinen ensimmäisen eli yksilöllisyyden huomioimisen -luokituksen kanssa, mutta milloin asiaa on korostettu, tämä on otettu omana luokkana esille.

Koulutukseen pääsy tai tutkinnon tai ammatin saaminen -teema pitää sisällään paljon myös sellaisia kommentteja, joissa korostetaan, kuinka tärkeää on ollut saada uusi mahdollisuus tai ylipäänsä koulutuspaikka ja ammatti, jonka myötä voi työllistyä. Koulutuksen käytännönläheisyyttä tai toteutusta työssä oppimalla kiitettiin varsin paljon. Useat ovat tuoneet tässä yhteydessä esiin, että tätä kautta myös usko työllistymiseen on vahvistunut. Opinnoissa tarjottu tuki, ja sen kautta onnistumisen tarjoamiset on jaettu myös omaksi kategoriaksi, vaikka se nivoutuu pitkälti myös luokkaan "ammattimaisuus/hyvä opetus". Samassa tilanteessa olevat opiskelijat -kategoriaan kuuluvissa vastauksissa on niitä, jotka ovat korostaneet aikuisten kanssa opiskelun tärkeyttä, mutta osa on kuvannut yhdistävänä tekijänä sitä, ettei ole ollut liikaa suorituspainetta, kun "toinen ei ole parempi toista" vaan kaikki ovat tulleet samoista lähtökohdista, esimerkiksi ilman työkokemusta. Mukana on kuitenkin

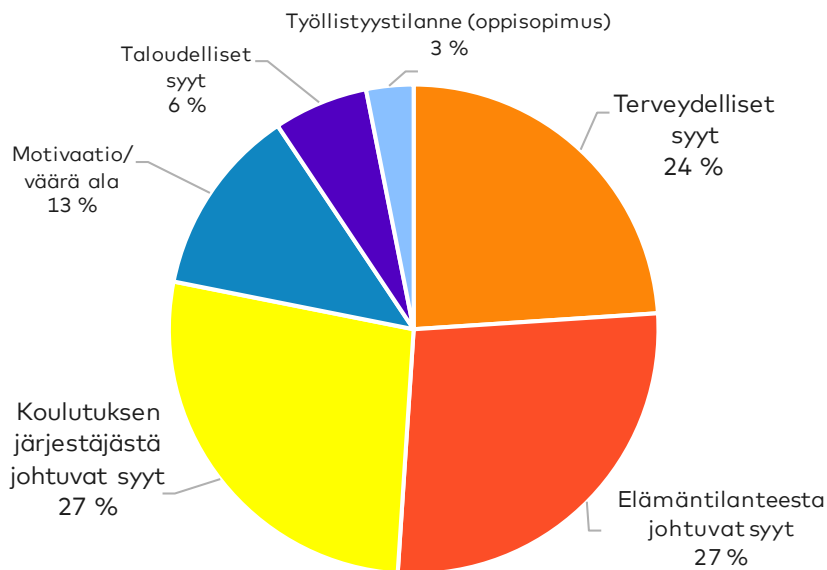
myös niitä, jotka ovat arvostaneet sitä, että opiskelijoissa on ollut aikuisia ja nuoria, ja eri taustoista tulevia, mutta yhdistävänä tekijänä on ollut tarve koulutukselle. Yhteishenki-kategoriassa on vastaajia, jotka ovat arvostaneet opiskelijatovereita ja henkeä opinnoissa. Kaikki-kategoriaan kuuluu vastaukset, joissa on vain todettu, että kaikki on ollut hyvää. Ilmaisuuksien/edullisuus-kategoriassa taas on nostettu esiin, että parasta on ollut se, ettei opinnoista ole koitunut kustannuksia, tai että opiskelija on saanut esimerkiksi ruokailumahdollisuuden. Näissä vastaajissa on siten myös niitä, jotka eivät ole kokeneet erityistä "NAO-lisääarvoa". Monimuoto-opinnot tarkoittaa tässä sitä, että opiskelija on erikseen maininnut mahdollisuuden etä/-verkko-opiskeluun. Se on voinut olla taustalla luonnollisesti myös joustavuutta ja yksilöllisyyttä korostavissa vastauksissa, mutta asiaa ei ole tuotu erikseen esiin.

Alla on esimerkkejä vastauksista:

- ” Koulussa jossa olin opettaja kohteli meitä aikuisina, ja opetus oli sen mukaista. Vaikeinakin hetkinä tsemppattiin eteenpäin. Oli myös mukavaa, että opiskelut suunniteltiin oman henkilökohtaisen tavoitteen mukaan ja pääsi itse vaikuttamaan asioihin.”
- ” Samanikäisyys ja samanlaiset elämäntilanteet yhdistänä tekijänä, joten iän mukaan koulutuksen rajausta on ollut mieluista.”
- ” Tuki ja opiskelun helppous. Saa edetä omalla aikataululla ja tahdilla, tämä on erittäin toivottavaa varsinkin lapsiperheessä. Itselleni juuri sopiva vaihtoehto.”
- ” Se auttaa ulkomaalaista, jolla on työkokemusta ja tutkinto kotimaassa, mutta ei ole tutkintoa Suomessa. Se auttaa minua löytämään töitä.”
- ” Opetus ja ohjaus! Sai tunteen että sinusta ja suorituksista välitetään.”
- ” Ei ollut vain koulussa istumista vaan oli myös etä päiviä jollon tehtäviä tehtiin kotona.”

Keskeyttämisen syyt opiskelijoiden näkemänä

Opiskelijakyselyn perusteella syyt ovat jäljitettävissä seuraavasti: kyselyn keskeyttäneestä (N 116, 10 % kaikista) 96 kertoi tarkemmin syitä keskeyttämiselle. Merkittävimmäksi syyksi nousi elämäntilanteesta johtuvat syyt, terveydelliset syyt sekä koulutuksen järjestäjään yhdistettävät syyt.

Kuva 32. Keskeyttämisen syyt opiskelijakyselyn perusteella (N=96 avovastausta)

Tuloksia tulkittaessa tulee huomioida, että vastaajien määrä on pieni suhteessa koko ohjelman vo-lyyymiin. Silti ne antavat oman tärkeän näkökulmansa aiheeseen.

Keskeyttäneistä opiskelijakyselyyn vastanneisiin suhteutettuna vähiten keskeyttämiä oli niillä, jotka olivat opintojen alussa jo työelämässä (ml. oppisopimus). Eniten keskeyttäneitä oli työttömänä olleilla, nuorten työpajoilta tulleilla ja kuntoutuksesta siirtyneillä. Kotona lasten kanssa olleiden keskeyttäminen oli suhteessa aloittaneisiin vähäisempää.

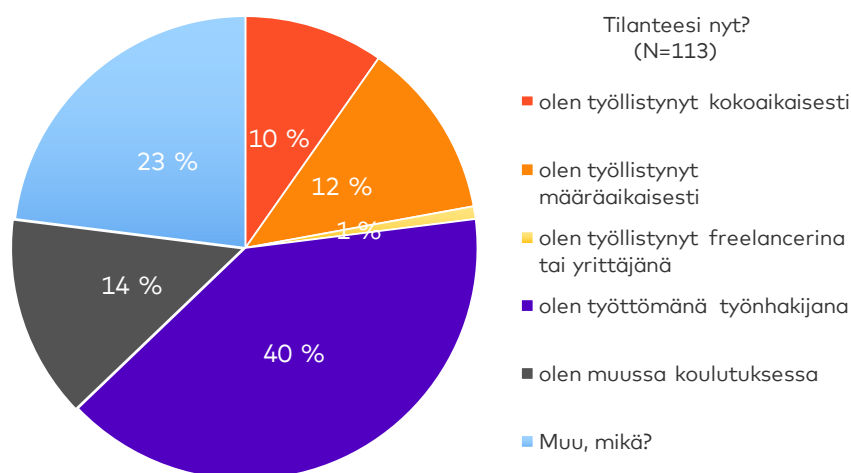
Elämäntilanteesta johtuvista syistä vajaalla puolella eroaminen johtui siitä, että opiskelija on tullut raskaaksi. Lisäksi vastaajissa oli niitä, jotka ovat päässeet muuhun koulutukseen tai saanut oppisopimuspaikan. Osa ei eritellyt tarkemmin, vaan kertoi, ettei elämäntilanne ollut suotuisa opinnoille. Taloudelliset syyt on haluttu nostaa esiin erikseen, mutta nekin voitaisiin lukea elämäntilanteesta johtuviin syihin. Tällöin opiskelijalla on esimerkiksi ollut mahdoton sovittaa yhteen opinnot ja työn-tekö.

Koulutuksen järjestäjistä johtuvat syyt ovat moninaisia. Osa liittyi koulutuksen laatuun, jolloin vas-taajat ovat kokeneet, ettei opettajat ole olleet kiinnostuneita opiskelijoista ja heidän oppimisestaan, opettajat on koettu epäpäteväksi tai opetusta on ollut liian vähän. Lisäksi yksittäiset vastaajat ker-toivat asenneongelmista, ja yhteenotoista opettajan kanssa, minkä seurauksena opiskelijat ovat keskeyttäneet. Koulutuksen järjestäjään liitetty syy on myös se, ettei opiskelija kokenut saavansa riittävästi tukea opinnoissa. Osa vastauksista on vaikeasti luokiteltavissa. Esimerkiksi jos syynä kes-keysttämiseen on näyttötutkintoon liittyvä kammo, voidaan ajatella, että pelkoa olisi voitu opintojen aikana madaltaa. Asiaan onkin koulutuksen järjestäjien haastatteluiden perusteella monella kiinni-tetty erityistä huomiota.

Motivaatioon liittyvät tekijät ovat jaettavissa kahteen osaan: osa opiskelijoista on kokenut alan vääräksi, osa on kertonut, että innostus laski. Toisinaan näihin on liittynyt myös negatiiviset tuntemukset koulutuksen järjestäjää tai opetushenkilöstöä kohtaan.

Terveydellisistä syistä lopettaneista kolmannes kertoi erikseen, että kyseessä oli mielenterveyteen liittyvä ongelma, mutta suuri osa kertoi vain, että keskeyttämisen syynä oli sairaus tai terveydelliset ongelmat, niitä yksilöimättä. Lyhyistä vastauksista ei luonnollisesti pääse selville siitä, olisiko koulutuksen järjestäjän ja verkostoyhteistyön toimilla voitu haasteisiin vastata. Yksi vastaaja kertoi erikseen, ettei lääkärintodistusta huolittu syyksi poissaoloille, mikä kielii myös epäluottamuksesta koulutuksen järjestäjää kohtaan.

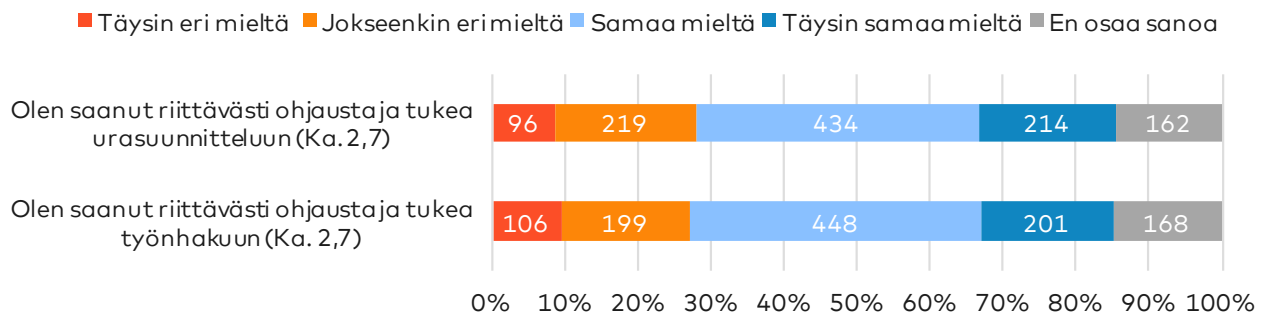
Keskeyttäneiltä opiskelijoilta kysyttiin erikseen tilannetta NAO-koulutuksen keskeyttämisen jälkeen. NAO-koulutuksen keskeyttäneistä opiskelijoista noin 40 prosenttia vastasi olevansa työttömänä työnhakijana. 23 prosenttia oli työllistynyt ja 14 prosenttia oli jo muussa koulutuksessa. Osa eri syillä keskeyttäneistä toi esiin, että olisi halunnut jatkaa koulutuksessa, tai että on jatkamassa samassa tai toisen koulutuksen järjestäjän ja eri alan koulutuksessa. Muu, mikä -vastanneista vajaa puolet oli kokona lasten kanssa ja noin puolet oli sairauslomalla tai kuntoutuksessa. Muutama etsii uutta sopivaa koulutuspaikkaa.

Kuva 33. Keskeyttäneiden opiskelijoiden tilanne kyselyhetkellä (N=113).

Opiskelijoiden saama tuki uraohjukseen ja työnhakuun

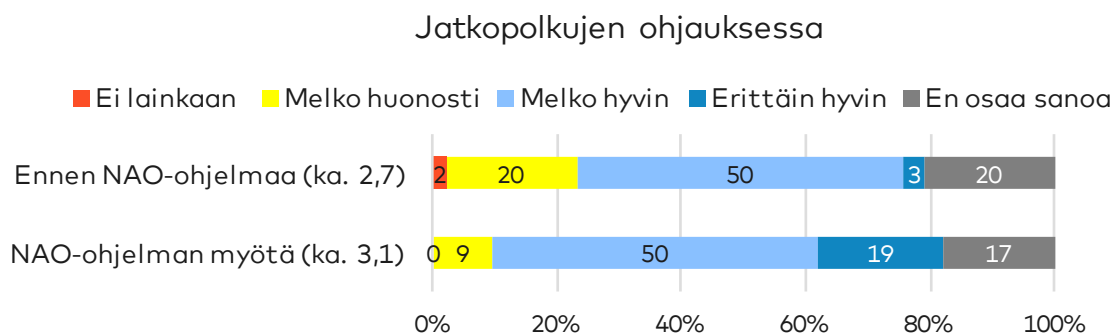
Opiskelijakyselyssä kysyttiin erikseen näkemyksiä siitä, kuinka he kokevat saaneensa tukea urasuunnitteluun ja työnhakuun. Arviot ovat hieman muita opiskelijoilta kysyttyjä kohtia heikommat. Aihetta käsitellään seuraavaksi koulutuksen järjestäjien näkökulmasta.

Kuva 34. Opiskelijoiden näkemykset tuesta ja ohjauksesta urasuunnittelussa ja työnhaussa. (N = 1121–1125).

4.2.3 Jatkokoulujen ohjaus, työllistymisen tuki sekä työelämä- ja yritysysteistyö

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä kysyttiin arviota siitä, kuinka oppilaitoksessa NAO-kohderyhmää vastaavien opiskelijoiden koulutukseen liittyvät toimet vastasivat tarpeita jatkokoulujen ohjauksessa, työllistymisen tuessa sekä työelämä- ja yritysysteistyössä työllistymisen tukena ennen NAO-ohjelmaa, ja miten toiminta on kehittynyt NAO-ohjelman myötä. Arviot kehittymisestä olivat edellisiä alakohtia hieman heikompia, vaikka kehittymistä on vastaajien mukaan tapahtunut.

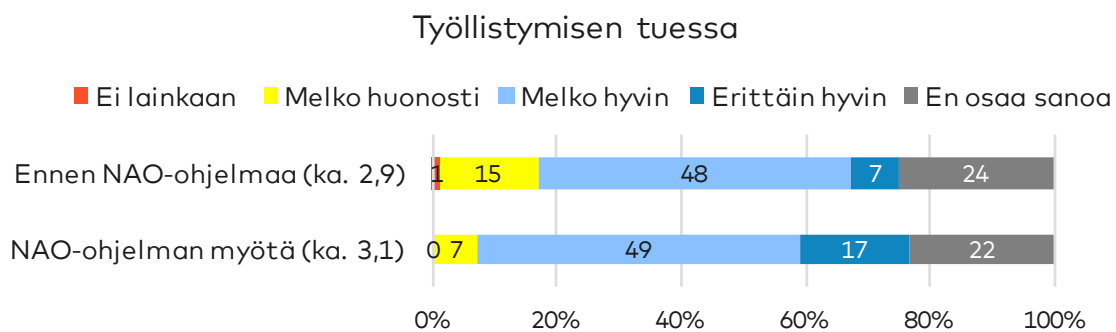

Kuva 35. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio tilanteesta ennen NAO-ohjelmaa jatkokoulujen ohjauksessa, ja tilanne NAO-ohjelman myötä. Ka. asteikolla 1-4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastaajien määrä palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

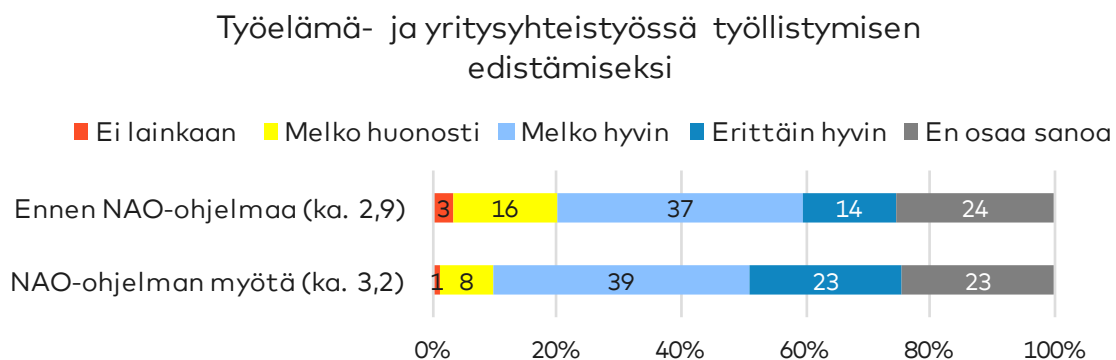
Jatkokoulujen ohjaus voidaan käsittää monella tavalla, ja vastaajat ovat arvioineet sitä omista lähtökohdistaan; eri palveluihin ohjauksena, ja toisaalta jatkokoulutukseen tai toisen koulutuksen järjestäjän puoleen ohjaamisen näkökulmista. Useat koulutuksen järjestäjät ovatkin haastatteluissa korostaneet, että opintojen alkuvaiheessa ohjaustyötä on tehty alueellisena yhteistyönä, tavoitteena varmistaa oikea opiskelupaikka tai muu palvelu. Jatko-ohjaus nähdään pitkälti toteutuvan yksilöohjauksen kautta, joka alkaa jo hakeutumisvaiheessa, ja sitä pidetään yllä opintojen aikana. Jatko-opintojen osalta informoida normaalien käytäntöjen mukaisesti. Jatko-ohjausta on myös keskeyttäneiden opiskelijoiden tavoittaminen:

” *Jatkopolkuja ja urasuunnittelua toteutetaan vahvasti. Jos opiskelijan opinnot ovat keskeytyneet niin on haluttu auttaa eteenpäin. Jos opiskelija on suostunut, niin on ollut 'miten tästä eteenpäin' -keskustelu. Jos on lähtenyt kertomatta, laitettu viestiä, että mihin ottaa yhteyttä.”*

Työllistymisen tuessa, tai yritys- ja työnantajayhteistyön sen osana, koetaan kehittyneen suurella osalla, mutta opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajissa on paljon niitä, jotka eivät osaa ottaa kantaa asiaan.

Kuva 36. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio tilanteesta ennen NAO-ohjelmaa työllistymisen tuessa, ja tilanne NAO-ohjelman myötä. Ka. asteikolla 1-4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastaajien määrä palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

Kuva 37. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvio tilanteesta ennen NAO-ohjelmaa työllistymisen tuessa, ja tilanne ohjelman myötä. Ka. asteikolla 1-4 (ilman "en osaa sanoa"). Vastaajien määrä palkeissa. Lähde: opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely.

Työllistymisen tuki näyttäytyy koulutuksen järjestäjien haastattelujen perusteella vaihtelevana. Osa näkee, että toiminta vastaa pitkälti ns. normaalikäytäntöjä, osa haastateltavista nosti myös esiin, että se on vielä selkeä kehittämisen kohde. Itse koulutusmahdollisuuden ja koulutuksen toteutustapojen nähdään itsessään tukevan työllistymistä. Lähtökohtaisesti koulutuksessa järjestettävien muiden opiskelun tukitoimien nähdään edistävän myös työllistymistä ja työelämässä tapahtuva oppiminen. Lisäksi työssäoppimisen määrän kasvun ja osaamisen näyttäminen työssäoppimalla nähdään keskeisenä osana työllistymisen tukea. Työssäoppimispaikkojen etsintään voidaan tarjota

myös tukea. Esimerkiksi maahanmuuttajien työpaikalla tapahtuvaa oppimista on voinut hankaloittaa työnantajien tai työpaikkojen ennakoluulot.

Käytössä on vaihdellen ohjausta antavan henkilöstön tukiresurssia. Tukena on kouluttajien tai tutkintovastaavien työpaikkakäynnit, NAO-ohjaajien tai erillisen ohjaavan opettajan resurssit; osalla on ollut käytössä erityisiä työvalmentajan tai oppimisvalmentajan palveluita hankkeen aikana, ja osalla niitä on ollut käytössä jo ennen hanketta. Esimerkiksi työvalmentaja on voinut toimia opiskelijan henkilökohtaisena tukena, mutta jalkautua myös työpaikalle tarvittaessa. TE-toimistoyhteistyön tarjoamat työllistymispalvelut nostettiin erikseen esiin vain yhdessä haastattelussa. Pääsääntöisesti tuki näyttäytyy opiskelijan ohjauksen ja tukena, joka lähtee henkilökohtaistamisesta ja perustuu henkilökohtaiselle kohtaamiselle ja ohjaukselle. Opiskelijoiden loppuvaiheen ohjaus mainittiin kehittämisen kohteena varsin monella. Samoin huomion tarkempi kiinnittäminen työssäoppimispaikan valintaan nousi esiin joillakin kehittämisen kohteena.

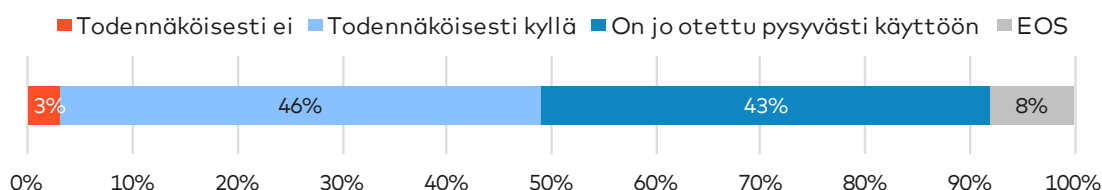
”

On opittu kantapään kautta. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjausta, työpaikalla olemista ja opettamista. Ryhmä työllistyi näihin paikkoihin hyvin. Tulee jatkossakin pysymään käytännössä. Tuloksellisuusrahoituksenkin takia keskeinen.”

4.2.4 Juurtuminen ja toimintamallien levittäminen opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemänä

Toimintamallien juurtuminen osaksi koulutuksen järjestäjien toimintaa on yksi keskeinen ohjelman tavoite, jotta käytäntöjä voidaan hyödyntää myös ilman lisäresurssia ja eri kohderyhmille. Asiaa kysyttiin erikseen opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä ja koulutuksen järjestäjien edustajien haastatteluissa.

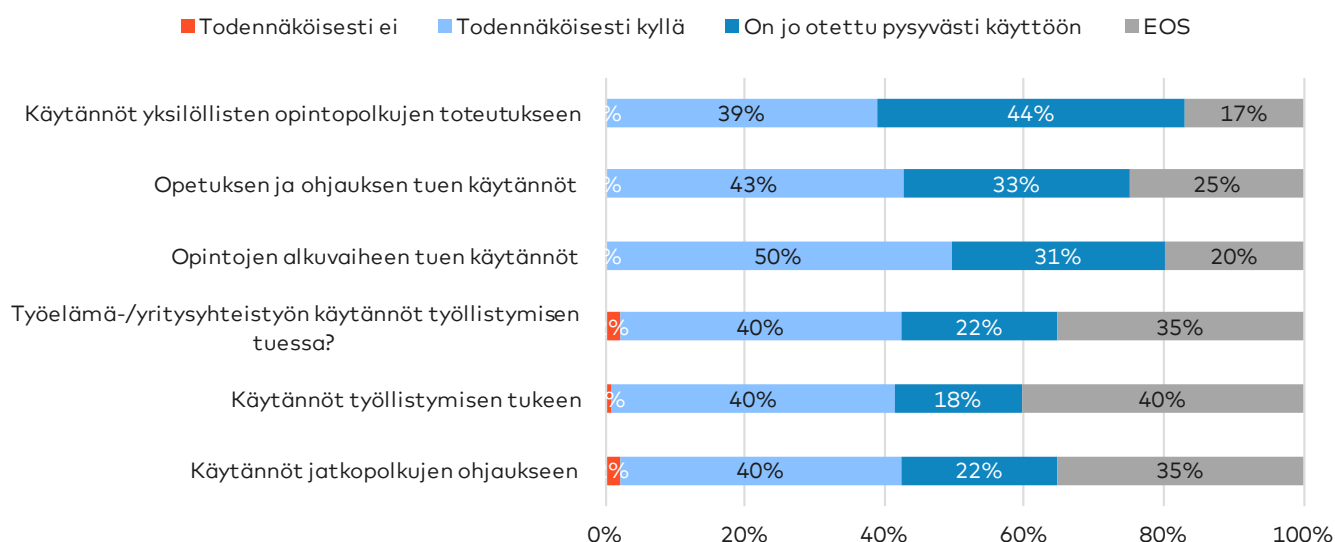
Hakevan toiminnan osalta kuvassa 38 on esitetty hakevaan toimintaan osallistuneiden opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemyksiä siitä, tulevatko toimintamallit juurtumaan ohjelman päätyttyä. Pääosin hakevan toiminnan parissa toimineista 43 % arvioi, että mallit on jo otettu pysyvästi käyttöön, ja 46 % arvioi, että juurtuminen on todennäköistä. Vain kolme prosenttia näki juurtumisen epätodennäköisenä. Vastaavasti kaikista vastaajista arviot olivat saman suuntaisia, mutta ”en osaa arvioida” vastanneiden osuus oli suurempi.

Kuva 38. Hakevaan toimintaan osallistuvien opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneiden arvio siitä, jatkuuko NAO-ohjelmassa oppilaitoksessa luodut käytännöt ohjelman päätyttyä (N=37/95).

Koulutuksen järjestäjien näkökulmasta ohjelmassa on testattu erilaisia markkinoinnin toimintatapoja, joita voidaan soveltaa tulevaisuudessa, jos erillisrahoitusta on saatavilla. Juurtumisen kannalta hankkeen jälkeen koulutuksen järjestäjien näkökulmasta verkostoyhteistyön syventyminen on keskeinen hyöty, ja yhteistyön nähdään jatkuvan hanketoiminnan jälkeen. Myös yhden luukun periaatteella toimivia rakenteita on lähdetty kehittämään, milloin niitä ei ole ollut aikaisemmin saatavilla.

Henkilöstölle suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin myös näkemyksiä siitä, kuinka opintojen alkuvaiheen ja opintojen aikaiset tuen käytännöt, yksilöllisten opintopolkujen ratkaisut sekä tuki työllistymiseen ja jatkokouluihin tulevat juurtumaan hankkeen myötä. Eniten uskoa oli yksilöllisten opintopolkujen ratkaisujen sekä opintojen alkuvaiheen tuen käytäntöjen juurtumisen osalta. Opintojen aikaisen opetuksen ja ohjauksen tuen käytäntöjen jatkuvuutta arvioineissa oli paljon epätietoisia. Tämä voi johtua erityisesti siitä, että NAO on mahdollistanut lisäresurssin, jonka turvin on voitu myös hankkia lisätukea. Heikoiten arvioitiin työelämä/yritysyhteistyön käytäntöjen juurtuminen työllistymisen tukeen. Toisaalta vastaajissa on erityisen paljon niitä, jotka eivät ole osanneet ottaa kantaa.

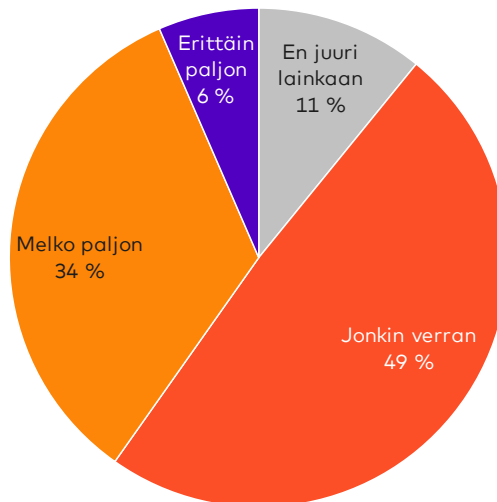

Kuva 39. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneiden arvio siitä, jatkuuko NAO-ohjelmassa oppilaitoksessa luodut käytännöt ohjelman päätyttyä (N=93–95).

4.2.5 Muutokset opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamiseen

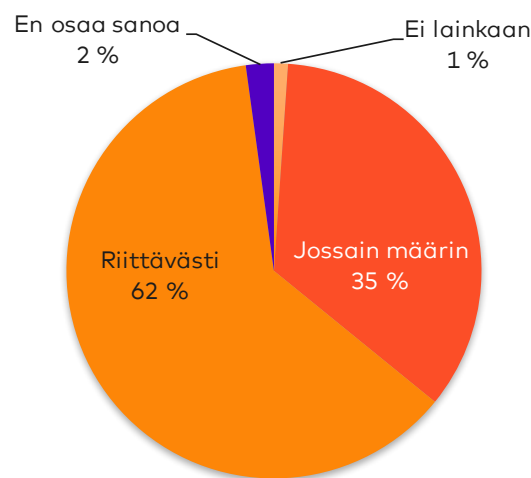
Kuten aikaisemmin tuotiin esiin, henkilöstön asenteellinen muutos ja ohjausvalmiuksien kehittyminen on nähty yhtenä keskeisenä NAO-ohjelman lisäarvona.

Asiaa kysyttiin myös erikseen opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä. Enemmistö vastaajista on muuttanut omaa työskentelyä NAO-opiskelijoiden kouluttamiseen liittyen. Noin puolet vastanneista arvioi, että on muuttanut työskentelyä NAO-ohjelman aikana. 34 % arvioi muuttaneensa käytäntöjensä melko paljon, ja 6 % erittäin paljon.

Kuva 40. Oletko muuttanut omaa työskentelyäsi (esim. pedagogiikkaa tai ohjausotetta) NAO-opiskelijoiden/ryhmien kouluttamiseen liittyen? (N=92).

Enemmistö vastaajista (62 %) kokee, että oma osaaminen vastaa tällä hetkellä NAO-kohderyhmän vaatimuksia, mutta kehittämisen yli kolmannes näkee kehittämisen tarpeita.

Kuva 41. Koetko, että oma osaamisesi vastaa tällä hetkellä NAO-kohderyhmän vaatimuksia? (N=92).

Alla kuvauksia yksittäisiltä vastaajilta:

- ” Ymmärrys kohderyhmän tarpeista on lisääntynyt. Nuoren siirtymävaiheet vievät aikaa ja ohjaus saattaa kestää puoli vuotta tai vuoden ennen kuin nuoren motivaatio löytyy tai esim. oppisopimuspaikka tärppää. Nuori tarvitsee kuuntelijaa ja rinnalla kulkijaa.”
- ” Koen, että oman osaamiseni osalta ammatillisen erityisopettajan valmiudet olisivat ehkä olleet paikallaan. Koin NAO-ryhmän kanssa työskentelyn erittäin mielekkääksi, koska saimme aidosti muutaman henkilön työllistymään ja työnantajilta palautteena, että henkilöt olivat hyviä. Turhauttavana koin sen,

että opiskelijoiden ohjaukseen, tukemiseen ja kannustamiseen käytettävissä ollut aika oli aivan liian vähäinen. Hienoa kuitenkin oli, että muutama ihminen saatiin työelämään ja sitä kautta elämän syrjään kiinni."

” *Aiemman opinto-ohjaajan koulutuksen pohjalta muodostunut ymmärrys ohjaavasta opettajuudesta on syventynyt.*

” *Omana vahvuutena ohjaustyössä koen sen, että tulin ns. nuorisopuolelta. Opiskelijoiden tuen tarpeet olivat samantyyppisiä. Erona se, että Nao-kohderyhmän opiskelijat olivat kohteliaampia."*

Tiiminä vastanneet kuvasivat myös muutosta, minkä lisäksi tuotiin jonkin verran esiin kehittämisen tarpeita ja -kohtia:

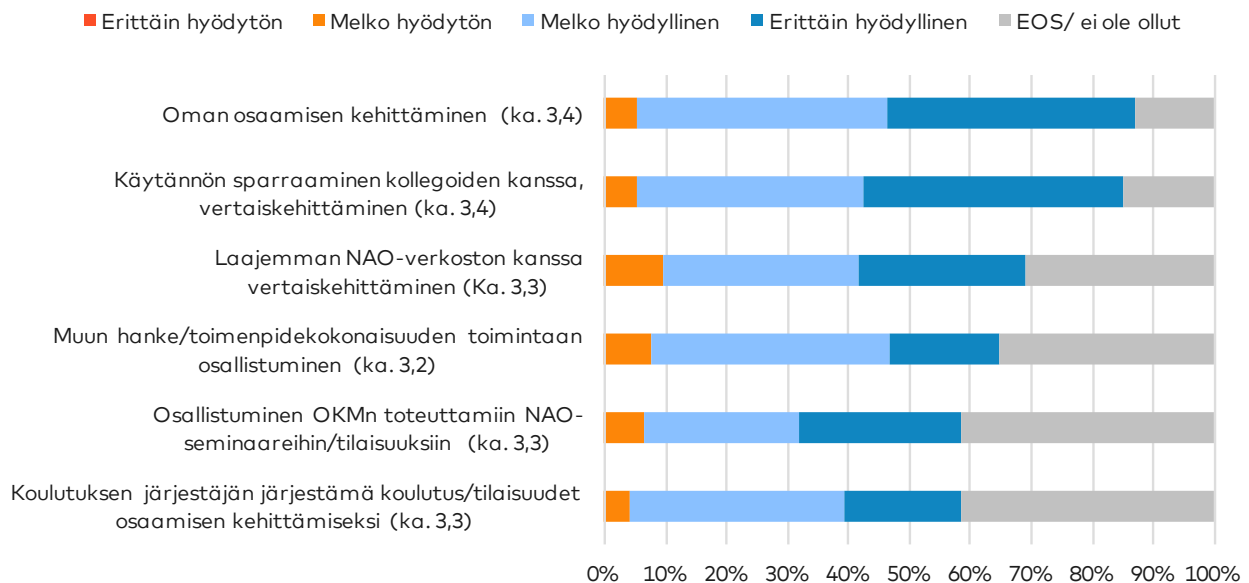
” *Yksilöohjauksen määrä on selkeästi lisääntynyt NAO-opiskelijoiden myötä ja siihen on varattava aikaa eri tavalla kuin aiemmin. Ohjauksen keinoina on käytetty mm. workshop-menetelmää, jossa vastuukouluuttaja on ohjannut ns. 'kädestä pitäen' eri tilanteissa. Tämän on koettu vievän aikaa muulta opetus- ja ohjaustoiminnalta."*

” *Ammatillisen aikuiskouluttajan työnkuvan muutos, kun nuoria opiskelijoita on aiempaa enemmän aikuiskoulutuksen piirissä. Kouluttajan pitää kiinnittää enemmän huomiota muunkin (elämänhallinta, talousasiat, rohkeuden puute, sosiaalisten tilanteiden pelko) kuin ammatillisen osaamisen kehittymiseen. Kouluttajalta edellytetään erilaisia pedagogisia ratkaisuja, jotta opiskelija pystyy keskittymään ammatillisiin opintoihin."*

Tässä yhteydessä kuvattiin myös maahanmuuttajien osalta tuen tarpeen monimuotoisuutta:

” *Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kohdalla jatkuva riittämättömyyden tunne asioiden ja tuentarpeen monimuotoisuudessa (esim. kansalaisuuden hakeminen, tulkkiongelmien, tukiverkostojen pirstaleisuus, toimeentulo)."*

Alla olevassa kuvassa 42 on tuotu esiin myös laajemmin eri tekijöitä, joiden yhteisvaikutusta NAO:n vaikutusten kanssa on haluttu selvittää. Ohjelmalla on ollut kaikkien eri vastaajaryhmien näkemyksen mukaan eniten vaikutusta oman osaamisen kehittämiseen (ka. 3,4/4). Vertaiskehittäminen kollegoiden kanssa on koettu hyödylliseksi, mutta laajemman NAO-verkoston kanssa yhteiskehittämiseen osallistuneita on vähemmän, ja hyöty näyttäytyy NAO-tiiminä vastanneiden osalta suuremmalta kuin yksittäisten vastaajien näkemänä. Yksittäisissä vastaajissa oli myös enemmän niitä, jotka eivät ole voineet osallistua laajempaan kehittämistyöhön. Siten myös NAO-ohjelman puitteissa järjestettyihin seminaareihin ja tilaisuuksiin osallistuneiden osalta NAO-tiiminä vastanneet ovat arvioineet hyödyn suuremmaksi.

Kuva 42. Arvio NAO-ohjelman tuomasta lisäarvosta eri näkökulmista opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn perusteella (ka. 1-4, ilman "En osaa sanoa/ei ole ollut", N=92-93).

Huomattavaa on, että varsin suuri osa vastanneista kertoo, ettei ole osallistunut koulutuksen järjestäjän järjestämään koulutukseen tai tilaisuuteen osaamisen kehittämiseksi, tai ei osaa arvioida sen vaikutusta. Niistä, jotka ovat osallistuneet, ovat pääsääntöisesti pitäneet koulutuksen järjestäjän järjestämiä mahdollisuuksia oman osaamisen kehittämiseen melko hyödyllisinä.

Osallistuminen muuhun hanke-/toimenpidekokonaisuuden toimintaan, joka olisi hyödyttänyt "NAO-toimintaa", arvioitiin vaikutuksiltaan heikoimmaksi, ja epätietoisien määrä oli myös suuri.

Koulutuksen järjestäjien edustajien haastatteluissa varsin usein nostettiin esiin, että koulutuksiin valikoituneen NAO-kohderyhmän haasteet ovat tulleet koulutuksen järjestäjille, opettajille ja kouluttajille alkuun yllätyksenä. Alkuvaiheessa on tunnistettu, ettei vastuukouluttajilla ole riittävää osaamista. Osaamista on lisätty ottamalla ohjauksen lisäresurssi ja perustettu moniammatillisia ryhmiä, joiden kokoonpano on vaihdellut koulutuksen järjestäjittäin. Vastuukouluttajan tukena on voinut olla nimetty tukihenkilö, joka on voinut olla esimerkiksi opinto-ohjaaja tai erityisopettaja.

Haastatteluiden perusteella osa koulutuksen järjestäjistä on tehnyt NAO:n puitteissa hyvinkin systemaattista työtä osaamisen kehittämiseksi käsittelemällä caseja käymällä moniammatillisissa tiimeissä, tuomalla yhteen kokemuksia ja kehittämisen tarpeita yhdessä pohdittavaksi. Osalla tuki on näyttäytynyt lähinnä käytännön tukena arjessa. Kaikille tuki, tai tietoisuus tuen mahdollisuuksista ei ole jalkautunut riittävässä määrin.

5. Kehittämisen kohteet koulutuksen järjestäjien ja opetushallinnon puolelle

Luvussa on nostettu esille aineistoissa esiintyneitä teemoja liittyen siihen, miten ammatillista koulutusta tulisi NAO-hankkeesta saatujen kokemusten mukaan kehittää, jotta varmistetaan kohderyhmään kuuluvien nuorten koulutusmahdollisuudet myös tulevaisuudessa.

Rahoitukseen liittyvät tarpeet ja kehittämisen kohteet

Valtionavustukset ovat yksi ohjauksen keino muiden joukossa, ja kyseisen kohderyhmän koulutuspolkujen turvaamiseksi kaivataan vastaisuudessakin vahvaa ohjausta rahoituksen muodossa. Ohjauksella tulisi varmistaa, että koulutuksen järjestäjät myös huomioivat kohderyhmän. Suurimmalla osalla keskeinen viesti on, että kohderyhmän huomioimiseksi tarvitaan pitkäkestoista rahoitusta osana perusrahoitusta, jolla turvataan henkilökohtainen ohjaus ja erityisen tuen haasteet. Erityisopetuksen rahoitusperuste ei ole tarkoitettu arjen ja elämänhallinnan tukeen tarvittaviin ongelmiin tai maahanmuuttajien kielitukeen. Vaihtoehtona nähtiin erikseen määritelty rahoitus tai korotettu valtionosuus tukevalle toiminnalle ja velvollisuus sen järjestämiseen, mikäli oppilaitoksessa on NAO-kohderyhmän opiskelijoita. Myös hakevaan toimintaan kaivattiin rahoitusta myös tulevaisuudessa.

Useat haastateltavat näkivät ammatillisen koulutuksen rahoituksen leikkausten ja opiskelupaikkojen vähentämisen suurena haasteena, ja toivat suoraan esiin, etteivät mahdollisesti hitaammin etenevät ja vaikeammin työllistyvät opiskelijat pärjää opiskelijavalinnassa. Jo nyt nostettiin paikoin esiin, ettei koulutusvaihtoehtoja löydy helposti, kun samanaikaisesti vähennetään ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ja tutkintoon johtavan työvoimapolitiittisen koulutuksen määrää on myös vähennetty ennakoiden muutoksia koulutusten siirtyessä opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalle. Koulutuksen alueellinen saatavuus vaihtelee, mikä vaikuttaa luonnollisesti myös koulutuksen järjestäjien näemyksiin halukkuudesta tai kyvystä huomioida NAO-kohderyhmän haastavammat opiskelijat tulevaisuudessa. Osa kokee, että aitojen yksilöllisten opintopolkujen toteutus, ja tutkinnon osista muodostuva rahoitus mahdollistaa myös enemmän tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksen. Useat toivat kuitenkin esiin, ettei pelkkien tulos- tai vaikuttavuuslukujen nähdä toimivan mittareina, vaan myös heikommista lähtökohdista tutkintoa suorittamaan lähtevien hakijoiden koulutukseen pääsy tulisi varmistaa. Kohderyhmän näkökulmasta nähdään tärkeänä, että rahoituslakia uudistetaan siten, että rahoituksella kannustetaan ottamaan ilman aikaisempaa tutkintoa olevia opiskelijoita, heikentämättä kuitenkaan ammatinvaihtajien mahdollisuuksia jatko-opintoihin.

Oppisopimuskoulutuksen osalta nostettiin esiin tarve kehittää rahoitusta siten, että se on tasavertainen muun koulutuksen kanssa. Osatutkinnon näyttötutkintona suorittamisen tulisi myös olla kannattavampi, jotta voitaisiin edistää polkuja koko tutkinnon suorittamiseen oppisopimuksena.

Kehitettyjen toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen

Jo kehitettyjä toimintamalleja tulisi levittää koulutuksen järjestäjien sisällä ja käytäntöjä tulisi edelleen jakaa koulutuksen järjestäjien kesken. Jotta käytännöt saadaan juurtumaan ja leviämään, edellyttää se resursoinnin lisäksi vahvaa tiedotusta koulutuksen järjestäjien sisällä, mutta myös koulutuksen järjestäjien yhteistyötä.

Erilaiset työparimallit ja kollegiaalisen tuen käytännöt on nähty hyvänä käytäntönä. Samoin henkilökohtaisen ohjauksen käytännöt ja niiden resursointi tulisi varmistaa myös hanketoiminnan jälkeen. Toimintamalleja ja osaamista tulisi jakaa yhteisoppimisen menetelmin. Tukiverkkoja tulisi vahvistaa, jotta opiskelijoita voidaan ohjata myös muiden palveluiden pariin.

Työtä opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittämiseksi pitäisi jatkaa. Koulutuksen järjestäjien tulisi varmistaa henkilöstön koulutus myös selkeään viestintään, opiskelijoista huolehtimiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Opiskelijan tilanteeseen aito perehtyminen on keskiössä. Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen ja tuen käytännöt tulisi läpäistä osana aikuisille suunnatun koulutuksen toimintamalleja. Myös henkilöstön asenteellisen esteettömyyden edistämistä tulisi jatkaa.

Työtä tulisi jatkaa myös yksilöllisten ja räätälöityjen opiskelupolkujen ja joustavien mallien kehittämiseksi erityisesti nyt, kun nuorten ja aikuisten koulutuksen raja-aitoja madalletaan. Kehittämistarve tunnistettiin erityisesti nuorten koulutuksen puolella. Koulutuspolkujen monipuolistuessa, ohjausta, mutta myös tiedotusta opiskelijoille tulee selkeyttää. Reformi nähdään hyvänä mahdollisuutena sujuvien ja yksilöllisten siirtymien rakentamiseksi. Tämä edellyttää myös digitaalisen ohjausosaamisen vahvistamista. Opiskelijan oppimis- ja opiskeluvalmiuksien edistäminen ja esimerkiksi ryhmäyttäminen tulisi huomioida myös joustavassa opiskelijavalinnan nonstop-mallissa ja laajoissa työssäoppimisissa, johon reformissa ohjataan. Toimenpiteet, joilla varmistetaan opiskelijan tarpeen mukainen pohjustus, oppimisvalmiuksia parantavat opinnot tai esimerkiksi opintoalaan tutustumisjakso nostettiin tarpeena esiin myös tulevaisuudessa.

Erityisesti opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä korostui kohderyhmän näkökulmasta tarve kehittää työpaikalle vietyä ohjausta, kouluttajien ja työpaikkaohjaajien/kouluttajien yhteistyötä ja varmistaa sen resursointi. Koulutuksia tulisi myös työpaikkakohtaistaa. Maahanmuuttajataustaisille kaivattiin kielivalmennusta myös työpaikoille.

Kehittämiskohteet muiden hallinnonalojen toimintaan liittyen

Yhtä lailla nostetaan tarve kehittää joustavampia opiskelijoiden rahoitusmuotoja, jotta opiskelu olisi mahdollista erilaisissa elämäntilanteissa. Tämä kohdistuu etenkin työttömiin ja erityisesti perheellisiin nuoriin aikuisiin. Kannustin koulutukseen lähtemiseksi voi olla korkea opintorahalla, eivätkä opinnot aina ole mahdollista suorittaa työn ohessa.

Alueellisia ohjauspalveluita on kehitetty NAO:n aikana, ja paikoin on nostettu tarve niiden edelleen kehittämiseen, milloin niitä ole vielä tarpeeksi vastuutettu alueella. Ohjausverkoston ja sidosryhmien kanssa tulisi vahvistaa yhteistyötä myös siten, että varmistetaan mm. oikea-aikainen koulutukseen ohjaus. Prosessien kehittämiseen vaikuttaa mm. ammatillisen koulutuksen reformin tuomat organisaatiomuutokset ja maakuntauudistus. Ohjauspalveluilla tavoitellaan nyt laajempaa kohderyhmää verrattuna aikaisempaan nuorten ja aikuisten jakolinjaan. Alueellisen ohjauksen toimintamalleja tulisi vielä eri puolilla kehittää ja systematisoida verkostoyhteistyötä, jotta nuorelle aikuiselle löytyy oikea palvelu. Niin ikään nostettiin esiin tarpeen syventää yhteistyötä esim. työllisyyspalvelujen ja muiden TE-toimijoiden kanssa.

Pelkona ammatillisen koulutuksen reformin myötä aikuisten ja nuorten koulutusten raja-aitojen mataltuessa nousee myös se, kuinka opiskeluhuollon palvelut ja resurssit myös aikuisopiskelijoiden käyttöön tulevat riittämään. Organisoitumisen osalta nostettiin myös esiin huoli palveluiden suuntaamisesta ja varmistamisesta, kun osa palveluista siirtyy maakunnille. Opiskelijoiden tuen tarpeet ovat usein moninaisia, ja opintoedellytysten varmistamiseksi tarvitaan myös laajemman verkoston osaa-mista ja tukea. Huolena nousee esiin paikoin alueellisten palveluiden ja terveydenhuollon saatavuus.

6. Kuinka ohjelman toimeenpano on tukenut tavoitteiden toteutumista?

Arvioinnin osana on tarkasteltu aineiston pohjalta, kuinka ohjelman toimeenpanolla ja hallinnolla, ml. rahoituksen ohjaamisella ja hankkeiden seurannalla, on tuettu tavoitteiden toteutumista.

Ohjelman toimeenpano ja hallinnointi: Opetus- ja kulttuuriministeriössä ohjelman toimeenpano on ollut pitkälti keskitetty yhdelle henkilölle. Ohjelman koordinointi on saanut paljon kiitosta. OKMn yhteyshenkilö on antanut tukea ja mm. reagoinut nopeasti yksittäisten hanketoimijoiden tietotarpeisiin.

Ohjelman aikaiset seminaarit ja vertaiskehittämisen paikat ovat toimineet tiedon jakamisen paikoina, ja tukeneet hyvien käytäntöjen leviämistä. OKM on hyödyntänyt tilaisuuksista annettua palautetta seuraavia tilaisuuksia suunniteltaessa. Toimintaa tukevaa tietoa on tuotettu koko ohjelma-kauden ajan ja hyviä käytäntöjä on koottu erilliseen portaaliin. Ministeriö on myös reagoinut nopeasti koulutuksenjärjestäjäkentän tarpeisiin erityisesti korjatessaan ohjelman toteutusta siten, että ammatilliset perustutkinnot otettiin vuonna 2014 ohjelman rahoituksen piiriin.

Se, että ohjelmaa on rahoitettu ns. kahdesta eri pussista eli valtioavustuksena ja olemassa olevilta valtionosuuspaikoista, aiheuttaa sen, ettei todellista arviota ensisijaisesta tavoitteesta eli aloittaneiden määrästä voida tehdä luotettavasti käytössä olevan aineiston perusteella ohjelman toiminta-aikana.

NAO on kuulunut laajemman Nuorisotakuun ohjausryhmän sateenvarjon alle. Puutteena toimeenpanossa on kuitenkin nähty eri hallinnonalojen yhteistyön vähäisyys. Erityisesti työ- ja elinkeinohallinnon sekä sosiaali- ja terveyshallinnon toimijoiden tukea olisi kaivattu ns. kentän näkökulmasta.

Kehittämiskohteena nostettiin myös esiin, että OKM olisi voinut edesauttaa ohjelman markkinointia ja tiedottamista. Tätä olisi edistänyt vahvempi työmarkkinaosapuolten ja työelämän kytkeminen ohjelmaan.

Kiitosta on annettu siitä, että ohjelma itsessään ja sen toimeenpano on edesauttanut ammatillisen koulutuksen reformiin valmistautumista erityisesti kaventamalla nuorten ja aikuisten koulutuksen raja-aitoja. Ohjelma on osalla toiminut "herättelijänä", ja opiskelijoilla tarjottuja palveluita on voitu tarkastella koko koulutuksen järjestäjän näkökulmasta yksilöllisten tarpeiden mukaan. NAO-ohjelman toimeenpanossa on myös kannustettu pohtimaan toimintoja juurtumisen näkökulmasta, mitä on pidetty hyvänä ohjauskeinona.

OKMn käynnistämä ohjelman jatkumo maahanmuuttajien osaamisohjelma MAO:n muodossa saa myös kiitosta.

Rahoituksen haku- ja myöntökäytännöt: Hakuprosessi on nähty pääosin selkeänä ja ohjelman toimeenpanoa on kiitetty hallinnon keveydestä. Koulutuksen järjestäjä on saanut varsin vapaat kädet kehittää ja toteuttaa toimintoja hankebudjetin sisällä. Jonkin verran kritiikkiä on annettu siitä, ettei ohjeistusta rahoituksen käytöstä ole ollut riittävästi. Aineistossa nousi epätietoisuutta esimerkiksi siitä, onko rahoitusta voinut käyttää esimerkiksi henkilöstön koulutukseen.

Kritiikkiä on suunnattu runsaasti rahoituksen myöntämisen sykliin: Seuraavan vuoden suunnitelmat tehdään keväällä, rahoitus haetaan syksyllä, ja päätökset tulevat viiveellä. Siten koulutuksen järjestäjien tekemä vuosisuunnittelu ja henkilöstövaraukset menevät käytännössä uusiksi, kun rahoituspäätökset tulevat alkuvuodesta. Viivettä toiminnan käynnistämiseen tulee erityisesti henkilöstön kiinnittäminen takia. Tämän nähdään jossain määrin osaltaan vaikuttaneen siihen, että määrälliset tavoitteet ovat jääneet jälkeen etenkin ohjelman alkuvaiheessa. Myös rahoituksen käytön raportoinnin osalta nostettiin esiin, että hankerahan käyttö alkaa vuoden alusta, mutta koulutuksen järjestäjän näkökulmasta luonteva seurantakausi on lukuvuosiperiaate (syksy-kevät-sykli).

Valtionavustuksena korvamerkityn rahan ohjaava vaikutus nähdään merkittävänä. Ilman sitä kohderyhmää ei olisi huomioitu tässä mittakaavassa. NAO-ohjelmaa laajempaan haasteena ohjelman toiminta-aikana on nähty samanaikaisesti käynnissä olleet leikkaukset ammatillisen koulutuksen rahoitukseen. Toisaalta ne heikentävät mahdollisuuksia ottaa ohjelman aikana kehitettyjä toimintamalleja käyttöön jo henkilöstön vähentämisen myötä. Toisaalta leikkaukset ovat vaikuttaneet paikoin myös siihen, että vaikka osalla valtionosuuspaikkojen täyttöaste on ohjelman alussa ollut vajaa, eikä NAO-rahoitusta ole voitu niihin hyödyntää, leikkausten NAO-paikkoja olisi tarvittu paikkaamaan tilannetta, mutta rahoitusta ei ole enää myönnetty.

Ohjelman seurantatiedot: Ohjelman kautta toteutetun tiedonkeruun nähdään tukevan seuranta- ja ohjaavan toimintaa, mutta haasteena nähdään se, ettei kerättävistä tiedoista ole informoitu etukäteen, jolloin niiden kerääminen lisää hallinnollista taakkaa (jälkikäteen muodostettavat tiedot) tai on mahdotonta (työllistymiseen liittyvät tiedot puuttuvat). Toisin sanoen seurattavat tiedot tulisi määritellä ohjelman käynnistyessä vasten ohjelman tavoitteita. Lisäksi seurantatietojen toimittamiseen toivottiin sähköistä järjestelmää.

LIITE: Keskeiset keinot motivoida NAO-opiskelijoita opintojen suorittamiseen

Esimerkkejä opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyistä:

"NAO-opiskelijoiden kohtaaminen yksilöinä. Antamalla heille kokemus kuulemiseksi tulemisesta ja osallisuudesta => kokemus siitä, että voi vaikuttaa omiin asioihin ja päämääriin. Antaa mahdollisuus saada onnistumisen kokemuksia nopeasti esim. osatutkintoja suorittamalla. Läsnä oleminen ja ajan antaminen. Yksilöllisten polkujen rakentaminen opiskelijan vahvuudet huomioiden."

"Ehdottoman tärkeää on saada luotua heti hakeutumisvaiheessa hyvä kontakti NAO-hakeutujaan. Olla oikeasti kiinnostunut NAO-opiskelijan opintojen etenemisestä ja opiskelijan kuulumisista. Säännöllinen viestittely-kuulumisien kyseleminen- luo luottamuksen opiskelijaan, että hänestä oikeasti ollaan kiinnostuneita. Kannustaa onnistumisissa ja tukea jos tulee murheita taipalelle."

"Koko opintojen ajan jatkuva tuki ja ohjaus on erittäin tärkeää. Mahdollisiin keskeyttämisiin tai opintojen etenemättömyyteen johtavien riskien ennakointi on myös tärkeässä roolissa. Jos mahdolliset tuen tarpeet pystytään kartoittamaan hyvin jo opintojen hakuvaiheessa, niin opiskelija saa juuri hänen tarpeitaan vastaava tukea. Tämän tuen myötä voidaan välttää esim. keskeyttämiset. Opiskelijoiden motivaation ylläpitämisen kannalta on tärkeää, että opiskelijaan ollaan tiiviissä, henkilökohtaisessa yhteydessä. Olemme yrittäneet luoda opiskelijalle tunteen, että hän on tärkeä ja välitämme hänen tilanteestaan ja tulevaisuudestaan. Kouluttajan pitkäjänteisyys ja positiivinen ote kantaa myös tilapäisten ongelmien yli. Ohjauksessa on takapakeista huolimatta yrittettävä uudestaan. Myös opiskelijalle on tuotava uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia vaikeissa tilanteissa, ettei keskeyttämiseen päädytä. Keskeyttäminen ja luovuttaminen ovat näille opiskelijoille tavanomainen toimintatapa ja nyt on tietoisesti tuotava toimintatapa näkyviin ja mietittävä uusia etenemiskeinoja."

"Kannustaminen, onnistumisten esiin nostaminen, aloitettu opinnot osatutkinto tavoitteisena, jolloin mahdollisuus jatkaa opintoja tai jatkaa toisella koulutusallalla, joustavuus opintojen suunnittelussa, opiskelija oikeasti henkilökohtaistetaan ja suunnitelmaa muutetaan tarvittaessa."

"Ryhmäytymisen tukeminen, kouluttajalla riittävästi aikaa ohjata NAO-opiskelijoita, ryhmän koossa pitäminen koska ryhmädynamiikka toimii hyvin sopivan kokoisessa ryhmässä (eli liian pieni, eikä liian iso), kouluttajien työparityöskentely."

"Hakeutumisvaiheeseen sekä oikea-aikaiseen ja ennakoivaan tukeen ja ohjaukseen panostaminen. Ammatillisen kouluttaja (pääkouluttaja) aktiivinen rooli. Pitkäjänteinen ohjaus, luottamuksen luominen, kannustava ja positiivinen asenne opiskelijaan, ei olla heti keskeyttämässä poissaolojen tai ongelmien ilmetessä vaan varataan aikaa selvittelyille ja motivoinnille, opiskelijan vahvuuksien selvittäminen ja jatkuva arviointi. Halu tukea nuorta eteenpäin. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen tarjoaminen. Kollegiaalisuus, erilaisten näkemysten kunnioittaminen ja yhteistyö."

"Työelämälähtöisyys ja käytännönläheisyys. Henkilökohtainen ja yksilöllinen tuki. Varhainen välittäminen. Ryhmäytymiseen panostaminen."

"Opiskelijan henkilökohtainen kohtaaminen, palautteen antaminen säännönmukaisesti ja yksilöllisesti, kontaktin säilyttäminen opiskelijoihin, oppimisen etenemisen 'tsekkauspisteet', pienryhmäohjaus, vertaistuki. Tutkimustilaisuusprosessin henkilökohtainen ohjaaminen ja onnistumisen kokemusten luominen on ollut tärkeää. Lisäksi erityisjärjestelyistä, kuten suullisista tenttitilaisuuksista, on ollut apua."

"Opintojen jakaminen pienempiin osiin ja työssäoppiminen koko opintojen ajan. Sparrauskeskustelut ennaltaehkäisevästi koko opintojen ajan, jotta ei syntyisi keskeytyksiä."

"Kannustetaan katsomaan nuorta opiskelijaa eteenpäin, voimavarakeskeisyys. Myös aikaisempia keskeytyneitä opintoja voidaan hyödyntää polutuksessa."